

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Matjaž Strmčnik

**Kombinacija uporabe trde in mehke moči v mednarodnih odnosih:
nova varnostna politika ZDA?**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Matjaž Strmčnik

Mentor: doc. dr. Milan Brglez

**Kombinacija uporabe trde in mehke moči v mednarodnih odnosih:
nova varnostna politika ZDA?**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2015

Kombinacija uporabe trde in mehke moči v mednarodnih odnosih: nova varnostna politika ZDA?

Odkar je harvardski profesor Joseph S. Nye skoval termine trda moč, mehka moč in pozneje še pametna moč, je njihova relevantnost v teoriji mednarodnih odnosov vztrajno rasla. Trda moč deluje s sredstvi prisile, torej s silo, sankcijami, plačili, podkupninami. Mehka moč deluje s privlačnostjo, njena najverjetnejša sredstva so institucije, vrednote, politike, kultura. Pametna moč ni niti trda, niti mehka, pač pa je spretna kombinacija obeh. Kljub mnogim upravičenim kritikam, je v dveh desetletjih to postal teoretski koncept, skozi katerega mnogi znanstveniki in tudi državniki presojujejo delovanje držav v mednarodnih odnosih. Izjave najvišjih ameriških državnih funkcionarjev, analiza temeljnih nacionalnovarnostnih dokumentov Združenih držav Amerike in primer reševanja konflikta z Iranom nas vodijo k temu, da koncept kombiniranja trde in mehke moči vidimo kot novo prvino varnostne politike predsednika Obame.

Nacionalnovarnostni dokumenti ZDA so v obdobju predsednika Busha izrazito poudarjali uporabo trde moči. V primerjavi z njimi je administracija predsednika Obame v nacionalnovarnostnih dokumentih bolj poudarila mehko moč ter kombinacijo uporabe trde in mehke moči. Sprememba varnostne politike se ni zgodila z zamenjavo predsedniških administracij januarja leta 2009, ampak so se spremembe začele že v obdobju predsednika Busha. Obamova administracija je razumela trend spreminjanja varnostnega okolja, upoštevala ga je v svojih nacionalnovarnostnih dokumentih in s poudarjanjem kombinacije uporabe trde in mehke moči v mednarodnih odnosih vpeljala novo prvino v svojo varnostno politiko. Glavna vsebinska sprememba, ki se je zgodila, je ugotovitev, da vojaška sila ni dovolj za zmago v sodobnem varnostnem okolju, pač pa je potrebna integracija, sodelovanje vseh sredstev moči in da gre v vojni proti terorizmu v prvi vrsti za spopad idej.

Združene države Amerike so v stanju konflikta z Islamsko republiko Iran od leta 1979. Napeta tekma interesov, vplivanja, prisiljevanja in groženj med državama, je dobila povsem novo dimenzijo z odkritjem, da Iran razvija jedrsko orožje. Tako predsednik Bush, kot Obama, sta za ukrotitev Irana v največji meri uporabila sredstva trde moči – v prvi vrsti gospodarske sankcije in vojaško silo, kar daje glavno oporo izvajanju prisiljevalne diplomacije. Pod Obamovo administracijo je jeseni 2011 prišlo do občutnega premika v naravi in intenzivnosti gospodarskih sankcij, ki so v dveh letih dosegle največjo zaostritev od začetka konflikta. Še posebej Obamova administracija je nad Iran odprla tudi ofenzivo mehke moči. Močno se je oprla na izvajanje javne in kulturne diplomacije ter strateškega komuniciranja. Preko sodobnih medijev in informacijskih tehnologij neposredno nagovarja iransko mladino, za katero pričakuje, da bo nosilec sprememb v Iranu.

V analizi ameriškega konflikta z Iranom smo opazili vidno igro kombinacije sredstev trde in mehke moči. V tej igri razmerje med trdo in mehko močjo ni enakovredno. Občutno večjo težo med ameriški orodji zunanje in varnostne politike nosijo sredstva trde moči. Ameriška vojaška sila je še vedno najmočnejša karta vsakega predsednika, sredstva mehke moči pa jo lahko dopolnjujejo z delovanjem na dolgi rok.

Ključne besede: trda moč, mehka moč, varnostna politika, nacionalnovarnostni dokumenti, Iran.

The Combination of Hard and Soft Power Employment in International Relations: the New Security Policy of the United States of America?

Ever since the Harvard professor Joseph S. Nye coined the terms hard power, soft power and later on smart power, their relevancy in the international relations theory in the last two decades has been rising persistently. Hard power relies on resources of coercion - that is on force, sanctions, payments, bribes. Soft power rests on attractiveness, on the ability to shape the preferences of others, its most probable resources are institutions, values, politics and culture. Smart power is neither hard, nor soft, it is a skilful combination of both. The theory of hard and soft power has, despite many legitimate critiques, become the theoretical concept through which scholars and statesmen observe the functioning of states in international relations. The statements of the highest US government officials, the US national security documents and the Iran conflict analysis lead us to view the concept of combining the hard and soft power as the new element of President Obama's security policy.

The President George W. Bush administration's national security documents have expressively emphasized the employment of hard power. On the other hand, the President Barack Obama administration's national security documents have considerably raised the importance of employing soft power and the combination of hard and soft power. The transformation of the security policy did not happen with the presidential changeover in January 2009, but had already started during the Bush presidency. The Obama administration has comprehended the changing trend of the security environment, has considered it in their national security documents and by emphasizing the combination of hard and soft power employment in international relations, introduced the new element into its security policy. The main contextual change that happened, was the finding that military force was not sufficient to prevail in the modern security environment. What is needed is the integration and the cooperation of all power resources. The war on terror is, above all, a conflict of ideas.

The USA have been in a state of conflict with the Islamic Republic of Iran since 1979. A tense game of interests, influence, coercion and threats between the two countries has gained a completely new dimension by discovering that Iran was developing nuclear weapons. Presidents Bush and Obama have been taming Iran for the most part through hard power - economic sanctions and military power that are the primary backup for coercive diplomacy. In autumn of 2011 the Obama administration made a considerable move in the nature and intensity of economic sanctions, which, in two years time, have reached the most severe level since the beginning of the conflict. The same administration has also started the soft power offensive on Iran, which included strong employment of public diplomacy, cultural diplomacy and strategic communication and within that the use of modern media and informational technology as a means of direct communication with Iranian youth which is expected to bring changes to Iran.

In the US-Iran conflict analysis we perceived the obvious game of hard and soft power resources combination. Hard power and soft power in that game are not equal. Hard power resources bear a much bigger weight in the tools of US foreign and security policy. American military force is still the strongest card of every president and the resources of soft power may successfully supplement it in the long run.

Key words: hard power, soft power, security policy, national security documents, Iran.

KAZALO

1 UVOD	6
1.1 Metodološki okvir	9
1.1.1 Predmet proučevanja	9
1.1.2 Cilji proučevanja	10
1.1.3 Teza	10
1.1.4 Uporabljene metode in struktura naloge	10
2 TEORETIČNE OPREDELITVE	12
2.1 Koncept moči v mednarodnih odnosih	12
2.2 Koncept trde in mehke moči ter pametna moč	23
2.3 Sredstva trde moči	26
2.3.1 Vojaška sila	28
2.3.2 Prisiljevalna diplomacija	29
2.3.3 Gospodarske sankcije	30
2.4 Sredstva mehke moči	31
2.4.1 Komuniciranje z javnostmi	34
2.4.2 Izobraževanje in kultura	37
2.4.3 Pomoč in razvoj	39
2.5 Varnostna politika ZDA	40
3 TRDA IN MEHKA MOČ V NACIONALNOVARNOSTNIH DOKUMENTIH ZDA	42
3.1 Primerjava med nacionalnovarnostnima strategijama iz 2002 in 2010	45
3.2 Primerjava med štiriletnimi obrambnimi presojami iz 2001, 2006, 2010 in 2014	49
3.3 Primerjava med nacionalnovojaškima strategijama iz 2004 in 2011	68
3.4 Evolucija vsebine nacionalnovarnostnih dokumentov	72
4 UPORABA KOMBINACIJE TRDE IN MEHKE MOČI PROTI IRANU	76
4.1 Uporaba sredstev trde moči proti Iranu	79
4.1.1 Vojaška sila	79
4.1.2 Prisiljevalna diplomacija	88
4.1.3 Gospodarske sankcije	95
4.2 Uporaba sredstev mehke moči proti Iranu	102
4.2.1 Komuniciranje z javnostmi	102
4.2.2 Izobraževanje in kultura	108
4.2.3 Pomoč in razvoj	112
5 SKLEP	116
6 LITERATURA	124
Priloga A: Evolucija vsebine nacionalnovarnostnih dokumentov	138

1 UVOD

Koncept trde in mehke moči, ki ga je razvil harvardski profesor Joseph S. Nye, postaja čedalje bolj aktualen tudi izven akademske sfere, v predsedniških kabinetih, diplomatskih krogih, vojaških štabih ter povsod tam, kjer nastaja zunanja in varnostna politika sodobnih držav. Ideja, da lahko država v mednarodnih odnosih s pridom uporablja ne samo trdo moč prisile, pač pa tudi mehko moč privlačnosti, nikakor ni nova. Veliki državniki trdo in mehko moč uspešno kombinirajo že tisočletja. Vendarle se zdi, da so Združene države Amerike (ZDA), zmagovalke hladne vojne, hegemon in edina svetovna supersila v novem tisočletju, nekako pozabile starodavno veščino zunanje politike. Ko so zaradi lastne oholosti, spremenjenih varnostnih razmer in vzpona drugih svetovnih sil le začele izgubljati hegemonsko pozicijo, je postalo govorjenje o nujnosti kombiniranja trde in mehke moči sila aktualno.

Administracija predsednika Georgea W. Busha¹ je v dveh predsedniških mandatih zapravila legitimnost in ugled Združenih držav, kar so predhodne administracije ameriških predsednikov gradile desetletja. Takoj po uničujočih terorističnih napadih na domovino 11. septembra 2001 so ZDA napovedale vojno terorizmu, razdelile svet na 'tiste, ki so z nami in tiste, ki so proti nam' ter pognale v tek svoj silni vojaški stroj. Že čez nekaj mesecev je pod težo ameriških letalskih napadov, udarov specialnih sil in rivalskega Severnega zavezništva klonil talibanski režim v Afganistanu. Amerika se je v tem času že ozirala za drugimi cilji. Kljub nasprotovanju večjega dela mednarodne skupnosti, je z majhno obskurno koalicijo, brez odobritve Organizacije združenih narodov (OZN), na temelju lažnih obtožb, da Irak skriva orožje za množično uničevanje, spomladi 2003 z bliskovito vojaško operacijo uničila iraško vojsko in odstranila Huseinov režim v Iraku. Na tej točki je izpod nadzora ušel bližnjevzhodni duh, ki še danes razsaja po regiji. V Iraku je vzniknilo učinkovito sunitsko odporniško gibanje, okupacijskim silam so se kopicile žrtve, država je po verski ločnici suniti-šiiti zdrsnila v državljansko vojno in ZDA so z velikimi napori poskušale ukrotiti kaos. Stanje odvrnjene pozornosti so v tem času

¹ George W. Bush je zmagal na volitvah 07. novembra 2000. Izid volitev je bil znan šele 12. decembra, ko je vrhovno sodišče razsodilo v zadevi Bush v. Gore glede elektorskih glasov na Floridi. Bush je zaprisegel kot 43. predsednik ZDA 20. januarja 2001. Na volitvah leta 2004 je bil drugič izvoljen, zaprisegel je 20. januarja 2005. Od predsedovanja se je poslovil 20. januarja 2009 (George W. Bush). Barack Obama je zmagal na volitvah 04. novembra 2008, kot 44. predsednik ZDA je zaprisegel 20. januarja 2009. Na volitvah 06. novembra 2012 je bil izvoljen v drugi predsedniški mandat (Barack Obama Biography).

izkoristili okrepljeni talibani in spet zavzeli velik del Afganistana. ZDA so v tem trenutku obtičale sredi dveh travmatičnih vojn, nad njimi pa je visel srd vsega islamskega občestva.²

Po očitnih neuspehih v Iraku in Afganistanu je že v času Busheve administracije med najvišjimi ameriškimi političnimi funkcionarji dozorelo spoznanje, da morajo ZDA v svojo varnostno politiko vključiti več mehke moči. Kot kaže, so se do bolečega spoznanja najprej dokopali v vojaških krogih, kjer so na plano spet potegnili nauke iz Vietnama. Obrambni minister Robert Gates je v predavanju na univerzi v Kansasu 26. novembra 2007 pozval k uporabi kombinacije trde in mehke moči: *"/.../ "Tukaj sem, da pojasnim, zakaj moramo okrepiti svoje zmogljivosti za uporabo mehke moči in za njeno boljše povezovanje s trdo močjo." /.../ (Gates 2007). Podal je še recept za uspeh na sodobnih vojskovališčih: /.../ "Ena najpomembnejših lekcij vojn v Iraku in Afganistanu je, da vojaški uspeh ni dovolj za zmago: gospodarski razvoj, gradnja institucij in vladavine prava, spodbujanje notranje sprave, dobro vladanje, zagotavljanje osnovnih storitev za ljudi, urjenje in opremljanje domačih vojaških in policijskih sil, strateško komuniciranje in več – to so, obenem z varnostjo, osnovne sestavine za uspeh na dolgi rok." /.../ (Gates, 2007). Opozoril je še, da ZDA potrebujejo nove institucije in organizacije za 21. stoletje in pogrjal slabo predstavljanje ameriških politik v svetu:*

Na primer, odnose z javnostmi smo izumili v Združenih državah, pa smo kljub temu zelo slabi v informiranju ostalega sveta o tem, kaj smo kot družba in kultura, o svobodi in demokraciji, o naših politikah in ciljih. Preprosto sramotno je, da je Al Kaida spretnejša v predstavljanju svojih sporočil na internetu kot Amerika. Kot je pred nekaj leti vprašal nek tuji diplomat: Kako je enemu človeku v jami uspelo komunikacijsko premagati največjo komunikacijsko družbo na svetu? Hitrost, agilnost in kulturna relevantnost niso pojmi, ki pridejo na misel v razpravah o ameriškem strateškem komuniciranju. (Gates, 2007).

Obrambni minister Gates (2007) je – tudi po njegovem mnenju protislovno – zahteval povečanje proračuna za zunanje ministrstvo: *"Jasno mi je, da imamo potrebo po dramatičnem povišanju*

² Ugled Združenih držav je bil v tem obdobju na izredno nizki ravni. Javnomnenjske raziskave (Armitage in Nye 2007, 17–18) iz let 2006 in 2007 kažejo, da je polovica anketirancev iz 25 držav menila, da ZDA igrajo pretežno negativno vlogo; večina v desetih od petnajstih držav ni verjela Ameriki, da ravna odgovorno in večina anketiranih v Mehiki, Kanadi in Veliki Britaniji je menila, da predsednik Bush predstavlja grožnjo svetovnemu miru.

vlaganj v civilna sredstva nacionalne varnosti – diplomacijo, strateško komuniciranje, zunanjo pomoč, civilno-vojaško sodelovanje, gospodarsko obnovo in razvoj."

Administracija predsednika Baracka Obame je na volitvah zmagala tudi z obeti o spremembi slabe varnostne in zunanje politike predsednika Busha. Poudarjati je začela multilateralnost, dialog, vzpostavljanje prijateljskih stikov, obnavljanje ameriške legitimnosti in ugleda. Kot je izjavil Andrew J. Shapiro, podsekretar odbora za politično-vojaške zadeve zunanjega ministrstva: *"Koncept 'pametne moči' – inteligentnega povezovanja in mreženja diplomacije, obrambe, razvoja in drugih orodij tako imenovane 'trde' in 'mehke' moči – je v samem osrčju zunanjepolitične vizije predsednika Obame in sekretarke Clintonove."* (Shapiro 2009). Shapiro je v svojem govoru še izjavil: *"Pametna moč je več kot le reklamni slogan. To bo gonilna sila naše zunanje politike v naslednjih letih."* (Shapiro, 2009). V katero smer bo krenila zunanja politika nove administracije, je nakazala tudi Hillary R. Clinton na zaslišanju pred senatnim odborom za zunanjo politiko, preden je bila potrjena za zunanjo ministrico. Po navedbah CBS News je Clintonova izjavila: *"/.../ "Uporabiti moramo tisto, čemur pravijo 'pametna moč' – celotno zbirko orodij, ki jih imamo na razpolago – diplomatska, gospodarska, vojaška, politična, pravna, kulturna – izbrati pravo orodje ali kombinacijo orodij za vsako situacijo." /.../* (CBS News, 2009).

Obama je obljubil, da bo končal nepriljubljeni vojni v Iraku in Afganistanu. Pohitel je z izgradnjo novih, 'demokratskih' državnih struktur in urjenjem domorodnih varnostnih sil v obeh državah. V skladu s strategijo, da si osvobojeni narodi čimprej zavladajo sami, je leta 2011 umaknil ameriške enote iz Iraka in še pred koncem njegovega predsedovanja bodo umaknjeni vsi vojaki iz Afganistana. Operaciji, ki sta se začeli z veličastno predstavo ameriške trde moči, sta se v procesu demokratizacije izrodili v poraz taistih trdih pristopov in sredstev. Za navidezno pacifikacijo ter karseda časten izmik ameriških sil iz obeh konfliktov je bilo potrebno poseči prav po sredstvih mehke moči.

Prebiranje temeljnih nacionalnovarnostnih dokumentov Združenih držav iz obdobja po letu 2001 in primerjanje njihove vsebine razkriva, da je ameriška varnostna politika doživela nekaj močnih udarcev, ki so jo prisilili, da se ustrezno reformira za učinkovito delovanje v spremenjenih

varnostnih razmerah. Nacionalnovarnostni dokumenti so indikator percepiranja groženj ter systemskega organiziranja neke države za izničenje teh groženj. Kakšno razmerje v tem sistemu v obravnavanem obdobju zavzemata trda in mehka moč, moremo razbrati iz primerjave izbranih dokumentov.

Združene države Amerike so v stanju konflikta z Islamsko republiko Iran od leta 1979. Ob neobstoječih uradnih diplomatskih stikih med državama neprenehoma poteka napeta tekma interesov, vplivanja, prisiljevanja, groženj in na iranski strani tudi boja za preživetje. Tekma je dobila povsem novo dimenzijo z odkritjem, da Iran razvija jedrsko orožje. ZDA v strateški energetski regiji nikakor ne morejo dovoliti obstoja islamske jedrske države, ki je poleg tega še odkrito sovražna do Izraela in Savdske Arabije. Zaradi tega sta se, vzporedno z napredovanjem iranskega jedrskega programa, prav administraciji predsednika Busha in Obame znašli v ključnem obdobju reševanja iranskega vprašanja.

1.1 Metodološki okvir

1.1.1 Predmet proučevanja

Predmet magistrskega dela je uporaba koncepta trde in mehke moči v ameriški varnostni politiki od leta 2001 do 2014 – v obdobju obeh administracij predsednika Georgea W. Busha in obeh administracij predsednika Baracka Obame. Koncept bomo operacionalizirali skozi analizo in primerjavo nacionalnovarnostnih strategij ZDA iz let 2002 in 2010, štiriletnih obrambnih presoj iz let 2001, 2006, 2010 in 2014 ter nacionalnovojaških strategij iz let 2004 in 2011. V teh temeljnih nacionalnovarnostnih dokumentih bomo preko šestih spremenljivk – treh sredstev trde moči (vojaška sila, prisiljevalna diplomacija, gospodarske sankcije) in treh sredstev mehke moči (komuniciranje z javnostmi, izobraževanje in kultura, pomoč in razvoj) ugotavljali, v kolikšni meri in kako načrtujejo uporabo trde in mehke moči. Koncept trde in mehke moči v ameriški varnostni politiki v istem obravnavanem obdobju bomo konkretizirali na primeru konflikta ZDA z Iranom. Preko istih šestih spremenljivk bomo ugotavljali razmerje uporabe trde in mehke moči skozi čas. Iz evolucije upravljanja konflikta z Iranom bomo poskušali razbrati poteze nove varnostne politike ZDA.

1.1.2 Cilji proučevanja

Prvi cilj: ugotoviti, ali so nacionalnovarnostni dokumenti administracije predsednika Obame, v primerjavi z nacionalnovarnostnimi dokumenti administracije predsednika Busha, bolj poudarjali mehko moč ter uporabo kombinacije trde in mehke moči.

Drugi cilj: ugotoviti, kakšno razmerje uporabe sredstev trde in mehke moči sta predsednika Bush in Obama uporabila v konfliktu z Iranom.

1.1.3 Teza

Proučevanje v magistrskem delu vodi naslednja teza:

Nacionalnovarnostni dokumenti ZDA so v obdobju predsednika Busha izrazito poudarjali uporabo trde moči. V primerjavi z njimi je administracija predsednika Obame v nacionalnovarnostnih dokumentih bolj poudarila mehko moč ter kombinacijo uporabe trde in mehke moči. V ameriškem konfliktu z Iranom je kombiniranje sredstev trde in mehke moči dobilo konkretno obliko kot prvina nove varnostne politike ZDA.

1.1.4 Uporabljene metode in struktura naloge

Magistrsko delo bo, med uvodnim metodološkim okvirom in sklepno sintezo, v osrednjem delu sestavljeno iz treh poglavij, ki se tesno in logično navezujejo eden na drugega. Če želim v metodološkem okviru vzpostaviti ustrezno raziskovalno shemo, ki bo z razjasnitvijo predmeta in ciljev proučevanja, razvitjem raziskovalne teze ter pojasnitvijo metodologije omogočila izvedbo učinkovite analize, in če v sklepnem delu na podlagi spoznanj iz analize izvedem poglobljeno sintezo, v osrednjem delu izvajam obdelavo materije z ustrezno raziskovalno strategijo in metodami. Pri razdelavi metodologije se opiram na delo *Družboslovno raziskovanje: enotnost in raznolikost metode* avtorja Charlesa C. Ragina.

V drugem poglavju, v teoretičnih opredelitvah, želim zaobseči pojem, koncept, pojavne oblike in razmerja moči v mednarodnih odnosih. V tem segmentu izpostavim koncept trde in mehke moči

ter ta dva pojma vsakega posebej in v relaciji enega do drugega natančno pojasnim. Takoj zatem izpostavim in definiram tako sredstva trde (vojaška sila, prisiljevalna diplomacija, gospodarske sankcije) kot mehke moči (komuniciranje z javnostmi, izobraževanje in kultura, pomoč in razvoj), kar so osrednje spremenljivke, na katerih je zgrajeno raziskovanje v mojem magistrskem delu. Soočim serijo relevantnih avtorjev in teorij s področja družboslovnih znanosti. V teoretičnih opredelitvah si pomagam z metodo analize primarnih in sekundarnih virov. V tem delu gre za konceptualno analizo, saj koncept moči razdelam na osnovne gradnike in poskušam doseči celostno razumevanje pojava. Pri tem si pomagam s Colinom Hayem in njegovo *Political Analysis: A Critical Introduction*.

V tretjem poglavju, ko imam spremenljivke, s katerimi operiram, dobro definirane, se poslužim primerjalnega raziskovanja. Razčlenim vsebino ameriških temeljnih nacionalnovarnostnih dokumentov, v njih ugotovim razmerje trde in mehke moči, nakar primerjam razlike med dokumenti iz različnih obdobj. Uporabljam metodo analize primarnih virov. Na tak način si ustvarim sliko, koliko in v čem se razlikujejo nacionalnovarnostni dokumenti administracije predsednika Obame od dokumentov administracije predsednika Busha.

V četrtem poglavju, ko poznam, kaj so poudarjali ameriški nacionalnovarnostni dokumenti iz obdobja ene in druge predsedniške administracije, si izberem primer konflikta z Iranom, s katerim se ZDA soočajo že četrto desetletje in ki so ga intenzivno reševale v obdobju administracij obeh predsednikov. Znotraj tega konflikta preko šestih spremenljivk ugotavljam, kakšno razmerje uporabe sredstev trde in mehke moči sta predsednika Bush in Obama uporabila v konfliktu z Iranom. V tem poglavju uporabljam kvalitativno raziskovanje in metodo analize primarnih in sekundarnih virov. Gre za ekstenzivno zastavljeno raziskovanje, znotraj katerega za ugotovitev trendov spreminjanja spremenljivk uporabljam tudi metodo zgodovinskorazvojne analize.

2 TEORETIČNE OPREDELITVE

2.1 Koncept moči v mednarodnih odnosih

Moč v mednarodnih odnosih se kaže v raznih oblikah, prav tako teoretiki operirajo z mnogimi definicijami moči. Najbolj so moč v svojo znanstveno shemo vpeli realisti. Glavni predstavnik realitov v svojem temeljnem delu pravi, da je mednarodna politika, tako kot vse politike, borba za moč. Ne glede na končne cilje mednarodne politike je moč vedno njen neposredni cilj (Morgenthau 1995, 102). Konceptualizacijo moči bomo najprej pogledali skozi oči realitov, zatem se bomo ustavili pri standardni debati o treh obrazih moči in nazadnje razčlenili še alternativno konceptualizacijo, ki jo ponujata avtorja Barnett in Duvall.

Morgenthau (1995, 104) uporablja izraz *politična moč*. Piše, da ko govorimo o moči, imamo v mislih človekov nadzor nad umi in dejanji drugih ljudi. Ko govorimo o politični moči, pa mislimo na medsebojne odnose nadzora med nosilci javnih funkcij ter odnose med njimi in ljudmi nasploh. Politična moč je psihološki odnos med tistimi, ki jo izvajajo in tistimi, nad katerimi se izvaja. Prvi imajo nadzor nad nekaterimi dejanji drugih zaradi vpliva, ki ga lahko uveljavljajo na njihove ume. Vpliv izhaja iz treh virov: pričakovanja koristi, strahu pred neprijetnostmi ter spoštovanja ali ljubezni do ljudi ali institucij. Uveljavlja se lahko z ukazi, grožnjami, avtoriteto ali karizmo človeka oziroma njegove funkcije ali pa s poljubno kombinacijo vsega naštetega.

Morgenthau politično moč omejuje na odnose med ljudmi, vendar se ob razlagi narave politične moči pokaže, da definicija posega tudi na odnose med državami. Avtor opozarja (1995, 104–6), da je z ozirom na definicijo potrebno biti pozoren na štiri razlike: na razliko med močjo in vplivom, med močjo in silo, med uporabno in neuporabno močjo ter med legitimno in neligitimno močjo. Za primer prve razlike navaja svetovalca predsedniku ZDA, ki ima vpliv, če se predsednik ravna po njegovih nasvetih. Nima pa nad predsednikom nobene moči, ker ne razpolaga z nobenim od sredstev, s katerim bi mu lahko vsilil svoje mnenje. Po drugi strani ima predsednik nad svetovalcem moč, saj mu lahko svojo voljo vsili z avtoriteto svoje funkcije, z obljubo koristi ali grožnjo z neprijetnostmi. O razliki med močjo in silo pravi, da je grožnja s

fizičnim nasiljem bistveni element politike, vendar če se uresniči v vojni, pomeni nadomestitev politične za vojaško moč. Pri uporabi fizičnega nasilja se psihološki element političnega odnosa izgubi in je potrebno razlikovati med vojaško in politično močjo. Kot primer razlike med uporabno in neuporabno močjo navaja jedrsko orožje. Paradoksalno, naraščanje vojaške moči v tem primeru ne pomeni tudi naraščanja politične moči. Grožnja z jedrskim orožjem je primeren instrument zunanje politike, če jo uporabimo v odnosu do države, ki ne more odgovoriti na isti način. Nasprotno pa lahko druga jedrska sila odvrne z grožnjo enakega uničenja. Medsebojne grožnje se nevtralizirajo. Jedrska sila je tako neuporaben, konvencionalna sila pa uporaben instrument zunanje politike. Kot zadnje Morgenthau (1995, 106) razlikuje med legitimno in neligitimno močjo. Legitimna moč, ki se lahko pri svoji uporabi sklicuje na moralno ali legalno opravičilo, je navadno bolj učinkovita kot ekvivalentna nelegitimna moč, ki je ni mogoče na ta način opravičiti. Moč, ki se uporabi v samoobrambi ali v imenu Združenih narodov, ima večjo možnost za uspeh kot ekvivalentna moč, ki se uporabi za agresijo ali kršitev določil mednarodnega prava.

Drugi termin, s katerim operira Morgenthau (1995, 197), je *nacionalna moč*. Pravi, da je lahko razumeti, da si za moč prizadevajo posamezniki, vendar je težko pojasniti težnje po moči v skupnostih, imenovanih nacije. Nacija je nekakšen izvleček številnih posameznikov, ki imajo nekatere skupne značilnosti, zaradi katerih sodijo v skupno nacijo. Avtor nadaljuje (1995, 198), da nacija svojo zunanjo politiko izvaja kot legalna organizacija, imenovana država, katere predstavniki delujejo kot zastopniki nacije v mednarodnih zadevah. Morgenthau se zatem sprašuje, kateri so faktorji moči neke države v odnosu do drugih držav oziroma kateri so elementi nacionalne moči. Našteje in pojasni jih celo serijo (Morgenthau 1995, 207–55): geografija; naravna bogastva – med njimi hrana, surovine, moč nafte; industrijska zmogljivost; vojaška pripravljenost – sem šteje še tehnologijo, vodstvo, kvantiteto in kvaliteto oboroženih sil; prebivalstvo – upošteva distribucijo in trende; nacionalni značaj; nacionalna morala; kvaliteta vlade in diplomacije.

Snow in Brown (1996, 56–7) sprejemata realističen pogled na moč. Uporabita definicijo, da je moč zmožnost pripraviti nekoga, da naredi nekaj, kar sicer ne bi bil naredil. Po njunem mnenju je ta definicija nekoliko nerazločna. Ključen problem vidita v terminu zmožnost (*ability*) – kaj

pripravi nekoga, da naredi nekaj, kar sicer ne bi bil naredil? Ta zmeda se lahko razjasni, če izpostavimo dve razliki: prvič, moč je odnos (*relationship*) in ne lastnost, drugič, do katere mere je moč učinkovita, je značilno za vsakega posameznega akterja in situacijo ter ni nejasno in nespremenljivo.

Holsti (1995, 119) razdeli koncept moči v tri razločne analitične elemente: moč obsega (1) *dejanja* (proces, odnos) vplivanja na druge države; (2) *vire* ali *vzvod*, uporabljen, da bo izvajanje vpliva uspešno; (3) *odzive* na dejanja. Avtor (1995, 118) navaja, da se mednarodni politični proces začne, ko si katerakoli država – recimo država A – prizadeva z različnimi *dejanji* in signali spremeniti ali vzdrževati vedenje (na primer dejanja, podobe in politike) drugih držav. Moč je tako lahko definirana kot splošna zmožnost države, da upravlja vedenje drugih. A si prizadeva vplivati na B, ker si je A zadal določene cilje, ki ne morejo biti doseženi (tako to dojema), če B (in morda še mnogo drugih držav) ne naredi X. Holsti (1995, 118) nadalje razlaga, da država A v svojih dejanjih zoper državo B uporabi ali mobilizira določene *vire*. Vir je vsak fizični ali miselni predmet ali lastnost, ki je na razpolago kot sredstvo spodbude za prepričati, nagraditi, groziti ali kaznovati. Holsti (1995, 119) govori tudi o merjenju moči; če lahko A pripravi B, da stori nekaj, vendar B ne more pripraviti A, da stori podobno dejanje, potem lahko rečemo, da ima A glede na ta dotični problem več moči kot B. Na moč moremo torej gledati tudi kot na količino, ob čemer je kot količina smiselna le v primerjavi z močjo drugih. Moč je potemtakem relativna. Glede tretjega elementa v predstavljenem konceptu moči – *odzivi* na dejanja oziroma različne načine vplivanja – avtor (1995, 122) pravi, da ima tarča, ali država B, na voljo številne možnosti. Med najbolj verjetnimi so (1) ugoditi (narediti ali ne narediti X), (2) ignorirati – pretvarjati se, da sporočilo ali signal nista bila prejeta; (3) zavlačevati; (4) barantati – poskušati spremeniti cilje države A; (5) upirati se. Holsti (1995, 118) vpliv (*influence*) vidi kot pojavno obliko moči in v osnovi sredstvo za doseganje cilja.

Russett in Starr (1996, 216–17) bolj natančno opredelita pojem vpliva. Po njunem moč pomeni, da dosežeš svoje, vpliv pa je način, s katerim ljudje in države dosežejo svoje. V najsplošnejši obliki pomeni vpliv to, da dosežeš, da drugi naredijo stvari, za katere hočeš, da jih naredijo. Če je moč splošna sposobnost premagovanja ovir in prevladanja v neki situaciji, je vpliv eden od načinov – dejansko prevladujoči način – s katerim mednarodni delovalci to dosežejo. Avtorja

(1996, 216–17) omenjata, da lahko samo vplivanje privzame različne oblike. Izpostavita dve osnovni obliki. Prva pomeni dejansko spreminjanje obstoječe politike drugega delovalca; pomeni, da neko državo pripraviš do tega, da ustavi ukrep, ki ga izvaja, da izsili neki rezultat – politika, znana v politični znanosti kot prisiljevalnost (*compellence*). Druga oblika je odvrčanje, ki v smislu zastraševanja (*deterrence*) skuša vplivati na druge, da ne bi nečesa storili. Opozarjata, da imeti sposobnost drugim preprečiti storiti nekaj, kar hočejo storiti, preden to storijo, predstavlja bistveni element vpliva vsake države.

Colin Hay se je v delu *Political Analysis: A Critical Introduction* precej posvetil konceptualizaciji moči. Da so avtorji tako razdeljeni glede skupnega jezika moči, je po njegovem dokaz, kako osrednjo vlogo ima koncept moči v politični analizi. Za mnoge je politična analiza definirana preprosto kot analiza narave, izvajanja in razporeditve moči (Hay 2002, 168). Avtor se osredotoča na bržkone glavno povojno polemiko o naravi in definiciji moči – tako imenovan spor o **obrazih moči**. Ta spor se vrti okrog definicije koncepta moči in vprašanja ali je možno moč definirati na tak način, da bo zlahka merljiva. Polemika je prinesla trenje med definicijo, ki je tako ozka, da je celo nezanimiva, a še vedno primerna za lahko operacionalizacijo v politični analizi in na drugi strani bolj prefinjenim in kompleksnim konceptom moči, kakršnemu je skorajda nemogoče določiti količino. Skozi polemiko je moč razumljena dokaj pluralistično in behavioristično, kot v osnovi medosebni odnos (Hay 2002, 169).

Prvi obraz moči: sprejemanje odločitev (*decision-making*) – Hay (2002, 172) navaja Roberta A. Dahla, ki pravi, da ima A moč nad B do te mere, da lahko pripravi B do dejanja, ki ga B sicer ne bi bil naredil, in ključno, kjer gre za odprt konflikt interesov med vpletenimi akterji. Torej, zaradi moči subjekta A, B ne samo spremeni svoje obnašanje, temveč to naredi ob polnem zavedanju, da je sprememba obnašanja v nasprotju z njegovimi praviimi interesi. Hay opozarja (ibidem) na zelo pluralistično videnje koncepta moči, v katerem se za akterje predvideva, da imajo na razpolago popolne informacije in da poznajo svoje prave interese. Posledično lahko izbire (*preferences*), ki jih njihovo obnašanje izzove, razumemo kot odraz njihovih pravih interesov.

Takšna definicija moči potrebuje štiri opombe (Hay 2002, 172–3):

1. Moč je razumljena v smislu učinkov (*effects*): če dejanja A nimajo učinka na B, ni prisotnega odnosa moči.
2. Moč je lastnost posameznikov, udejanjena v odnosih z drugimi posamezniki – je vedenjska (*behavioural*).
3. Moč se povezuje z dominacijo oziroma močjo nad (*power over*) – ni toliko zmožnost vplivati na izide, kot prevladovati nad drugimi ob tem.
4. Potemtakem je moč neproduktivna ali z ničelno vsoto (*zero-sum*) – nekateri pridobijo samo na račun drugih. Če ima A moč, je B nima; obseg moči A je obseg pomanjkanja moči B.

Dahl se je v originalnem članku *The Concept of Power* (1957) zelo poglobil v koncept in ga poskušal s preprostimi matematičnimi enačbami narediti merljivega. Na primeru ameriškega senata je poskušal ugotoviti, kako se bodo senatorji odločali v posameznih vprašanjih.

Drugi obraz moči: določanje vsebine (*agenda-setting*) – po Hayu (2002, 174) sta ta koncept razvila Peter Bachrach in Morton S. Baratz kot kritiko Dahla in klasičnega pluralizma. Po njunem ima moč obraz Janusa, njena kompleksna narava pa je le zakrita z ozkim osredotočenjem na proces sprejemanja odločitev. Medtem ko je sprejemanje odločitev v osnovi in očitno odnos moči do te mere, da dejanja A vplivajo na B, to še ni konec zgodbe. Moč se prav tako izvaja v tem, kar nekoliko skrivnostno imenujeta nesprejemanje odločitev (*non-decision making*). V tem primeru A vloži svojo energijo v oblikovanje ali okrepitev družbenih in političnih vrednot ter institucionalnih praks, ki omejuje obseg političnega procesa na pozornost javnosti le na vprašanja, relativno neškodljiva za A. Ne-odločitev je torej odločitev, ki ima za posledico zatrtje ali preprečitev prikrite oziroma očitne grožnje vrednotam ali interesom sprejemalca odločitev. Moč se tako uporablja za določanje vsebine (*agenda-setting*) za proces sprejemanja odločitev.

Hay (2002, 175) navaja Jamesa L. Hylanda, ki slikovito omenja: "*Splošno védenje, da bodo določene odločitve nesprejemljive za lokalnega veljaka (godfather), je dovolj, da se z dnevnega reda mestnega sveta umakne cela vrsta potencialnih možnosti.*"

Nye (2011, location 382) povzame bistvo drugega obraza moči sledeče: A nadzoruje vsebino dejanj na način, ki omejuje izbiro strategij B. Slednji se tega zaveda ali pa tudi ne in morda ne ve za izvajanje moči A.

Popravljen definicija moči je razširila sfero politične analize od parlamenta oziroma formalnega okolja sprejemanja odločitev, na druge vplivne nosilce moči (*corridors of power*), odbore, prostozidarske lože, golf igrišča, na klube in gostilne, kjer se zakulisno določajo vsebine (Hay 2002, 176). Kljub kritikam pluralistov, sta Bachrach in Baratz od njih prevzela nekatere behavioristične poglede. Tako kot za Dahla, zanju ni delovanja moči, če ni prisotnega konflikta (zaznanega) interesa – kjer je navidezno soglasje. Izbire akterjev so neposreden odraz njihovih materialnih interesov (Hay 2002, 177–8).

Tretji obraz moči: oblikovanje izbire (*preference-shaping*) – tretji koncept je zasnoval Steven Lukes. Hay (2002, 178) pravi, da nam Lukes ponuja pot iz behavioristične brezizhodnosti. Trdi namreč (2002, 178), da je omejevati termin 'moč' na situacije, v katerih je prisoten dejanski in opazen konflikt, samovoljno, nerealno in kratkovidno. Moč je prisotna namreč tudi takrat, ko nekdo vpliva na ali oblikuje izbire nekoga drugega.

V svoje tridimenzionalno pojmovanje moči Lukes zajame tudi predhodna dva obraza moči. Predlaga okvir, ki bo zmožen prepoznati (Hay 2002, 179):

1. strategije, napore in prakse, ki so značilne za proces sprejemanja odločitev;
2. dejanja in nedejanja (*inactions*) vključena v oblikovanje vsebin za proces sprejemanja odločitev;
3. dejanja in nedejanja podobno vpletena v oblikovanje zaznanih (*perceived*) interesov in političnih izbir.

Lukes (2005, 28) pravi, da se izvajanje moči more dogajati v odsotnosti dejanskega, vidnega konflikta, ki je lahko uspešno odvrnjen, čeprav pri tem ostaja nakazana povezava na potencialen konflikt. Ta potencial se morda nikoli ne udejanji. Kar pa se morebiti kaže pri tem, je latenten konflikt (*latent conflict*) obstajajoč v navzkrižju med interesi izvajalcev moči in resničnih interesov (*real interests*) izključevanih.

Nye (2011, location 386) povzame bistvo tretjega obraza moči sledeče: A pomaga ustvarjati in oblikovati osnovna prepričanja, zaznave in izbire B. Malo verjetno je, da se B tega zaveda ali da se zave učinkov moči A.

Nekateri teoretiki imenujejo opisane obraze moči javni, skriti in nevidni obraz, glede na stopnjo težavnosti, s katero se sooča tarča pri ugotavljanju izvora moči. Drugi in tretji obraz poosebljata vidike strukturne moči (Nye 2011, location 386). O strukturni moči bo več govora v nadaljevanju.

Barnett in Duvall (2005, 2) izpostavljata, da so si realisti koncept moči vzeli za svojega, zato na tem področju, ko pride do razprav, vlada 'tunelski vid' in celotna disciplina gravitira k realističnemu pogledu na moč, kar pa ironično vodi v podcenjevanje pomena moči v mednarodni politiki. Moč vendarle deluje v toliko različnih oblikah in ima različne izraze, ki jih ni mogoče zajeti v enotno formulacijo. Avtorja (2005, 8) priznavata, da je realistični pristop do moči žal industrijski standard. Nezmožnost razvitja alternativne konceptualizacije moči omejuje raziskovalce mednarodnih odnosov pri razumevanju, kako nastajajo globalni izidi ter kako so akterji različno omogočeni in ovirani pri določitvi svojih usod. Zato ponujata alternativo, ki naj bi zajela oblike moči v mednarodni politiki.

Njuna konceptualizacija moči (Barnett in Duvall 2005, 8–9) se začne z definicijo, da je moč proizvajanje – v in skozi družbene odnose – učinkov, ki oblikujejo zmožnosti akterjev, da določajo svoje lastne okoliščine in usodo. Definicija ju privede do tega, da je potrebno konceptualne razlike moči prikazati v dveh analitičnih dimenzijah: kot *vrste* družbenih odnosov, skozi katere moč deluje ter kot *specifičnost* družbenih odnosov, skozi katere nastajajo učinki na zmožnosti akterjev.

Prva dimenzija se ukvarja s tem ali moč deluje v interakcijah ali pa v družbeni konstituciji (*social constitution*). V prvem primeru moč deluje skozi vedenjska razmerja ali interakcije, ki vplivajo na zmožnosti drugih vplivati na okoliščine svojega obstoja. V tem razumevanju moč postane skorajda lastnost akterja, da jo lahko zavestno uporabi kot vir za oblikovanje akcij oziroma pogojev za akcije drugih. V primeru družbenih odnosov konstitucije moč deluje skozi družbene odnose, ki konstituirajo akterje kot družbena bitja z njihovimi posebnimi zmožnostmi in interesi. Prva dimenzija se zelo približa pogostemu razlikovanju v literaturi o moči na *power over* in *power to*. Koncept moči, izhajajoče iz akcije in interakcije, kaže na akterje, ki izvajajo oblast nad drugimi – je torej *power over* (moč nad) koncept. Koncept moči, ki ga povezujemo z družbenimi

odnosi konstitucije, po drugi strani upošteva, kako družbeni odnosi določajo, kdo so akterji ter kakšne so njihove družbeno omogočene zmožnosti in prakse – je torej *power to* (moč do) koncept (Barnett in Duvall 2005, 9–10).

Druga dimenzija se ukvarja s posebnostjo družbenih odnosov moči: neposrednih (*direct*) ali razpršenih (*diffuse*). Specifični odnosi moči sprožajo nekatere bližnje (*immediate*) in splošno jasne vzročno/konstitutivne povezave med subjektom in objektom ali med dvema subjektoma. Zaradi odvisnosti od družbene bližine postaja opazovanje delovanja moči težje: s povečevanjem družbene razdalje, ob razkoraku med spodbudo in učinkom ter ob odsotnosti logične nujnosti med temi povezavami. Na tej točki avtorja opozorita na znani Dahlov izrek, da 'ni akcije na daljavo' (*there is no action at a distance*) in da je odnos moči mogoče zaznati, če in samo, če obstaja opazna in sledljiva povezava med A in B. Drugi pristopi vidijo moč v posrednih in družbeno razpršenih odnosih; namesto delovanja skozi bližnje, neposredne in specifične odnose, dopuščajo možnost obstoja moči, četudi so povezave ločene, posredne ali pa delujejo na fizični, časovni ali družbeni razdalji (Barnett in Duvall 2005, 11–12).

Barnett in Duvall (2005, 12) sta, na podlagi svoje konceptualizacije moči, ki upošteva ali moč deluje skozi interakcije specifičnih akterjev ali družbene odnose konstitucije ter če je po drugi strani neposredna ali razpršena, izpostavila štiri tipe moči: prisilna moč (*compulsory power*), institucionalna moč (*institutional power*), strukturna moč (*structural power*) in produkcijska moč (*productive power*).

Prisilna moč ali neposredna oblast nad drugim, se nanaša na serijo odnosov med akterji, ki omogočajo enemu, da neposredno vpliva na okoliščine in/ali delovanje drugega. V to kategorijo spadajo nekatere najbolj razširjene in vplivne definicije moči. Avtorja omenita Maxa Webra in Roberta Dahla. Za slednjega je moč najbolj razumljena kot zmožnost A pripraviti B, da ta naredi nekaj, kar sicer ne bi bil naredil. Njegov koncept ima tri značilnosti: obstajati mora namernost (*intentionality*) s strani A; obstajati mora konflikt želja do te mere, da se B počuti prisiljenega v spremembo obnašanja; A je uspešen, ker ima na razpolago materialne in idejne vire, ki vodijo B v spremembo njegovih dejanj. Drugače od Dahla, Barnett in Duvall ne želita, da je prisilna moč odvisna od namernosti. Po njunem je prisilna moč prisotna, kadarkoli imajo dejanja subjekta A

oblast (*control*) nad dejanji in položajem subjekta B, čeprav nenamerno. Prisilna moč tudi ni omejena le na materialne vire, saj vključuje še simbolne in normativne vire (Barnett in Duvall 2005, 13–15).

Institucionalna moč ali oblast akterjev nad družbeno oddaljenimi drugimi leži v posredni oblasti akterjev nad drugimi. Konceptualno težišče je na formalnih in neformalnih institucijah, ki posredujejo med A in B, medtem ko A, delujoč skozi značilna pravila in postopke teh institucij, vodi, usmerja in omejuje dejanja (ali ne-dejanja) ter okoliščine obstoja drugih, včasih celo nevedoč. A in B sta družbeno odmaknjena drug od drugega – le posredno povezana. Ta distanca je lahko prostorska ali časovna. Prostorsko dejanja subjekta A vplivajo na obnašanje in okoliščine drugih le skozi institucionalno ureditev (kot so pravila odločanja, formalizirane linije odgovornosti, delitev dela in strukture odvisnosti); moč ni več stvar neposrednega učinka A nad B, ampak deluje skozi družbeno razširjene, institucionalno razpršene odnose. A ne poseduje virov moči, toda ker stoji v posebnem razmerju do relevantne institucionalne ureditve, njegova dejanja izvajajo moč nad B (Barnett in Duvall 2005, 15–16).

Strukturna moč ali neposredna in vzajemna konstitucija zmožnosti akterjev. Avtorji, ki se ukvarjajo s strukturno močjo, dojemajo strukturo kot notranji, neposredno konstitutiven odnos, tako da strukturna pozicija subjekta A obstaja le zaradi njegovega odnosa do strukturne pozicije subjekta B. Klasična primera sta odnos gospodar-suženj in kapital-delo. Strukturne pozicije ne prinašajo enakih družbenih privilegijev, pač pa strukture dodelijo različne zmožnosti in značilno različne prednosti različnim pozicijam. Družbena struktura ne le konstituira akterja in njegove zmožnosti, prav tako oblikuje njihovo samorazumevanje in subjektivne interese. Strukturna moč lahko deluje na način, da ovira nekatere akterje pred prepoznavo njihove lastne prevlade. Strukturna moč deluje tudi, ko ni primerov, da bi A izvajal oblast nad B (Barnett in Duvall 2005, 18–19).

Produkcijška moč ali produkcija subjektov skozi razpršene družbene odnose, zadeva diskurz, družbene procese in izkustvene sisteme, skozi katere se pomen (*meaning*) ustvarja, utrjuje, živi, izkuša in se preoblikuje. Diskurz je družbeno ustvarjalen za vse subjekte – konstituira subjektiviteto vseh socialnih bitij. Produkcijška moč skrbi za meje vse družbene identitete, za

zmožnosti ter nagnjenost k delovanju tako družbeno privilegiranih kot prikrajšanih, kakor tudi za množico tistih družbenih subjektov, ki niso zajeti v binarne hierarhične odnose (Barnett in Duvall 2005, 20–1).

Na tej točki se postavlja vprašanje, kako se fizično kaže moč držav v mednarodnih odnosih oziroma katera so sredstva (instrumenti, viri) moči ali vpliva, ki se jih države poslužujejo, da vplivajo na ravnanje drugih držav v mednarodni skupnosti.

Snow in Brown (1996, 59–61) sredstva moči (*instruments of power*) razdelita v tri splošne kategorije: politična/diplomatska sredstva (*political/diplomatic instruments*) se nanašajo na zmožnost države, da uporabi prepričevanje in diplomatsko spretnost, da pripravi druge k sprejetju njenih pozicij; gospodarska sredstva (*economic instruments*) se nanašajo na zmožnost države, da za doseg privolitve uporabi gospodarske nagrade ali kazni; vojaška sredstva (*military instruments*) se nanašajo na zmožnost države, da grozi ali uporabi silo. Ko je uporabljeno politično/diplomatsko sredstvo, je to običajno v povezavi s katero izmed dveh ostalih sredstev moči. Avtorja (1996, 61) podajata primere politično/gospodarskih sredstev moči, kjer naštejeta vrsto možnih dejanj, od katerih ima večina svoje pozitivne in negativne opcije in podopcije: sprememba v diplomatskih odnosih (na primer podaljšati ali zadržati priznanje); znanstvene in kulturne izmenjave; humanitarna pomoč (poslati pomoč ob katastrofi ali pa jo končati); strokovna pomoč; širjenje informacij in propagande; gospodarska in finančna pomoč (odpisati ali pa ne odpisati dolgov); spremembe gospodarske in trgovinske politike; tajne akcije (podkupovanje uradnikov); razprave v Varnostnem svetu OZN (podpreti prijateljske ali pa sovražne resolucije); trgovinski embargo in gospodarske sankcije. Avtorja (1996, 62) podajata še primere politično/vojaških sredstev moči z možnimi opcijami: vojaška pomoč (podaljšati ali odreči kredite za nakup opreme); širjenje propagande (financiranje sovražnih radijskih prenosov); tajne akcije (financirati gverilce ali pa ne); razprave v Varnostnem svetu OZN (podpreti prijateljske ali pa sovražne resolucije); prikaz moči (poslati pomorsko floto); nadzorovanje (izvajanje preletov); sprememba v diplomatskih odnosih (odpoklic osebja veleposlaništva); pomorske omejitve (izolacija ladij, blokada in miniranje pristanišč); mobilizacija/evakuacija (vpoklic rezerve); uporaba omejene sile (bombardiranje vojaških ciljev); grožnja z orožjem za množično uničevanje (alarmiranje jedrskih sil). Snow in Brown trdita (1996, 61), da dejstvo ali ima na razpolago več

ali manj teh opcij, natančneje prikazuje moč posamezne države od statičnih meril, kot je recimo velikost gospodarstva.

Holsti (1995, 130–249) govori o sredstvih politike (*instruments of policy*); v več poglavjih opisuje diplomatsko kupčevanje, propagando, gospodarske nagrade in prisile, tajne akcije in vojaške intervencije, vojno. V osnovi gre torej za politična (diplomatska), gospodarska in vojaška sredstva. Podobno Russett in Starr (1996, 245–75) govorita o sredstvih vplivanja in opisujeta: diplomacijo in kupčevanje, pogajanja, dogovarjanje in razreševanje konfliktov, uporabo vojske za doseg mednarodnega vpliva ter vpliv, ki temelji na gospodarskih virih. Spet gre za politična, gospodarska in vojaška sredstva.

Ameriška nacionalnovarnostna strategija (National Security Strategy 2010) na več mestih omenja elemente ali orodja ameriške moči (NSS 2010, 5, 9, 11, 14–15). Govori o vojaškem elementu, diplomatskem, gospodarskem in četrtem, obveščevalnem elementu. V ameriški vojski so tako razvili koncept DIME, ki zaobjema štiri priznane elemente nacionalne moči: diplomatskega (*Diplomatic*), informacijskega (*Informational*), vojaškega (*Military*) in gospodarskega (*Economic*) (DIME: Information as Power). Josten (2006, 16) v svojem članku podaja shemo, ki poleg elementov DIME prikazuje tudi L in I, torej 'varnostni' element (*Law Enforcement*) in obveščevalni (*Intelligence*). Ameriški vojaški priročnik FM 3-05.130 (2008, 2–1 do 2–11) pa govori o že ustaljeni kratici DIMEFIL, ki zaobsega vse instrumente nacionalne moči na voljo ZDA in kjer F v DIMEFIL pomeni finančni (*Financial*) element/instrument moči.

Joseph S. Nye izpostavi tri tipe moči: vojaško moč (*Military Power*), gospodarsko moč (*Economic Power*) in mehko moč (*Soft Power*). Vojaška moč dosega svoje učinke s siljenjem, zastraševanjem in zaščito, njena glavna vzvoda sta grožnja in sila; država vojaško moč izvaja s prisiljevalno diplomacijo, vojno in zavezništvi. Gospodarska moč dosega svoje učinke s spodbudami in siljenjem, njena glavna vzvoda sta plačilo in sankcija; država gospodarsko moč izvaja z gospodarsko pomočjo, podkupninami in sankcijami. Mehka moč dosega svoje učinke s privlačenjem in določanjem vsebin, njeni glavni vzvodi so vrednote, kultura, politike, institucije; država mehko moč izvaja z javno diplomacijo, bilateralno in multilateralno diplomacijo (Nye

2004, location 627). Avtor vojaško in gospodarsko moč z njunimi sredstvi združuje v trdo moč (*Hard Power*), na nasprotni pol pa postavlja mehko moč.

2.2 Koncept trde in mehke moči ter pametna moč

Osrednja za pričujočo nalogo je konceptualizacija harvardskega profesorja Josepha S. Nya, ki moč držav v mednarodnih odnosih deli na trdo in mehko moč. V svoji knjigi *Soft Power: The Means to Success in World Politics* razlaga, v čem je razlika in sorodnost med obema. Trda moč izhaja iz spodbud (*inducements*) – 'korenčki' ali iz groženj (*threats*) – 'palice'. Po drugi strani mehka moč ne sili, temveč priteguje, izhaja iz zmožnosti oblikovati izbire drugih, usmeri jih, da si želijo istih rezultatov, kot si jih želiš sam (Nye 2004, location 207). Trda moč se navezuje na poveljevalno obnašanje, kot sta siljenje in spodbujanje, najverjetnejša sredstva (vir) pri tem pa so sila, sankcije, plačila, podkupnine. Mehka moč na drugi strani deluje s privlačnostjo, njena najverjetnejša sredstva so institucije, vrednote, politike, kultura (Nye 2004, location 247). Če je določena dobrina sredstvo mehke moči in povzroča privlačnost, se more izmeriti v javnomnenjskih raziskavah in fokusnih skupinah (Nye 2004, location 226).

Trda in mehka moč sta si sorodni, saj sta obe vidiki zmožnosti doseči cilj nekoga z vplivanjem na obnašanje drugih. Razlika med njima je v naravi obnašanja in v oprijemljivosti sredstev. Poveljevalna moč (*command power*) – zmožnost spremeniti, kaj drugi počnejo – lahko izhaja iz prisile in spodbud. Pritegnitvena moč (*co-optive power*) – zmožnost usmeriti, kaj si drugi želijo – lahko izhaja iz privlačnosti kulture ali vrednot nekoga ali njegovih zmožnosti oblikovanja političnih izbir na način, da drugi ne uspejo izraziti svojih prednosti, ker se zazdijo preveč nerealistične (Nye 2004, location 236–45).

Trda moč je potiskanje (*push*), mehka moč je vlečenje (*pull*). Mehka moč je zmožnost vplivati na druge skozi načine pritegnitve (*co-option*) – oblikovanje vsebin, prepričevanje in izvabljanje pozitivne privlačnosti z namenom doseči željene rezultate (Nye 2011, location 489). Walt (2005, 247) piše: "ZDA lahko z uporabo svoje moči in bogastva prisilijo druge v nekaj, kar one želijo, toda ta strategija bo na dolgi rok zagotovo spodletela. V večini primerov ključ ni moč, temveč prepričevanje. "

Nye v svojem delu *The Future of Power* (2011, location 489) grafično naniza spekter obnašanja enega in drugega tipa moči. Na enem polu je trda moč, na drugem polu mehka moč, vsaka ima svoj način vplivanja na druge, med obema pa so nanizani tipični načini obnašanja:

TRDA MOČ: poveljevanje (*command*) > Prisila Grožnja Plačilo Sankcija Oblikovanje Pregovarjanje Privlačenje < pritegnitev (*co-option*) MEHKA MOČ.

Na splošno sredstva, ki jih povezujemo s trdo močjo, vsebujejo oprijemljive elemente, kot sta sila in denar. Sredstva mehke moči pogosto vsebujejo neoprijemljive elemente, kot so institucije, ideje, vrednote, kultura in dojemana legitimnost politik. Vendar razmerje ni popolno. Neoprijemljiva sredstva, kot so domoljubje, morala in legitimnost močno vplivajo na vojaško zmožnost bojevanja in zmage. In grožnje z uporabo sile so neoprijemljive, čeprav so dimenzija trde moči. Poleg tega lahko sredstva, ki jih povezujemo z obnašanjem trde moči, prav tako proizvajajo obnašanje mehke moči in obratno. Oprijemljivo sredstvo trde moči, kot je na primer vojaška enota, lahko proizvaja tako poveljevalno obnašanje (z zmago v bitki) in pritegnitveno obnašanje (s privlačnostjo), odvisno, kako je uporabljena. Ker je privlačnost odvisna od mišljenja tistega, ki jo občuti, subjektovo zaznavanje igra občutno vlogo pri tem ali določena sredstva proizvajajo obnašanje trde ali mehke moči (Nye 2011, location 489–501).

Izvajanje mehke moči je težje, ker so mnoga od njenih ključnih sredstev izven nadzora vlad in so njihovi učinki močno odvisni od sprejemanja ciljne publike. Poleg tega sredstva mehke moči pogosto delujejo posredno, z oblikovanjem okolja za določene politike in včasih traja leta, da proizvedejo željene rezultate. Razlike med obema vrstama moči so seveda odvisne od situacije. Avtor opominja na dolžino in končen neuspeh vietnamske vojne in na iraški režim, ki je preživel več kot desetletje gospodarskih sankcij. Na splošno pa je upravljanje s sredstvi mehke moči počasnejše, bolj razpršeno in bolj neudobno, kot s sredstvi trde moči (Nye 2004, location 1648–60).

Nye (2004, location 271) pravi, da mehka moč ni odvisna od trde moči. Navaja primer Vatikana, ki nima vojske, a ima vseeno veliko mehke moči in navaja primer Sovjetske zveze, ki ji je kljub naraščajoči vojaški in gospodarski moči po invazijah na Madžarsko in Češkoslovaško začela

upadati mehka moč. V tem primeru je trda moč izpodkopala mehko. Včasih države uživajo večjo politično težo, kot bi skleпали po njihovi vojaški in gospodarski teži, in to zato, ker oblikujejo svoj nacionalni interes na način, da vključuje privlačna načela, kot sta denimo gospodarska pomoč in mirovništvo. Avtor navaja primer Norveške.

Države naletijo na manjši upor svojim željam, ko v očeh drugih svojo moč prikažejo kot legitimno. Če sta kultura in ideologija države privlačni, ji bodo drugi bolj pripravljeni slediti. Če država zmore oblikovati mednarodna pravila, da se skladajo z njenimi interesi in vrednotami, bodo njena dejanja pri drugih prej zgedala legitimno (Nye 2004, location 292). Walt (2005, 246–7) med drugim opozarja: *"Namesto, da ZDA govorijo svetu, kaj naj dela in kako naj živi /.../ naj ZDA vodijo svet primarno s svojim zgledom. Če verjamemo svojim ključnim načelom, bomo pričakovali, da bomo osvojili srca in misli predvsem zato, ker bodo drugi videli, kako živimo, videli, kaj imamo, in si bodo prav tako želeli tega."*

Joseph S. Nye je za potrebe sodobnega časa razvil še koncept pametne moči (*smart power*). S konceptom so se močno ukvarjali v ameriškem *Center for Strategic and International Studies* (CSIS). Ob izteku predsedovanja Georgea W. Busha je CSIS izdal neodvisna priporočila naslednjemu predsedniku, kako naj s strategijo pametne moči znova pridobi in ohrani vodilno vlogo ZDA v globalnih zadevah. Poročilo *CSIS Commission on Smart Power* s prvopodpisanima Richardom L. Armitagem in Josephom S. Nyem (2007, 7) podaja naslednjo definicijo:

Pametna moč ni niti trda, niti mehka – je spretna kombinacija obeh. Pametna moč pomeni razvijanje enotne strategije, zmogljivostne baze in kompleta orodij za doseg ameriških ciljev z opiranjem na trdo in mehko moč. Gre za pristop, ki poudarja nujnost močnih vojaških sil, vendar za razširitev ameriškega vpliva in vzpostavitev legitimnosti ameriških akcij tudi močno vlaga v zaveznštva, partnerstva in institucije na vseh nivojih. Osrednja za to strategijo je skrb za globalno dobro, saj pomaga uravnati ameriško neustavljivo moč z interesi in vrednotami ostalega sveta.

Avtorji poročila (Armitage in Nye 2007, 7–9) opomnijo, da elementi strategije pametne moči obstajajo v ameriški zunanji politiki, a jim manjka kohezije in institucionalne osnove. Obstajajo tri glavne ovire: ameriška zunanja politika se preveč zanaša na trdo moč, ker je ta najbolj

neposreden in viden vir njene moči; zunanja politika ZDA si še vedno prizadeva razviti sredstva mehke moči, ki pa so premalo finančno podprta in deloma prezrta zaradi težkega dokazovanja kratkoročnih učinkov v kritičnih izzivih; institucije zunanje politike ZDA so preveč razdrobljene in porazdeljene na oddelke, zaradi česar ni zadostne koordinacije.

CSIS Commission on Smart Power priporoča bodočemu predsedniku ZDA, naj v svojo nacionalnovarnostno strategijo vključi sestavine strategije pametne moči, tako bodo ZDA z vlaganjem v globalno dobro postale pametnejše in bolj varne. Avtorji poročila (Armitage in Nye 2007, 27–60) priporočajo vključitev naslednjih sestavin strategije pametne moči: 1. Zavezništva, partnerstva in institucije – obnoviti sodelovanje z OZN, oživiti svoja zavezništva, zbrisati dojemanje, da imajo ZDA dvojna merila, ko gre za upoštevanje mednarodnega prava; investiranje v novi multilateralizem – okrepiti razprave G-8 o ključnih globalnih vprašanjih, kot so energetska varnost in podnebje, neširjenje jedrskega orožja, globalno zdravje, izobrazba, svetovno gospodarstvo; 2. Globalni razvoj – razvijati bolj enoten pristop, za začetek na področju javnega zdravstva; povečati in bolj porazdeliti razvojno pomoč; 3. Javna diplomacija – izboljšati dostop do mednarodnega znanja in učenja z razširitvijo uspešnih programov študijske izmenjave in izobraževanja; uvesti ameriško-kitajske in ameriško-indijske izobraževalne sklade; razširiti znanje bližnjevzhodnih jezikov; nasloniti se na ameriške kulturne prednosti – na delovna mesta v zunanji politiki in varnostnih strukturah sprejeti priseljence, ki naj bodo vez s svojimi izvornimi domovinami; 4. Gospodarska integracija – povečati koristi od trgovanja za vse ljudi; 5. Tehnologije in inovacije – usmeriti pozornost na klimatske spremembe in energetska negotovost.

Iz analize nacionalnovarnostne strategije administracije predsednika Obame v tretjem poglavju bo razvidno, katere sestavine strategije pametne moči je nova administracija vključila v svojo strategijo.

2.3 Sredstva trde moči

V podpoglavju o konceptu moči v mednarodnih odnosih smo spoznali, da osrednji teoretik za potrebe pričujoče naloge, Joseph S. Nye, izpostavlja tri tipe moči: vojaško, gospodarsko in mehko moč. Vojaško in gospodarsko moč z njunimi sredstvi združuje v trdo moč, na nasprotni

pol pa postavlja mehko moč. Avtor (Nye 2004, location 627) navaja, da vojaška moč svoje učinke dosega s siljenjem, zastraševanjem in zaščito, njena glavna vzvoda sta grožnja in sila; država vojaško moč izvaja s prisiljevalno diplomacijo, vojno in zavezništvu.

Nye (2011, location 805) trdi, da vojaška sredstva podpirajo štiri načine izvajanja vojaške moči. Uporabiti se morejo za: 1. fizični spopad in uničenje; 2. podporo grožnjam in prisiljevalni diplomaciji; 3. obljubo zaščite, vključno z ohranjanjem miru (*peacekeeping*); 4. zagotavljanje raznih oblik podpore. Nye v nadaljevanju (2011, location 820) celo poda tabelo, ki jo poimenuje dimenzije vojaške moči (*Dimensions of Military Power*) in v kateri pregledno razvrsti med poveljevalni (*command*) pol na eni strani in pritegnitveni (*co-optive*) pol na drugi strani tipe obnašanja ter načine delovanja, ki podpirajo to obnašanje. Fizično prisilo se izvaja s spopadom in uničenjem, grožnjo s silo izvaja prisiljevalna diplomacija, zaščito (*protection*) se izvaja z zavezništvu in ohranjanjem miru, podporo (*assistance*) se izvaja s pomočjo in urjenjem.

Nye tudi navaja (2004, location 627), da gospodarska moč svoje učinke dosega s spodbudami in siljenjem, njena glavna vzvoda sta plačilo in sankcija; država gospodarsko moč izvaja z gospodarsko pomočjo, podkupninami in sankcijami.

Ključni vidik obnašanja gospodarske trde moči so naporu akterjev, da bi strukturirali trge in si s tem okrepili svojo relativno pozicijo. To je blizu drugemu obrazu moči. Naslednji ključni vidik odraža prvi obraz moči – priskrbeti (ali odtegniti) plačila, kar predstavlja pozitivne in negativne sankcije. Dolg seznam instrumentov, ki jih države uporabljajo za strukturiranje trgov in izvajanje plačil vsebuje carine; kvote in pravila, ki uravnavajo dostop do njihovih trgov; pravne sankcije; manipulacije z menjalnimi tečajji; ustanovitev kartelov z naravnimi viri; 'diplomacijo čekovne knjižice' (*checkbook diplomacy*); razvojno pomoč in druge. Pomembna osnovna dimenzija obnašanja gospodarske moči je napraviti druge bolj odvisne od tebe, kot si ti od njih (Nye 2011, location 989–94).

Na tej točki moramo za potrebe analize konflikta ZDA z Iranom izpostaviti in definirati tista sredstva trde moči, ki jih bomo v analizi zasledovali. Glede na naravo konflikta in raziskovalno težnjo, da uporabimo spremenljivke z največjo verjetnostjo učinkovite obravnave, si bomo izmed

sredstev trde moči za analizo izbrali vojaško silo, prisiljevalno diplomacijo in gospodarske sankcije. Na tak način bomo zajeli spekter obnašanja trde moči od skrajno trdega (*command*) proti nekoliko mehkejšemu (*co-optive*) načinu, kakor jih naniza Nye (2011, location 489) v že omenjenem grafičnem prikazu. Izbrana sredstva sovpadajo tudi z ugotovitvijo Ernesta J. Wilsona (2008, 114), ki trdi, da se *strategije* trde moči za uveljavljanje nacionalnih interesov osredotočajo na vojaške intervencije, prisiljevalno diplomacijo in gospodarske sankcije (Wilson 2008, 114).

2.3.1 Vojaška sila

Pod terminom vojaška sila bomo v analizi razumeli vse pojavne oblike organizirane državne uporabe nasilja nad drugo državo ali celo naddržavno mednarodno organizacijo. S takšno definicijo zajamemo ves spekter nasilnih državnih aktov od odkritega napada na državo in totalne vojne pa do prikritih operacij specialnih sil. Kot pogoj postavljamo, da mora biti vojaška sila v katerikoli obliki organizirana in odobrena s strani državnih struktur ZDA.

Med definicijami vojne prof. dr. Anton Žabkar povzema tudi Clausewitz, po katerem je vojna nadaljevanje (državne) politike z drugimi sredstvi, pri čemer druga sredstva pomenijo uporabo oboroženih sil oziroma njihovo temeljno namensko dejavnost – oboroženi boj (Žabkar 2003, 100). "*Clausewitz je vojno /.../ opredelil kot meddržavno dejanje nasilja, ki ima namen nasprotnika prisiliti, da se podredi naši volji. Fizično silo je pri tem opredelil kot sredstvo, podreditev nasprotnika lastni volji pa kot cilj, pri čemer je v razorožitvi nasprotnika (z razbitjem njegovih oboroženih sil) videl idealno pot za doseg cilja.*" (Žabkar 2003, 101). Avtor (2003, 100) izpostavi pomanjkljivosti Clausewitzeve definicije, ki po njegovem ne upošteva, da v vojni lahko samostojno delujejo tudi neddžavni udeleženci (politično organizirane skupine) in da v njej potek oboroženega boja ne izključuje vzporedne uporabe še vseh drugih vrst nasilja. Za naše potrebe je Clausewitzeva definicija ustrezna, saj bomo analizirali uporabo vojaške sile ZDA nad Iranom, druge vrste nasilja (Žabkar med drugimi omenja diplomatske pritiske, gospodarske blokade) pa bomo obravnavali kot samostojne spremenljivke oziroma sredstva trde moči.

Termin vojaška sila bo torej zajemal vse pojavne oblike državnega nasilja od totalne vojne pa do nekonvencionalnega ali specialnega vojskovanja (*special warfare*) – specialne vojne, ki ima po

Žabkarju (2003, 122) končni cilj razbiti notranjo politično in psihološko kohezijo nasprotnikovega tabora, kar se doseže z vrivanjem sodelavcev v nasprotnikov sistem, z atentati in napadi na pomembne predstavnike oblasti, s pridobivanjem nasprotnikov, da prestopijo, z razpihovanjem nezaupanja prebivalstva v oblast ter nezaupanja med oblastmi in represivnim aparatom, kakor tudi z diskreditacijo vlade in njenih programov v tujini. Žabkar (2003, 122–3) našteva tudi dejavnosti specialne vojne, od katerih so za naše potrebe zanimive: boj proti terorizmu, operacije specialnih sil (med temi na primer atentati na pomembne osebe, napadi na poveljniška mesta, napadi na skladišča jedrskega orožja in jedrske naprave, napadi na centre za razvoj biološkega orožja, urjenje gverilcev v nasprotnikovem zaledju), koordiniranje operacij opozicije na nasprotnikovem ozemlju.

2.3.2 Prisiljevalna diplomacija

Prisiljevalna diplomacija (*Coercive diplomacy*) uporablja grožnje s silo, da prepriča nasprotnika v opustitev poseganja ali vrnitev v prvotno stanje – na primer, da ustavi invazijo ali vrne ozemlje, ki ga je bil okupiral. Prisiljevalna diplomacija se potemtakem razlikuje od strategije zastraševanja (*deterrence*), ki si prizadeva odvrniti nasprotnika od lotevanja akcije, ki je še ni bil začel (George 2003, VII). Prisiljevalna diplomacija si raje prizadeva prepričati nasprotnika v ustavitev agresije, kot da bi ga za ustavitev udarila z vojaško silo. V prisiljevalni diplomaciji se nasprotniku ponudi možnost, da se ustavi ali umakne, preden se nad njim uporabi sila. Grožnje ali zelo omejena uporaba sile, so strogo usklajeni z ustreznimi diplomatskimi stiki z nasprotnikom. V strategijo prisiljevalne diplomacije je vgrajeno pomembno podajanje signalov, sestavine barantanja in pogajanj (George 2003, VII). George (2003, VIII) govori tudi o treh različnih inačicah strategije; prva je ultimat (*ultimatum*) – jasen ali tih – v katerem je za uslužnost podan skrajni rok, ki je podprt z verjetno grožnjo močnega kaznovanja; druga je šibkejša inačica počasnega vrtenja vijaka (*gradual turning of the screw*), v kateri je občutek nuje po uslužnosti razvodenel in je podprt zgolj z grožnjo sčasoma čedalje strožjega kaznovanja; še šibkejša je tretja inačica poskusi-in-vidi (*try-and-see*), ki ji manjka tako nuja po uslužnosti kot jasna grožnja močnega kaznovanja za neuslužnost.

V teoriji prisiljevalne diplomacije Jentleson (2006, 2–4) vidi ključ do uspeha v strategiji prisiljujoče države, ki korenčke in palice kombinira skladno s tremi kriteriji – sorazmernostjo, vzajemnostjo in prisiljevalno verodostojnostjo – do ciljne države, v kateri so domače politične in gospodarske razmere bolj pogonsko kot zaviralno naravnane do zunanjih pritiskov in prepričevanj. Z drugimi besedami, pričakujemo lahko, da bo prisiljevalna diplomacija uspešna, če so stroški neuslužnosti in ponujene koristi za uslužnost večji kot izravnalne koristi neuslužnosti in stroški uslužnosti. Sposobnost prisiljujoče države nagniti to razmerje v svoj prid izhaja iz izpolnjevanja navedenih treh ključnih kriterijev. Glavni problem sorazmernosti (*proportionality*) so zahteve po spremembi oblasti v ciljnih državah, namesto zgolj sprememb politik teh držav. Dovolj težavno je prisiliti že spremembe v državnih politikah, prisiliti države v spremembe narave in sestave režima pa je sploh težko. Vzajemnost (*reciprocity*) vsebuje jasno ali vsaj obojestransko razumevanje povezave med korenčki enega in popuščanji drugega. Ta izmenjava mora potekati striktno korak za korakom, pri čemer ciljna država ne sme dobiti občutka, da lahko izvleče kakšno korist brez, da bi za to kaj povrnila. Po vsakem koraku morata obe strani verjeti, da dobivata 'nekaj za nekaj', namesto 'nič za nekaj'. Prisiljevalna verodostojnost (*coercive credibility*) pomeni, da se ciljna država zaveda, da bi imela odločna zavrnitev sodelovanja resne posledice. Vsi trije elementi strategije uravnotežene prisiljevalne diplomacije bodo lažje uspeli, če jih ostali glavni mednarodni akterji podpirajo in če je nasprotovanje v domači politiki ciljne države omejeno.

2.3.3 Gospodarske sankcije

Rennack in Shuey (1999, 4) gospodarske sankcije (*Economic sanctions*) definirata kot prisilne gospodarske ukrepe uvedene proti eni ali večim državam za izsilitev spremembe v politikah ali vsaj z namenom pokazati mnenje države o politikah drugih. Sankcije definirata tudi kot preišljen, vladno podprt umik oziroma grožnja po umiku iz običajnega trgovanja ali finančnih odnosov. Avtorja (1999, 6–7) v nadaljevanju natančno naštejeta orodja, ki se uporabljajo za izvajanje gospodarskih sankcij: vsi ali nekateri programi zunanje pomoči se lahko prenehajo, odložijo, pogojujejo ali prepovejo; zunanja pomoč določenim organizacijam v sankcionirani državi se lahko zmanjša; prodaja ali prenos orožja, vojaška pomoč, financiranje vojaškega izobraževanja in usposabljanja se lahko omejijo; znanstveno in tehnološko sodelovanje, pomoč in

izmenjave se lahko zmanjšajo ali ustavijo; tako finančne transakcije javnega kot zasebnega sektorja se lahko omejijo; premoženje se lahko zaseže ali zamrzne, prenosi povezani s potovanji in drugimi oblikami izmenjave se lahko omejijo ali prepovejo; uvažanje ali izvažanje nekaterega ali vsega blaga se lahko zmanjša z zavračanjem dovoljenj, zapiranjem ladijskih terminalov in omejevanjem s tem povezanih kupčij; državne nabavne pogodbe se lahko razveljavijo ali odrečejo; v mednarodnih finančnih institucijah se lahko negativno glasuje glede posojil, kreditov ali podpor oziroma se vzdrži glasovanja; trgovinski dogovori ali drugi bilateralni sporazumi se lahko razveljavijo, pogojujejo ali ne obnovijo; trgovinske in uvozne kvote za določeno blago se lahko zmanjšajo ali sploh izločijo; letalski, pomorski ali kopenski dostop v ZDA se lahko odpove ali zavrne; določena dejanja povezana s sankcioniranim obnašanjem se lahko razglasijo za kriminalna dejanja, s čimer postanejo sankcionirani subjekti podvrženi globi ali zaporu; sankcije se lahko uvedejo tudi proti posameznikom, podjetjem ali državam, ki nadaljujejo s trgovanjem oziroma podpiranjem sankcioniranih posameznikov, podjetij ali držav.

Nye navaja (2011, location 1253), da kakor si večina ljudi predstavlja bojevanje za osrčje vojaške moči, tako pogosto vidijo sankcije kot najbolj vidno sredstvo gospodarske moči. Sankcije definira kot ukrepe vzpodbude ali kaznovanja, namenjene okrepitvi odločitve ali podkrepitvi politike. Sankcije so lahko negativne ali pozitivne. Avtor (2011, location 1258–64) omenja Davida Baldwina, ki naniza negativne sankcije od embargov, 'preprečevalnega kupovanja' (*preclusive buying*), zamrznitve sredstev, neugodnih obdavčitev, ukinitve podpore ter pozitivne sankcije, kamor uvršča znižanje carin, prednostni dostop do trgov, preskrbo s pomočjo, naložbene garancije. Zgolj od dojemanja je odvisno ali so sankcije sprejete kot pozitivne ali negativne. Vsem sankcijam je skupna zloraba gospodarskih poslov v politične namene.

2.4 Sredstva mehke moči

Ugotovili smo, da je mehka moč zelo neoprijemljiva in ima mnogo pojavnih oblik. Ne da se je povsem izmeriti v količinah, kot se da recimo nacionalno moč. Armitage in Nye (2007, 7) v poročilu CSIS o pametni moči pišeta, da ima Amerika izdatne vire mehke moči. Opozarjata, da mehka moč ni le kulturna moč, čeprav lahko privlačnost Hollywooda in ameriških izdelkov igra vlogo v vzbujanju sanj in želja drugih. Viri vključujejo politične vrednote in ideje vpete v ustavo,

ameriški gospodarski in izobraževalni sistem, osebne stike in izmenjave ter nekoliko nejevoljno sodelovanje ZDA v mednarodnih institucijah, ki pomagajo oblikovati globalni dnevni red. Eden največjih virov ameriške mehke moči je preprosto očiten uspeh Američanov kot naroda. Pomemben vir mehke moči je tudi zgodovina Američanov kot naroda priseljencev.

Nye (2004, location 298) definira, da mehka moč države v osnovi izhaja iz treh sredstev: njene kulture (v krajih, kjer je privlačna drugim), njenih političnih vrednot (ko deluje v skladu z njimi doma in v tujini) in njenih zunanjih politik (ko so prepoznane kot legitimne in imajo moralno težo). V svojem poznejšem delu pa Nye (2010, location 365) omenja uradne instrumente mehke moči - javna diplomacija, obveščanje, oddajanje informacij (*broadcasting*), programi izmenjave, razvojna pomoč, pomoč ob katastrofah, stiki med vojskami.

Joseph S. Nye za kulturo pravi, da ima mnogo prikaznih oblik. Navadno razlikujemo med visoko kulturo, kot je literatura, umetnost in izobrazba, kar pritiče eliti, in popularno kulturo, ki se osredotoča na zabavo množic. Če kultura države vsebuje univerzalne vrednote in njene politike podpirajo vrednote in interese, ki jih drugi delijo, to poveča možnost doseganja zelenih rezultatov zaradi razmerij privlačnosti in dolžnosti, ki jih ustvari. Za ozke vrednote in lokalne kulture je manj verjetno, da bodo proizvedle mehko moč. ZDA imajo prednost univerzalistične kulture (Nye 2004, location 298).

Avtor poudarja, da je učinkovitost vsakega sredstva moči odvisna od konteksta, v splošnem pa raziskave vendarle kažejo, da je ameriška popularna kultura v očeh drugih vznemirljiva, eksotična, bogata, močna, postavlja smernice – je najmodernejša in najbolj inovativna (Nye 2004, location 308–18). Trgovina je samo eden izmed načinov širjenja kulture. Enako se dogaja preko osebnih stikov, obiskov in izmenjav. Ideje in vrednote, ki jih Amerika izvažata v mislih več kot pol milijona tujih študentov, ki vsako leto študirajo na ameriških univerzah in se potem vrnejo domov ali pa v mislih azijskih podjetnikov, ki se vračajo v domovino, ko uspejo v Silicijevi dolini, dosežejo elite z močjo (Nye 2004, location 329).

Vladne politike doma in na tujem so drugo potencialno sredstvo mehke moči. Te politike lahko okrepijo ali pa zapravijo mehko moč države. Domače ali zunanje politike, ki se izkažejo kot

hinavske, arogantne, brezбриžne do mnenja drugih ali pa temelječe na ozkem pogledu na nacionalne interese, lahko spodkopljejo mehko moč. Vrednote, za katere se vlada zavzema v svojem obnašanju doma (recimo demokracija), v mednarodnih institucijah (sodelovanje z drugimi) in v zunanji politiki (zagovarjanje miru in človekovih pravic), močno vplivajo na naklonjenost drugih. Vlade lahko privlačijo ali odvrčajo druge z vplivom svojih primerov (Nye 2004, location 336–56).

Glede tretjega sredstva, zunanjih politik države, Nye pravi (2004, location 1084), da vse države v zunanji politiki zasledujejo svoje nacionalne interese, vendar je potrebno pri tem presoditi, kako široko ali ozko zastaviti svoj nacionalni interes, kakor tudi načine, kako ga dosežati. Mehka moč je navsezadnje to, kako pritegniti sodelovanje drugih brez groženj ali plačil. Ker se naslanja na valuto privlačnosti, ne pa na moč izplačil, je mehka moč deloma odvisna od tega, kako država oblikuje svoje cilje. Politike, temelječe na široko vključujočih in daljnovidnih definicijah nacionalnega interesa, bodo lažje postale privlačne drugim, kot politike, ki dajejo ozke in kratkovidne poglede.

Wilson (2008, 116) glede ZDA omenja institucije trde moči, kamor pred vsemi uvršča Ministrstvo za obrambo (*Department of Defense – DOD*), z daleč največjim proračunom med ministrstvi, in institucije mehke moči, katere največji del, vključno z javno diplomacijo, pokriva Ministrstvo za zunanje zadeve (*Department of State – DOS*) z drobcem proračuna, kot ga premore Ministrstvo za obrambo. Avtor torej razmeji nosilce trde in mehke moči po institucionalni ločnici.

Department of State je res organiziran na način, da lahko njegove službe in uradi učinkovito koordinirajo izvajanje ameriške mehke moči. V organizaciji ministrstva (*Department Organization Chart: image map May 2012*) takoj pod namestnika ministra (*Deputy Secretary of State*) spada Pisarna za vire ameriške zunanje pomoči (*Office of U.S. Foreign Assistance Resources*), ki jo vodi direktor. Pisarna zagotavlja strateško in učinkovito razporeditev, upravljanje in porabo zunanje pomoči (*Office of U.S. Foreign Assistance Resources*). Med šestimi podsekretariati Ministrstva za zunanje zadeve je tudi Podsekretariat za javno diplomacijo in javne zadeve (*Under Secretary for Public Diplomacy and Public Affairs*), ki vodi dosež

ameriške javne diplomacije, kamor spadajo komuniciranje z mednarodnimi občinstvi, kulturni programi, akademske podpore, izobraževalne izmenjave, programi mednarodnih obiskov in boj vlade ZDA proti ideološki podpori terorizmu (Under Secretary for Public Diplomacy and Public Affairs). Pod ta sektor spadajo trije uradi: Izobrazba in kulturne zadeve (*Education and Cultural Affairs*), Mednarodni informacijski programi (*International Information Programs*) ter Javne zadeve (*Public Affairs*). Službe in uradi v ameriškem zunanjem ministrstvu so organizirani tako, da pokrivajo posamezna sredstva mehke moči.

Za potrebe analize v magistrskem delu si bomo kot spremenljivke izbrali sredstva mehke moči, ki jih imenujemo komuniciranje z javnostmi, izobraževanje in kultura ter pomoč in razvoj. Našteta sredstva se skladajo z organizacijo pristojnih uradov v *Department of State*.³

2.4.1 Komuniciranje z javnostmi

Komuniciranje z javnostmi spada v področje javne diplomacije, ki jo kot samostojno sredstvo mehke moči omenja tudi Joseph S. Nye. Avtor (2011, location 1744–51) piše, da v klasični (ali kabinetni) diplomaciji potujejo sporočila od enega vladarja do drugega, pogosto po tajnih poteh. V tem prvem modelu, ki ga tudi grafično prikaže, vlada A komunicira neposredno z vlado B. Dolgo zgodovino pa imajo tudi prizadevanja vplivati na javnosti v drugih državah ter s tem posredno vplivati na vlade tistih držav. Ta posredna oblika diplomacije se imenuje javna diplomacija. V Nyeevem grafičnem prikazu ima obliko petkotnika, na katerega kotih se nahajajo vlada 1, vlada 2, družba 1, družba 2 in mednarodne organizacije. Vsi ti subjekti komunicirajo drug z drugim po komunikacijskih poteh, ki gredo po robovih petkotnika in znotraj njega v obliki peterokrake zvezde. To je Nyeev drugi model diplomacije.

³ Zunanja grafična podoba in organiziranost spletne strani Ministrstva za zunanje zadeve ZDA (U.S. Department of State: Diplomacy in Action) že na prvi pogled odraža, s katerimi področji se ministrstvo ukvarja. Uporabnik ima na voljo osem glavnih zavihkov, kamor lahko klikne in dostopi do vseh področij dela. Prvi zavihek ponuja informacije o ministrstvu, drugi opisuje ključne zunanjepolitične izzive ZDA, tretji zavihek (*Countries&Regions*) podaja informacije o državah in regijah, kakor jih pokriva ministrstvo in njegova diplomatska mreža, četrti zavihek pokriva gospodarstvo, energijo in okolje (*Economics, Energy&Environment*), peti nadzor nad oboroževanjem in mednarodno varnost (*Arms Control&International Security*), šesti civilno varnost in demokracijo (*Civilian Security&Democracy*). Sedmi zavihek (*Public Diplomacy&Foreign Affairs*) ter osmi (*Assistance&Development*) sta po naših kriterijih v celoti namenjena sredstvom mehke moči. Iz njiju črpam velik del podatkov za potrebe analize uporabe mehke moči v izbranem konfliktu.

Nye (2011, location 1791–1815) piše, da ima javna diplomacija tri koncentrične kroge ali stopnje: prvi in takojšnji krog so dnevne komunikacije, kar vključuje razlaganje konteksta notranje- in zunanjepolitičnih odločitev. Ta krog se meri v urah, dnevih in tednih. Drugi krog je po njegovem strateško komuniciranje, v katerem se razvije nabor preprostih tem, podobno kot v politični ali oglaševalski kampanji. Dogaja se skozi tedne, mesece in celo leta. Tretji, najbolj širok krog ali stopnja javne diplomacije je vzpostavitev trajnih odnosov s ključnimi posamezniki, kar se zgodi v mnogih letih ali celo desetletjih skozi šolnine, izmenjave, usposabljanja, seminarje, konference in dostopa do medijskih kanalov. Vsaka od teh stopenj pomembno pomaga vladam ustvariti privlačno podobo države, kar izboljšuje njene obete za doseg zelenih rezultatov.

Slovar vojaških pojmov ameriškega obrambnega ministrstva (JP 1–02 2010, 250) definira strateško komuniciranje kot osredotočene napore ameriške vlade za razumevanje in nagovarjanje ključnih občinstev k ustvarjanju, krepitvi ali ohranjanju okoliščin, ugodnih za napredovanje interesov, politik in ciljev vlade ZDA skozi uporabo usklajenih programov, načrtov, vsebin, sporočil in izdelkov, ki se ujemajo z akcijami vseh instrumentov nacionalne moči.

Ameriško zunanje ministrstvo, natančneje Podsekretariat za javno diplomacijo in javne zadeve, je februarja 2010 izdalo poročilo z naslovom *Public Diplomacy: Strengthening US Engagement With the World: A Strategic Approach for the 21st Century*. Poročilo podaja strateški okvir za ameriško javno diplomacijo, vsebuje taktike, strateške obveze ter identifikacijo ciljev in izzivov ameriške javne in kulturne diplomacije. Iz tega je jasno razvidno, kako si na ministrstvu predstavljajo javno diplomacijo in njene funkcije. Poročilo opredeljuje naslednje naloge ameriške javne diplomacije: podpirati doseganje ameriških namenov in ciljev, napredovati nacionalne interese in zvišati nacionalno varnost z obveščanjem in vplivanjem na tuje javnosti ter s širjenjem in krepitvijo odnosa med Američani in njihovo vlado na eni strani ter prebivalci ostalega dela sveta na drugi strani (Public Diplomacy: Strengthening U.S. Engagement With the World 2010, 3). Strateške obveze za ameriško javno diplomacijo v 21. stoletju so: oblikovanje zgodb – razviti proaktivne, daljnosežne strategije obveščanja, navdihovanja in prepričevanja; razširitev in okrepitev odnosov med ljudmi (*people-to-people relationships*) – z razširjenimi programi javne diplomacije zgraditi vzajemno zaupanje in spoštovanje; boj proti nasilnemu ekstremizmu – zoperstaviti se nasilnim ekstremističnim pozivom, diskreditirati in delegitimizirati Al-Kaido,

omogočiti kredibilne lokalne glasove; boljše obveščanje snovalcev politik – z razumevanjem razpoloženja in mnenja zunanjih javnosti zagotoviti vnaprejšnjo obveščenost zunanje politike; porazdelitev virov v skladu s trenutnimi prioritetami – okrepiti strukture in procese za zagotovitev koordinirane in učinkovite javne diplomacije (Public Diplomacy: Strengthening U.S. Engagement With the World 2010, 8–22).

Walt (2005, 231) glede ameriške javne diplomacije piše naslednje:

Da bi bila učinkovita, vsaka javna diplomacija za prodajo potrebuje dober izdelek. Branjenje legitimnosti ameriškega primata prvenstveno ni vprašanje 'spina' ali propagande, niti kulturnih izmenjav. Če so ZDA neobčutljive do interesov drugih in če globalne probleme poslabšujejo, namesto, da bi jih izboljševale, potem nobena količina javne diplomacije ne bo prepričala preostanka sveta, da ZDA resnično ravnajo v najboljšem interesu človeštva.

Pod komuniciranje z javnostmi združujemo področji, ki ju znotraj Podsekretariata za javno diplomacijo in javne zadeve pokrivata dva urada.

Mednarodni informacijski programi (*International Information Programs - IIP*) je komunikacijski urad ministrstva za zunanje zadeve. Zagotavlja in podpira lokacije, vsebine in infrastrukturo, potrebno za nepretrgano pogovarjanje s tujimi javnostmi. Vsebina vključuje publikacije, video material in profesionalne ameriške govornike, ki do tujih občinstev dostopajo osebno ali preko virtualnih programov. IIP upravlja s spletnimi stranmi vseh ameriških veleposlaništev in konzulatov, s prevodi javnih komentarjev predsednika in ministra, z internimi spletnimi stranmi javnih diplomatov na terenu (Bureau of International Information Programs).

Urad za javne zadeve (*Public Affairs*) napeljuje domače in mednarodne medije k posredovanju pravočasnih in točnih informacij s ciljem podpirati ameriško zunanjo politiko ter nacionalnovarnostne interese, kakor tudi širiti razumevanje ameriških vrednot. Urad izvaja sledeče: načrtovanje strateškega in taktičnega komuniciranja z namenom pospeševanja zunanjepolitičnih interesov ZDA; izvajanje tiskovnih konferenc za domače in tuje dopisnike; skrb za dostopnost medijev - omogočanje Američanom, kjerkoli že so, spremljanje ključnih uradnikov

ministrstva neposredno preko lokalnih, regionalnih in nacionalnih medijev; upravljanje s spletno stranjo *state.gov* ministrstva in izdelovanje spletnih strani z najnovejšimi informacijami o ameriški zunanji politiki; uporaba socialnih medijev in drugih sodobnih tehnologij za nagovarjanje javnosti; odgovarjanje na vprašanja javnosti o sedanjih izzivih zunanje politike preko telefona, elektronske pošte, pisem ali socialnih medijev; prirejanje mestnih sestankov in načrtovanje obiskov na univerzah, gospodarskih zbornicah in v skupnostih, kjer govorniki razpravljajo o ameriški zunanji politiki in njenem pomenu za državljane; pripravljanje zgodovinskih študij o ameriški diplomaciji in zunanjepolitičnih zadevah (Bureau of Public Affairs).

2.4.2 Izobraževanje in kultura

Pri definiranju sredstva mehke moči, ki ga imenujemo izobraževanje in kultura, izhajamo iz opredelitev Josepha S. Nyea, kakor smo jih navedli v predhodnih straneh, kjer smo na splošno pisali o sredstvih mehke moči. V analizi izbranega konflikta v četrtem poglavju si bomo pomagali s spletno stranjo ameriškega zunanjega ministrstva in aktivnostmi ter programi Urada za izobraževanje in kulturne zadeve (*Education and Cultural Affairs*) znotraj Podsekretariata za javno diplomacijo in javne zadeve. Iz vpogleda v aktivnosti in programe Urada lahko ustrezno prikažemo, katere vsebine uvrščamo pod izbrano sredstvo mehke moči.

Naloga Urada za izobraževanje in kulturne zadeve je pospeševati medsebojno razumevanje med Američani in prebivalci drugih držav za promoviranje prijateljskih in miroljubnih odnosov. Urad svojo nalogo izvaja skozi akademske, kulturne, športne in strokovne izmenjave, ki zajemajo mlade, študente, vzgojitelje, umetnike, športnike in vzhajajoče voditelje v ZDA in v več kot 160 državah (History and Mission of ECA). Med programi Urada so Fullbrightov program (*The Fullbright Program*), ki za ameriške državljane v tujini in tuje državljane v ZDA ponuja stipendije za študij, poučevanje in izvajanje raziskav. Fullbrightov program je glavni mednarodni program izobraževalne izmenjave, podprt s strani vlade ZDA in trenutno deluje v več kot 155 državah sveta (About Fullbright). *The International Visitor Leadership Program (IVLP)* ali program, ki omogoča obiske tujim voditeljem, je glavni program strokovne izmenjave zunanjega ministrstva. Sedanjim in vzhajajočim voditeljem tujih držav omogoča, da med kratkotrajnimi

obiski na raznih področjih iz prve roke doživijo ZDA in gojijo trajne stike s svojimi ameriškimi kolegi (About IVLP). Center za kulturno dediščino (*Cultural Heritage Center*) se ukvarja z zaščito in ohranjanjem zgodovinskih spomenikov, objektov in arheoloških najdišč po svetu (Cultural Heritage Center). *SportsUnited* je Uradov program športne diplomacije (*Sports Diplomacy*), ki uporablja šport kot platformo, s katero udeležencem iz tujine predstavlja ameriško kulturo in jim ob tem omogoča vzpostavljanje stikov z ameriškimi kolegi in športniki (Sports Diplomacy). V sklopu kulturne diplomacije (*Cultural Diplomacy*) je devet programov iz različnih kulturnih področij – film, glasba, ples, razstave, gledališče, pisanje, muzeji in drugo. Urad z njimi ustvarja dolgotrajne stike med ZDA in drugimi državami (Cultural Diplomacy). Med programi Urada so še *EducationUSA*, ki pomaga tujim študentom v ZDA, program za izmenjavo oseb z omejitvami, programi za izmenjavo mladih (Programs&Initiatives).

Vsebina navedenih aktivnosti in programov se sklada z Nyevim opozorili, da nekateri raziskovalci mehko moč napačno razumejo kot moč popularne kulture (Nye 2004, location 309). Avtor ne more zanikati, da je popularna kultura pogosto vir, ki proizvaja mehko moč, vendar je učinkovitost vsakega sredstva moči odvisna od konteksta (Nye 2004, location 315). Ameriški filmi, ki delajo ZDA privlačne v Latinski Ameriki in na Kitajskem, imajo morda povsem nasproten učinek in zmanjšujejo ameriško mehko moč v Savdski Arabiji in Pakistanu (Nye 2004, location 315). Avtor opozori, da ima lahko ameriška popularna kultura v različnih regijah in med različnimi skupinami odbijajoč učinek. V primerih, kot je Iran, so lahko isti hollywoodski prizori, ki odbijajo vladajoče mule, privlačni mlajši generaciji (Nye 2004, location 327).

Nye (2004, location 327–33) nadalje v zvezi s pomenom izobraževanja in kulture omeni, da ima večina kitajskih voditeljev sina ali hčer izobraženo v ZDA, tako da jim lahko ti otroci o Združenih državah prenesejo realno sliko, ki je pogosto v nasprotju z uradno kitajsko propagando. Avtor (2004, location 817–23) trdi, da se mednarodni študenti običajno vrnejo domov bolj naklonjeni ameriškim vrednotam in institucijam; mnogi od teh se zavihtijo na položaje, od koder vplivajo na izide politik pomembnih za ZDA.

2.4.3 Pomoč in razvoj

Tretje sredstvo mehke moči bomo imenovali pomoč in razvoj. Nye (2004, location 1097–1104) razpravlja, da ima velika država, kot so ZDA, dvojno korist iz promoviranja javnega dobra: iz samega dobra in iz tega, da si glavni dobavitelj legitimizira in povečuje mehko moč. Ko je torej Busheva administracija oznanila, da bo povečala svojo razvojno pomoč in prevzela vodstvo v boju proti virusu HIV, je to pomenilo, da ZDA niso pridobile zgolj zaradi trgov in stabilnosti, ki bi se morda povečala, pač pa s povišanjem privlačnosti in sredstev mehke moči.

Zunanjo pomoč (*foreign assistance*) definirajo kot enostranske prenose ameriških sredstev (denarja, dobrin, storitev) od vlade ZDA v dobro zunanjim entitetam (vključno z mednarodnimi in regionalnimi organizacijami), brez kakršnegakoli povratnega plačila ali prenosa sredstev s strani zunanjih entitet. Zunanja pomoč ni omejena zgolj na denar in blago, vključuje tudi zagotovitev tehnične pomoči, izgradnje zmogljivosti, usposabljanja, izobraževanja ter drugih storitev, kakor tudi neposredne stroške izvajanja zunanje pomoči (Foreign Assistance. Frequently Asked Questions).

Dejavnosti na obravnavanem področju znotraj Zunanjega ministrstva ZDA koordinira Pisarna za vire ameriške zunanje pomoči (*Office of U.S. Foreign Assistance Resources*), ki zagotavlja strateško in učinkovito razporeditev, upravljanje in porabo zunanje pomoči. Na voljo ima več samostojnih programov, pisarn, agencij. Pisarna za globalno zdravstveno diplomacijo (*Office of Global Health Diplomacy*) skrbi za razvoj vzdržnih zdravstvenih sistemov v partnerskih državah, promovira skupno odgovornost za nenehne izboljšave zdravstvenih sistemov in nudenja zdravstvene oskrbe, zavzema se za globalno zdravstveno usposabljanje za diplomate (About the Office of Global Health Diplomacy). USAID (*United States Agency for International Development*) je glavna agencija za izvajanje dejavnosti zunanje pomoči. Kot ima zapisano, dela na področjih promoviranja široko porazdeljenega gospodarskega razcveta, utrjevanja demokracije in dobrega vladanja, zaščite človekovih pravic, izboljšanja globalnega zdravja, povečevanja varnosti hrane in kmetijstva, izboljšanja okoljske vzdržnosti, pospeševanja izobraževanja, pomoči družbam preprečevati konflikte in opomoči si po konflikatih, preskrbe s humanitarno pomočjo po naravnih in drugih katastrofah (Who We Are. United States Agency for International

Development). PEPFAR (*The U.S. President's Emergency Plan for AIDS Relief*) je največji program Predsednikove iniciative globalnega zdravja (*U.S. President's Global Health Initiative*). Ukvarja se z obolelimi z aidsom in tudi drugimi boleznimi. Med cilji programa so razširitev zaščite, nege in zdravljenja v epidemijah, vlaganje v inovacije in drugo (About PEPFAR).

Na pomen pomoči in razvoja ter na napačno krčenje proračuna za te namene opozarjata O'Hanlon in general Petraeus. Avtorja (O'Hanlon in Petraeus 2013) pišeta, da so ZDA pod predsednikoma Bushem in Obama okrepile izdatke za razvoj, diplomacijo in varnostno pomoč, kar je bil pozitiven in zakasnel napredek, ki je omogočil izredne rezultate. Razvojna pomoč in sorodne iniciative ne bodo doprinesle k novemu Marshallovemu planu, bo pa z ohranitvijo zunanje pomoči v prihodnjih letih izboljšana varnost ZDA.

2.5 Varnostna politika ZDA

Preden preidemo na osrednji del magistrskega dela, moramo pojasniti ključen in naslovni termin, katerega evolucijo in trenutno stanje pravzaprav tekom analize ugotavljamo. Opredeliti moramo, kaj je to varnostna politika ZDA in kaj pomenijo termini, ki so širši ali ožji od tega in se tesno navezujejo nanj: varnost, varnostna politika, nacionalnovarnostna politika.

Varnost lahko opredelimo kot stanje, v katerem je zagotovljen uravnotežen fizični, duhovni in duševni ter gmotni obstoj posameznika in družbene skupnosti v razmerju do drugih posameznikov, družbenih skupnosti in narave. Varnost je imanentna strukturna prvina družbe, ki zajema tako stanje oziroma določeno značilnost stanja kot tudi dejavnost oziroma sistem. (Grizold 1992, 63).

Grizold varnost opredeljuje kot stanje. Varnostno politiko vidi kot aktivnost ali dejavnost. Avtor (1992, 70) navaja, da lahko varnostno politiko opredelimo v širšem in ožjem pomenu. Varnostna politika v širšem pomenu opredeljuje dejavnosti za vnaprejšnjo pripravo pred viri ogrožanja v naravi, družbi ter med družbami. Cilj varnostne politike v širšem pomenu je zagotavljanje varnosti in temeljnih vrednot družbe pred vsemi možnimi nevarnostmi. Varnostna politika v ožjem pomenu pa je skupek vseh ukrepov, dejavnosti in ravnanj, ki so namenjeni vzpostavitvi

nacionalnovarnostnega sistema. Cilj varnostne politike v ožjem pomenu je zasnova mehanizmov in sredstev, s katerimi se zagotavljata notranja in zunanja varnost družbe in pomeni konkretizacijo političnih, organizacijsko-tehničnih in drugih načel varnostne politike v širšem pomenu.

Pojem varnostna politika zajema torej cilje ter sredstva in instrumente za njihovo uresničitev na nacionalnovarnostnem področju države. Varnostna politika obsega osnovna načela za delovanje ZDA pri uresničevanju nacionalnih interesov in nacionalnovarnostnih ciljev. Varnostna politika se v tem pomenu dopolnjuje z zunanjo politiko ZDA. Skupaj pa obe politiki tvorita t. i. veliko strategijo, po kateri vse družbene zmogljivosti (vojaške in nevojaške) različno uporabljajo za zagotavljanje temeljnega nacionalnega interesa, tj. ohranitev države in zmožnosti njenega varnega razvoja (Grizold in Ferfila 2000, 41).

Grizold piše, da sodobne države s svojo nacionalnovarnostno politiko opredelijo cilje in sredstva za zagotavljanje lastne varnosti in svojega prispevka k zagotavljanju širše mednarodne varnosti. V tem okviru sta temeljni premisi vsake nacionalnovarnostne politike vsaj dve, in sicer: 1. zaznavanje oziroma priznavanje virov ogrožanja v družbi in mednarodnem okolju in 2. sistemsko organiziranje zmogljivosti države za zavarovanje vrednot svoje družbe pred zunanjim in notranjim ogrožanjem ter zagotavljanje splošnih okoliščin za družbeno-gospodarski razvoj, socialne, ekološke in druge razsežnosti varnosti svoje družbe (Grizold in Ferfila 2000, 4).

Pod varnostno politiko ZDA v tem magistrskem delu razumemo prav tisto, kar navaja Grizold. Torej aktivnosti vlade na varnostnem področju, cilje, sredstva, instrumente, osnovna načela za delovanje – skratka ves sistem ukrepov za uresničevanje nacionalnih interesov in nacionalnovarnostnih ciljev, vključno z elementoma zaznavanja groženj in sistemskega organiziranja zmogljivosti države. Katere vire ogrožanja zaznava država, kako se jim namerava zoperstaviti in kako načrtuje uresničevanje nacionalnovarnostnih interesov, je opredeljeno v nacionalnovarnostnih dokumentih države. Dokumente od najvišje, strateške ravni, pa do izvedbene taktične ravni, vodi enotna ideja varnostne politike in pomenijo organizacijsko ter izvedbeno vodilo za državne strukture.

3 TRDA IN MEHKA MOČ V NACIONALNOVARNOSTNIH DOKUMENTIH ZDA

Za razumevanje razmerij med analiziranimi dokumenti v tem poglavju moramo najprej pojasniti hierarhijo nacionalnovarnostnih dokumentov ZDA. Grizold (Ferfila in drugi 2003, 328) piše, da je dokumente s področja nacionalne varnosti mogoče razvrstiti v skupine predvsem na temelju dveh meril: vsebinske širine dokumenta in temeljnega namena dokumenta. Glede na vsebinsko širino razlikujemo med nacionalnovarnostnimi, obrambnimi, vojaško-obrambnimi in civilno-obrambnimi dokumenti.

Nacionalnovarnostni dokumenti obravnavajo varnost v njenem sodobnem, kompleksnem pomenu in upoštevajo tako zunanje kot notranje vidike ogrožanja varnosti. Obrambni dokumenti se bolj ali manj celovito ukvarjajo z obrambo, in sicer tako, da poleg vojaške obravnavajo vsaj še nekatere druge razsežnosti obrambne dejavnosti. Vojaško-obrambni dokumenti sicer izhajajo iz širšega okvirja obrambne politike in obrambnega sistema države, vendar so bolj ali manj izrazito osredotočeni na obravnavo oboroženih sil, ki zagotavljajo vojaški vidik nacionalne varnosti. Z vidika večje ali manjše osredotočenosti vojaško-obrambnih dokumentov na vojaška vprašanja lahko znotraj te skupine razlikujemo še dve podvrsti dokumentov: obrambno-vojaške in izključno vojaške (Ferfila in drugi 2003, 328).

Če primerjamo posamezne vrste dokumentov glede na njihovo vsebinsko širino, bomo ugotovili, da države svoje nacionalnovarnostne dokumente kot najširše in najsplošnejše postavljajo na vrh hierarhije svojih dokumentov s področja nacionalne varnosti, kar pomeni, da iz njih izpeljujejo obrambne dokumente, iz teh pa vojaške dokumente (Ferfila in drugi 2003, 328).

Za potrebe tega magistrskega dela bomo vse dokumente, ki jih obravnavamo in ki jim prof. Grizold pravi *dokumenti s področja nacionalne varnosti*, imenovali z izrazom *nacionalnovarnostni dokumenti*. Zavedamo se hierarhije dokumentov in s tem povezanega poimenovanja različnih ravni, vendar želimo uporabiti najbolj ustrezen izraz, ki bi pravilno označeval vsebino. Vsi dokumenti obravnavajo nacionalno varnost, čeprav na različnih nivojih, zato smo se odločili za opisano rešitev.

Grizold (Ferfila in drugi 2003, 330) med nacionalnovarnostne dokumente kot primer uvršča Nacionalnovarnostno strategijo ZDA iz leta 2002 (*The National Security Strategy of United States of America – NSS*), za katero pravi, da je krovni predsedniški dokument za nacionalno varnost, iz katerega izhajajo vsi drugi dokumenti na tem področju in ki opredeljuje najpomembnejše načine, mehanizme in sredstva za zaščito ameriških nacionalnih interesov v novem mednarodnem okolju. Med obrambno-vojaške dokumente kot primer uvrsti štiriletno obrambno presojo iz leta 2001 (*Quadrennial Defense Review Report – QDR*). Za štiriletno obdobje jo pripravi ameriško obrambno ministrstvo, obravnava pa kongres. Vsebuje poglobljeno presojo obstoječih ameriških obrambnih zmogljivosti, presojo pričakovanih obrambnih potreb, temelječo na pričakovanih izzivih ameriški varnosti ter temeljno strateško zamisel za politično in vojaško odzivanje ZDA na prihodnje varnostne izzive in grožnje pa tudi priložnosti. Med izključno vojaške dokumente kot primer uvrsti nacionalnovojaško strategijo iz leta 2001 (*National Military Strategy of the United States of America – NMS*). Dokument, ki ga odobri združeni štab načelnikov (*Joint Chiefs of Staff – JCS*) ameriških oboroženih sil, vsebuje odločitve tega najvišjega vojaškega vodstvenega organa v zvezi z nacionalnimi vojaškimi cilji ter načrti in sredstva za njihovo doseganje, in sicer zaradi uresničitve zahtev, ki izhajajo iz ameriške nacionalnovarnostne strategije. Avtor med ameriški dokumenti nacionalne varnosti določa osrednjo vlogo razvojnim dokumentom, še zlasti navedenim trem razvojnosmerjevalnim dokumentom.

Podobno Krueger (2011, 1) v svojem članku pojasnjuje razmerja med nacionalnovarnostnimi dokumenti ZDA. Glavni in najvišji med dokumenti je Nacionalnovarnostna strategija ZDA, ki jo odobri predsednik ZDA. Njen namen je zelo širok: izraža globalne interese in cilje naroda ter splošno sliko, kako bodo vsi elementi nacionalne moči (vključno z vojaškim, diplomatskim, gospodarskim) uporabljeni za doseg te zahtev. Po zakonu iz leta 1986 naj bi predsednik nacionalnovarnostno strategijo predložil kongresu vsako leto. V praksi predsedniki izdajajo strategije redno, vendar ne vsako leto. Zadnje so bile izdane v letih 2002, 2006 in 2010.

Štiriletna obrambna presoja je najbolj pomemben strateški izdelek Ministrstva za obrambo. Njen namen je za razliko od nacionalnovarnostne strategije bolj specifičen: zasnovati nacionalno obrambno politiko, skladno z najnovejšo nacionalnovarnostno strategijo (Krueger 2011, 2).

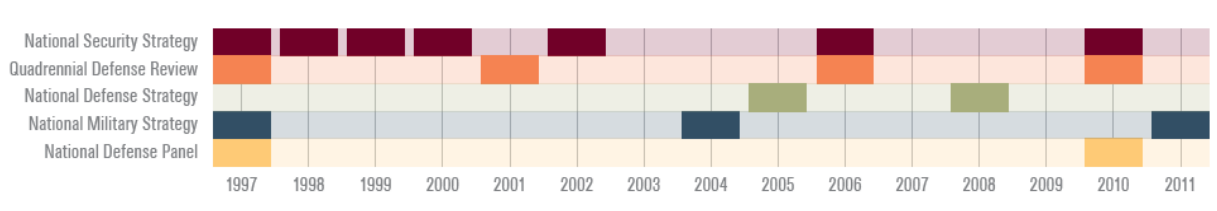
Ministrstvo za obrambo je v letu 2005 izdalo tudi prvo Nacionalnoobrambno strategijo (*National Defense Strategy* – NDS), kar pa je dokument, ki ni opredeljen v nobenem zveznem zakonu in je zgolj priročen način poročanja ministrstva v obdobju med dvema štiriletnima obrambnima presojava (Krueger 2011, 2). Zahteva po štiriletni obrambni presoji je bila izražena v zakonu *National Defense Authorization Act* (NDAA) za fiskalno leto 1997. V sekciji 118 (10 US Code – Quadrennial Defense) je natančno opredeljena vsebina in namen dokumenta:

Minister za obrambo naj vsaka štiri leta /.../ izvede temeljit pregled (ki naj bo poimenovan 'quadrennial defense review') nacionalne obrambne strategije, strukture sil, načrtov modernizacije sil, infrastrukture, načrta proračuna ter drugih elementov obrambnega programa in politik Združenih držav s pogledom k opredelitvi in izražanju obrambne strategije Združenih držav in vzpostavitvi obrambnega programa za naslednjih dvajset let. Vsaka štiriletna obrambna presoja naj bo pripravljena v posvetovanju z načelnikom združenega štaba. (QDR 101: What You Should Know).

Nacionalnovojaška strategija, ki jo izdela načelnik JCS, je po dosegu še za eno stopnjo ožja kot nacionalnovarnostna strategija. Njen namen je precej podrobno opisati globalno strateško okolje, regionalne grožnje specifičnim ameriškim interesom ter asimetrične in nadnacionalne grožnje. Opredeliti mora podroben nabor nacionalnih vojaških ciljev ter sredstva vojaške moči, s katerimi si bodo pomagali za dosego teh ciljev (Krueger 2011, 2).

Iz kronološkega pregleda nacionalnovarnostnih dokumentov v Sliki 3.1 je razvidna frekvenca in zaporedje izdajanja tovrstnih dokumentov. Opazimo, da so se nacionalnovarnostne strategije, ki so še v 90-ih letih izhajale vsako leto, ustalile na vsaka štiri leta. Štiriletna obrambna presoja je v letih 2006 in 2010 sovpadla z izidom nacionalnovarnostne strategije, v letu 2014 je že izšla nova QDR, pričakujemo pa tudi novo NSS. Nacionalnoobrambna strategija je bila izdana v letih 2005 in 2008, vendar po našem mnenju brez potrebe, ker obrambno strategijo že vsebuje QDR. Zaradi tega obrambnih strategij, kot samostojnih dokumentov, v analizi in primerjavi ne obravnavam. Iz Slike 3.1 je razvidno še, da je bila nacionalnovojaška strategija objavljena vsakih sedem let. V obdobju 2010–2011 se je, kot kaže, izdajanje nacionalnovarnostnih dokumentov prvič ustalilo v logičnem zaporedju, saj je izšla nova NSS, nova QDR in v naslednjem letu NMS.

Slika 3.1: Kronološki pregled nacionalnovarnostnih dokumentov

Vir: Krueger (2011, 2).

Produkt analize in primerjave nacionalnovarnostnih dokumentov je tudi Priloga A: Evolucija vsebine nacionalnovarnostnih dokumentov. Dokumenti so v njej zaradi ugotavljanja trendov razvrščeni kronološko, medtem ko v pričujočem poglavju prvenstveno med sabo primerjam istovrstne dokumente.

3.1 Primerjava med nacionalnovarnostnima strategijama iz 2002 in 2010

Nacionalnovarnostna strategija administracije predsednika Busha **iz leta 2002** (The National Security Strategy of the United States of America – **NSS 2002**) je značilen dokument tistega časa. Nastala je po terorističnih napadih na ZDA, ko je državo vodila politična elita, ki ji Zahran in Ramos (2010, location 876) pravita mešanica starih hladnovojnih bojevnikov, desničarskih krščanskih skupin ter predstavnikov energetske in vojaške industrije. To je bil čas, ko se je Amerika počutila na vrhuncu, a hkrati globoko ranjena, ponižana in maščevalna zaradi terorističnih napadov 11. septembra 2001.

Strategija je z našega stališča naravnana občutno v smeri uporabe trde moči. Tako že v uvodu, ko izpostavi teroristične mreže, kot glavno grožnjo ameriški varnosti, piše: *"Za premaganje te grožnje moramo uporabiti vsa naša razpoložljiva orodja – vojaško moč, boljšo domovinsko obrambo, organe notranje varnosti, obveščevalne službe in krepke napore, da odrežemo teroriste od finančnih sredstev."* (NSS 2002, uvod). Proučevalec tega dokumenta opazi, da se avtorji zavedajo tudi sredstev mehke moči, ki jih imajo ZDA na razpolago. Vseeno se skozi besedilo izraža tolikšna samozavest in zaupanje v ameriško vojaško moč, da so sredstva mehke moči s tem potisnjena v ozadje in ne dobijo neke vidnejše vloge.

Strategija vsebuje nekaj določil, ki so zelo razburila ameriške mednarodne zaveznike in mednarodno javnost nasploh. Dokument tako napoveduje možnosti preemtivnih napadov: *"Čeprav si bodo ZDA nenehno prizadevale pridobiti podporo mednarodne skupnosti, vseeno ne bomo oklevali delovati sami in izvršiti naše pravice do samoobrambe s preemtivnim delovanjem."* (NSS 2002, 6). Ko opisuje, kako morajo biti ZDA pripravljene ustaviti propadle države in teroriste preden uporabijo orožja za množično uničevanje, piše: *"Naš odgovor mora izkoristiti vse prednosti okrepljenih zavezništev, vzpostavitev novih partnerstev s starimi nasprotniki, novosti v uporabi vojaških sil, sodobne tehnologije, vključno z razvojem učinkovitega protiraketnega sistema, povečan poudarek na zbiranju obveščevalnih podatkov in njihovi analizi."* (NSS 2002, 14). Ko opisuje, kako se naj preoblikujejo ameriške nacionalnovarnostne institucije, navaja, da je potrebno razviti zmogljivosti, kot so napredno oddaljeno zaznavanje (*advanced remote sensing*), zmogljivosti natančnega uničevanja ciljev na velike razdalje ter preoblikovati manevrske in ekspedicijske sile (NSS 2002, 29–30). Novosti znotraj oboroženih sil bodo izhajale iz preizkušanja novih pristopov k vojskovanju, krepitvi združenih operacij, izkoriščanju ameriških obveščevalnih prednosti ter izrabljanju vseh prednosti znanosti in tehnologije. Potrebno je preoblikovati način, kako je vodeno Ministrstvo za obrambo, predvsem na področju finančnega upravljanja ter novačenja in obdržanja kadrov. Predsedniku je potrebno dati na razpolago širši nabor vojaških možnosti za odvrnitev kakršnekoli agresije. Potrebno je preoblikovati obveščevalne zmožnosti in zgraditi še dodatne (NSS 2002, 30). Na koncu Busheva strategija izpostavi še vodilo, ki ji ga je zaradi svoje oholosti mednarodna skupnost močno zamerila:

Podvzeli bomo nujne ukrepe za zagotovitev, da naših naporov pri doseganju globalnih varnostnih obvez in zaščiti Američanov ne bo ogrožala možnost preiskav, poizvedovanj ali kazenskih pregonov Mednarodnega kazenskega sodišča (ICC), katerega jurisdikcija ne velja nad Američani in katerega ne sprejemamo. Sodelovali bomo skupaj z drugimi narodi za izognitev zapletom pri naših vojaških operacijah in sodelovanjih, z mehanizmi, kot so večstranski ali dvostranski sporazumi, ki bodo zaščitili ameriške državljane pred ICC (NSS 2002, 31).

Strategija kljub zaupanju v ameriško vojaško moč, omenja nekatera sredstva mehke moči. V 3. poglavju, ko načrtuje 'vojno idej za zmago v bitki proti mednarodnemu terorizmu', pod četrto

točko načrtuje: *"Uporabo učinkovite javne diplomacije za pospeševanje prostega pretoka informacij in idej, ki bodo prižgale upanja in prizadevanja po svobodi v tistih družbah, ki jim vladajo zaščitniki globalnega terorizma."* (NSS 2002, 6). Obravnava razvojno pomoč, in sicer piše, da vlada načrtuje 50-odstotno povišanje razvojne pomoči (NSS 2002, 21), da je predlagala 18-odstotno povišanje ameriških prispevkov v sklad Svetovne banke za pomoč najrevnejšim državam in v Afriški razvojni sklad (NSS 2002, 22). V nadaljevanju piše, da bo vlada povečala obseg razvojne pomoči v obliki donacij, namesto posojil (NSS 2002, 22), da bo za vsaj 20 odstotkov povečala pomoč za financiranje izobraževanja v Afriki in da bo nadaljevala s pomočjo razvoju kmetijstva v državah v razvoju (NSS 2002, 23). V zadnjem poglavju, ko piše o preobrazbi ameriških nacionalnovarnostnih institucij za izzive v novem stoletju, strategija opominja, da medtem, ko so zahteve humanitarne pomoči bolj razumljene, morajo biti (ZDA, op.a.) prav tako zmožne pomagati vzpostavljati policijske sile, pravosodne sisteme, lokalne in regionalne vladne institucije ter volilne sisteme (NSS 2002, 31). Takoj zatem opozarja, da potrebujejo drugačen in bolj vsestranski pristop do javnega informiranja, ki naj pomaga ljudem po svetu učiti se o in razumeti Ameriko (NSS 2002, 31).

Nacionalnovarnostna strategija Obamove administracije iz maja leta 2010 (National Security Strategy – NSS 2010) je precej bolj umirjen, spravljen in preišljen dokument, kot strategija Busheve administracije iz leta 2002. Daje občutek, da sta dve neuspeli vojni zadnjih deset let pripomogli k streznitvi in k drugačnim pogledom na nacionalno in mednarodno varnost.

Čeprav se Obamova strategija ne odreka trdi moči, jo načrtuje uporabljati bolj pazljivo in v dogovoru z ostalimi partnerji v mednarodni skupnosti. V tem smislu opozarja: *"ZDA ostajajo edina država, ki je zmožna projicirati in vzdrževati zelo oddaljene vojaške operacije velikih razsežnosti. Obdržujemo superiorne zmogljivosti za odvrčanje in premagovanje prilagodljivih nasprotnikov in zagotavljanje verodostojnosti varnostnih partnerstev, ki so temelj za regionalno in globalno varnost."* (NSS 2010, 17–18). V nadaljevanju piše: *"Čeprav je uporaba sile včasih nujna, bomo pred odločitvijo za vojno, če bo le možno, izčrpali druge možnosti in pazljivo pretehtali stroške in tveganja akcije, proti stroškom in tveganjem neukrepanja. Če bo sila nujna, bomo s tem nadaljevali na način, ki bo odražal naše vrednote in krepil našo legitimnost, v sodelovanju z institucijami, kot sta NATO in Varnostni svet OZN pa bomo iskali širšo*

mednarodno podporo." (NSS 2010, 22). Strategija se ne odpoveduje preemptivnim napadom, vendar svojo retoriko v primerjavi z Bushevo strategijo močno omili: *"ZDA si morajo pridržati pravico do enostranskega ukrepanja, če je to nujno za obrambo našega naroda in naših interesov, še vedno pa se bomo trudili trdno držati pravil, ki upravljajo uporabo sile."* (NSS 2010, 22).

Nacionalnovarnostna strategija iz 2010 je bolj naklonjena sredstvom mehke moči. Ves čas omenja in poudarja sodelovanje s svojimi zavezniki, mednarodnimi partnerji ter organizacijami. V besedilu kar dvainšestdesetkrat omeni termin vrednote (*values*), v tretjem poglavju pa vrednotam nameni celo podpoglavje (NSS 2010). Busheva strategija na primer vrednote omeni štirinajstkrat (NSS 2002). Čeprav termin 'mehka moč' v Obamovi strategiji ni neposredno omenjen niti enkrat, se vendar da jasno razbrati, da so pri pisanju dokumenta sodelovali zagovorniki koncepta mehke moči. O vrednotah, za katere vemo, da so po Nyeu eno izmed treh glavnih sredstev mehke moči, piše: *"Najučinkovitejši način za promoviranje ameriških vrednot je, da jih živimo. Ameriška predanost demokraciji, človekovim pravicam in vladavini prava, je osnovni vir naše moči in vpliva v svetu. /.../ Amerika je vedno bila svetilnik narodom po svetu, ko smo skrbeli, da je plamen našega zgleda gorel svetlo."* (NSS 2010, 2). V nadaljevanju trdi: *"Prizadevanja po pospeševanju varnosti in blagostanja se povečujejo z našo podporo določenim univerzalnim vrednotam. Narodi, ki spoštujejo človekove pravice in demokratične vrednote, so uspešnejši in močnejši partnerji, in posamezniki, ki uživajo takšen ugled, so bolj zmožni doseči svoj polni potencial."* (NSS 2010, 5). O kulturni privlačnosti, še enem sredstvu mehke moči, pravi sledeče: *"Imamo največje gospodarstvo na svetu in najmočnejšo vojsko, močna zavezništva in odmevno kulturno privlačnost ter zgodovino vodenja v gospodarskem in družbenem razvoju. Še naprej ostajamo destinacija, h kateri se obračajo priseljenci z vsega sveta, ki bogatijo našo družbo."* (NSS 2010, 9). O vrednotah v nadaljevanju spet piše: *"Naše vrednote so nam omogočile, da smo na naše obale privabili najboljše in najpametnejše, da smo navdahnili tiste, ki z nami delijo našo stvar v tujini, in nam dale verodostojnost, da se upremo tiraniji. /.../ Če v težnji po varnosti osramotimo svoje vrednote, bomo spodkopali oboje; če jih okrepimo, bomo podkrepili ključni vir naše moči in voditeljstva v svetu – tisti vir, ki nas loči od naših sovražnikov in naših potencialnih tekmecev."* (NSS 2010, 10). Strategija bo podprla stike med ljudmi, med temi tudi študijske izmenjave, saj priznava, da imajo ti stiki močan in trajen prekomejni vpliv in

so poceni način projekcije pozitivnih pogledov na ameriško vodstvo. Ugotavlja, da so najboljši glasniki ameriških vrednot in interesov državljani sami – podjetja, nevladne organizacije, znanstveniki, športniki, umetniki, pripadniki oboroženih sil in študenti (NSS 2010, 12). Strategija, kot osnovo za vzdrževanje globalne legitimnosti in podpore ameriškim politikam, izpostavlja učinkovito strateško komuniciranje (NSS 2010, 16).

Primerjava:

S primerjanjem vsebine obeh strategij ugotovimo, da se je Obamova administracija precej oddaljila od Bushevega zanašanja na vojaško in gospodarsko moč ter retorike 'kdor ni z nami, je proti nam'. Obamova strategija sporoča, da imajo ZDA še vedno najmočnejše vojaške sile, ki jih nimajo zadržkov uporabiti, a šele, ko bodo izčrpane vse druge možnosti in v dogovoru s svojimi zavezniki. Za doseg svojih interesov se v prvi vrsti obrača na sodelovanje z zavezniki, kot predpogoj za ohranitev ameriškega vpliva v svetu pa vidi močno domače gospodarstvo. Ob tem prepozna pomen dajanja pozitivnega zgleda v svetu, zvestobe svojim vrednotam, prepozna privlačnost svoje kulture in institucij ter podpira razne izmenjave med prebivalstvom. Predvideno uporabo sredstev mehke moči najdemo tudi v Bushevi strategiji, saj vendarle načrtuje učinkovito javno diplomacijo, povečanje razvojne pomoči, pomoč pri vzpostavljanju tujih sil in sistemov. Kljub temu je mehka moč v NSS 2002 potisnjena v ozadje in v dokumentu prevladuje retorika trde moči.

3.2 Primerjava med štiriletnimi obrambnimi presojami iz 2001, 2006, 2010 in 2014

Štiriletna obrambna presoja 2001 (Quadrennial Defense Review Report – **QDR 2001**) nosi datum 30. september 2001. V predgovoru obrambni minister Donald H. Rumsfeld piše, da je bilo poročilo QDR 2001 v veliki meri končano pred terorističnimi napadi 11. septembra 2001 in da so ti napadi v pomembnih točkah potrdili strateške usmeritve in načrtovalna načela izhajajoča iz poročila (QDR 2001, V). Nacionalnovarnostna strategija, ki je nadrejen dokument štiriletni obrambni presoji, nosi datum 17. september 2002 (NSS 2002, VI), in je bila torej izdana šele eno leto po QDR 2001 in terorističnih napadih. Za potrebe analize moramo zato upoštevati, da si dva dokumenta v hierarhičnem razmerju ne sledita kronološko. Podrejeni dokument je bil izdan eno leto pred tistim, katerega usmeritve naj bi upošteval. Ugotovljeno kronološko neskladje pa

bržkone ne more bistveno vplivati na rezultate naše analize, če se zavedamo, da sta tako štiriletna obrambna presoja 2001 kot nacionalnovarnostna strategija 2002 nastali v enakem vojnem vzdušju po terorističnih napadih 2001.

QDR 2001 ima osem poglavij. Prvo poglavje govori o ameriški varnosti v 21. stoletju; omeni vlogo ZDA v svetu, izpostavi ameriške nacionalne interese in cilje, opiše spremenjeno varnostno okolje, predstavi trenutno stanje ameriških oboroženih sil (QDR 2001, 1–10).

Drugo poglavje nosi naslov obrambna strategija (*Defense Strategy*); postavi strateški okvir – štiri cilje obrambne politike: (1) zavarovati zaveznike in prijatelje, (2) odvrniti prihodnje vojaško tekmovanje, (3) odvrniti grožnje in prisilo od ameriških interesov, (4) če odvrčanje spodleti, odločilno poraziti vsakega nasprotnika; in izpostavi sedem medsebojno povezanih strateških načel, ki podpirajo cilje obrambne politike in pomenijo bistvo ameriške obrambne strategije: (1) upravljati s tveganji, (2) na zmogljivostih temelječ pristop (*A Capabilities-Based Approach*), (3) braniti Združene države in prikazovati ameriško vojaško moč, (4) krepiti zavezništva in prijateljstva, (5) vzdrževati ugodna regionalna ravnotežja, (6) razviti širok nabor vojaških zmogljivosti, (7) preoblikovati obrambo (QDR 2001, 11–16).

Tretje poglavje govori o spremembi v načrtovanju sil – te bi naj bile oblikovane za: obrambo ZDA; sprednjo (*forward*) odvrnitev agresije in prisile v ključnih regijah; hitro premaganje agresije v prekrivajočih se (*overlapping*) glavnih konfliktih, ob čemer se predsedniku ohranja možnost, da zahteva odločilno zmago v katerem od teh konfliktov – vključno z možnostjo spremembe režima in okupacije; izvajanje omejenega števila kriznih operacij manjšega obsega (*smaller-scale contingency operations*) (QDR 2001, 17–23).

Četrto poglavje govori o reorientaciji ameriške vojaške drže: nove vojaške baze izven zahodne Evrope in severovzhodne Azije; dostop do vadišč in zmogljivosti v drugih državah; nova razmestitev sil in opreme glede na zahteve po regionalnem odvrčanju; zagotovitev vseh zmogljivosti za izvajanje ekspedicijskih operacij (QDR 2001, 25–7).

Peto poglavje vzpostavlja ameriške oborožene sile za 21. stoletje; napoveduje transformacijo oboroženih sil in navaja šest ključnih operativnih ciljev, ki jih naj transformacija zasleduje; izpostavlja štiri stebre, na katerih bo temeljila transformacija: (1) krepitev združenih operacij, (2) eksperimentiranje v podporo transformacijskih sprememb, (3) izkoriščanje obveščevalnih prednosti, (4) razvijanje transformacijskih zmogljivosti (QDR 2001, 29–48).

Šesto poglavje se ukvarja z okrepitevijo Ministrstva za obrambo, kamor spada pridobivanje nadarjenega kadra ter modernizacija poslovnih procesov in infrastrukture (QDR 2001, 49–56). Sedmo poglavje vzpostavlja nov okvir upravljanja s tveganji (QDR 2001, 57–65). V osmem poglavju načelnik združenega štaba podaja tradicionalno izjavo glede QDR (QDR 2001, 67–70).

Štiriletno obrambno presojo izdela Ministrstvo za obrambo, ki je tako imenovana institucija trde moči. V dokumentu zato po pričakovanjih prevladuje obravnava sredstev trde moči. Toliko bolj nas bo torej zanimalo, katera sredstva mehke moči, če sploh, omenja posamezna štiriletna obrambna presoja.

QDR 2001 v prvem poglavju, ko naniza ameriške nacionalne interese, opomni, da zaščita teh interesov zahteva močno zavezanost in podporo ter učinkovito diplomacijo, čvrsto gospodarstvo, budno in pripravljeno obrambo (QDR 2001, 2). V tem odstavku našteje tri sredstva moči države. V nadaljevanju dokument ne omenja ali predvideva uporabe kakršnekoli diplomacije, niti prisiljevalne, ter ne omenja uporabe gospodarskih sredstev trde moči. Celoten dokument obravnava le vojaško moč in vse, kar je povezano z njo.

QDR 2001 v drugem poglavju, ki obravnava ameriško obrambno strategijo, za dosego štirih obrambnih ciljev predvideva le uporabo sredstev in pristopov trde moči. Za prvi cilj – zavarovanje prijateljev in zaveznikov – uporablja prisotnost ameriških oboroženih sil v raznih čezmorskih regijah. V dokumentu tako piše: *"ZDA skozi pripravljenost na uporabo sile za svojo lastno obrambo, za obrambo drugih ter za napredek skupnih ciljev, dokazujejo svojo odločenost in neomajno namero ter verodostojnost ameriških oboroženih sil za izpolnitev nacionalnih zavez in dolžnosti."* (QDR 2001, 11). Za drugi cilj – odvrčanje prihodnjih vojaških tekmovanj – bodo ZDA s svojo strategijo in dejanji vplivale na naravo teh bodočih tekmovanj, preusmerjale grožnje

v razne smeri in otežkočale vojaško načrtovanje potencialnih nasprotnikov. ZDA bodo dosegale svoj vpliv skozi raziskave, razvoj, testiranje in demonstracijske programe. Vzdrževale in povečevale bodo prednost na ključnih področjih vojaških zmogljivosti. Glede na dostopnost naprednih tehnologij in sistemov potencialnim nasprotnikom, bodo ZDA morale preskušati revolucionarne operativne koncepte, zmogljivosti, organizacijske ureditve in vzpodbujati znotraj oboroženih sil razvoj kulture, ki sprejema spremembe in tveganje (QDR 2001, 12). Za tretji cilj – odvrčanje groženj in prisile proti ameriškim interesom – QDR predvideva večstranski pristop k odvrčanju. Ta pristop zahteva sile in zmogljivosti, ki predsedniku ponujajo širši nabor vojaških možnosti za odvrnitev agresije. Poudarja mirnodobno sprednje odvrčanje v kritičnih regijah sveta. Zahteva povečevanje prihodnjih zmogljivosti prednje razmeščenih (*forward deployed*) in stacioniranih enot, združeno z globalno obveščevalno pokritostjo, vojaškimi udarnimi in informacijskimi zmogljivostmi, z namenom odvrnitve agresije ali prisile z minimalnimi potrebami po okrepitvah od zunaj. Izredno pomembno pri tem pristopu je izboljšanje obveščevalnih zmogljivosti. Pristop prav tako zahteva nejedrske sile, ki lahko natančno delujejo po stacionarnih in mobilnih ciljeh po vsej globini nasprotnikovega ozemlja; aktivne in pasivne obrambe; hitro premestljive in vzdržljive sile, ki lahko odločilno premagajo nasprotnika. Zadnji vidik odvrčanja je opredeljen v dokumentu *Nuclear Posture Review* in se navezuje na ofenzivne jedrske zmogljivosti ZDA (QDR 2001, 12). Za zadnji, četrti obrambni cilj – odločilno premaganje vsakega nasprotnika, v primeru, da odvrčanje ne uspe – QDR 2001 pojasni, da morajo ZDA vzdrževati zmogljivosti za vsiljenje svoje volje vsakemu nasprotniku, vključno z državami in nedržavnimi entitetami. Takšen odločilen poraz lahko vključuje spremembo režima v nasprotnikovi državi ali okupacijo tujega ozemlja dokler niso doseženi cilji ZDA (QDR 2001, 13).

Štiriletna obrambna presoja 2006 (Quadrennial Defense Review Report – **QDR 2006**) nosi datum 6. februar 2006. Objavljena je bila na sredi drugega mandata Busheve administracije oziroma dobra štiri leta po terorističnih napadih v ZDA in ameriškem napadu na Afganistan ter skoraj tri leta po napadu na Irak. V času nastajanja QDR 2006 so ameriške oborožene sile na fronti boja proti terorizmu doživljale težke čase. V letih vojne je dozorelo spoznanje, da gola trda moč ne bo prinesla uspeha. QDR 2006 vsebuje zametke teh spoznanj.

QDR 2006 ima šest vsebinskih poglavij. Prvo poglavje je poimenovano Bojevanje dolge vojne (*Fighting the Long War*). Že v uvodu dokumenta namreč avtorji opozarjajo, da so ZDA vpletene v dolgotrajno vojno in da QDR 2006 izhaja v petem letu vojne, ki lahko traja še leta (QDR 2006, V). Poglavje oriše značilnosti vojne proti terorizmu in njenega dosega preko meja Afganistana in Iraka, izpostavi vlogo ameriških oboroženih sil v humanitarnih operacijah in misijah pomoči v naravnih katastrofah, poudari vlogo obrambnega ministrstva pri obrambi domovine ter opiše dosedanje operativne izkušnje ministrstva iz aktualnih vojn in drugih kriz (QDR 2006, 9–18).

Drugo poglavje nosi naslov Operacionalizirati strategijo (*Operationalizing the Strategy*) in se naslanja na Nacionalno obrambno strategijo iz marca 2005, kjer so opredeljeni varnostni izzivi Združenim državam Amerike v bližnji prihodnosti. Na podlagi tega so avtorji QDR izoblikovali štiri fokusna področja, s katerimi se bo Ministrstvo za obrambo v prihodnosti najverjetneje soočalo. Za vsako področje so načrtali cilje, ki bi jih radi dosegli in glede na značilnosti področja opredelili potrebne vojaške zmogljivosti za doseg teh ciljev (QDR 2006, 19–39).

Prvo fokusno področje poimenujejo Premagati teroristične mreže (*Defeating Terrorist Networks*). Najprej opišejo način delovanja terorističnih mrež in zatem metode ter sredstva, kako jih premagati. QDR ugotavlja, da bo zmaga dosežena, ko bodo ekstremistične ideologije diskreditirane v očeh podpornikov in gostiteljskih narodov (QDR 2006, 21). Za doseg tega so med drugim potrebne legitimne vlade, zmožne samostojno skrbeti za red, ter pomoč pri vzpostavitvi učinkovitih reprezentativnih civilnih družb po svetu (QDR 2006, 22).

Avtorji dokumenta priznajo, da nasprotnika ni možno premagati le z uporabo vojaške sile. ZDA in njihovi zavezniki te dolge vojne ne bodo zmagali v veliki uničevalni bitki, pač pa je zmaga dosegljiva zgolj ob potrpežljivem kopičenju tihih uspehov in uskladitvi vseh elementov nacionalne in mednarodne moči (QDR 2006, 22). QDR ugotavlja, da gre tako za spopad orožij kot za spopad idej – boj proti terorističnim mrežam in njihovi morilski ideologiji. Ministrstvo za obrambo povsem podpira napore v boju proti ideologiji terorizma, a opozarja, da se zmogljivosti za tovrstno borbo nahajajo po drugih ministrstvih in v zasebnem sektorju. Ministrstvo si bo kljub temu še naprej prizadevalo izboljševati zmožnosti razumevanja in občevanja s ključnimi občinstvi. Tesno bo sodelovalo s partnerji znotraj resorja za integracijo strateškega komuniciranja

v nacionalnovarnostno načrtovanje in operacije. Spopad idej bo na koncu dobljen z omogočenjem zmernih muslimanskih vodstev, da prevladajo nad nasilnimi ekstremisti (QDR 2006, 22).

ZDA z zavezniki in partnerji bodo ostale v ofenzivi in neusmiljeno iskale, napadale ter razbijale teroristične mreže po svetu. Obveščevalne podatke bodo operativno izkoriščale v nadaljevalnih operacijah, kjer bodo v uporabi vojaški in nevojaški ukrepi. Pri tem ni enega pristopa za vse probleme. Teroristične celice bo potrebno lokalizirati in premagati s pristopi, prirejenimi za določena lokalna okolja (QDR 2006, 22). Dolgotrajne, kompleksne operacije ameriških sil in mednarodnih partnerjev bodo potekale istočasno v več državah po svetu, zanašale se bodo na kombinacijo neposrednega (vidnega) in posrednega (tajnega) pristopa. Potrebno bo nenehno opazovanje in znatno boljši obveščevalni podatki za izsleditev nasprotnikovih zmogljivosti in osebja. Potrebna bo globalna mobilnost, zmožnosti hitrih udarov, vzdržljivo nekonvencionalno vojskovanje, notranja obramba v drugih državah, protiteroristične in protiodporniške zmogljivosti. Potrebna bo dolgoročna, slabo opazna navzočnost na mnogih območjih, kjer ZDA tradicionalno ne operirajo. Delovanje posredno z drugimi ter skozi druge in s tem odrekanje ljudske podpore nasprotniku, bo preobrazilo značaj konflikta. Partnerji bodo imeli več znanja in legitimnosti med lastnimi ljudmi in se bodo lahko zato učinkoviteje borili proti terorističnim mrežam. S tem pristopom je povezana tudi vzpostavitev varnostnih pogojev za širjenje civilne družbe in vladavine prava (QDR 2006, 23).

V skladu z opisanim pristopom bodo ZDA za uničenje terorističnih mrež potrebovale naslednje zmogljivosti: informacije od človeških virov (*human intelligence*) za potrebe zaznavanja nasprotnikovih namenov; nenehno opazovanje za izsleditev in natančno uničenje nasprotnikovih zmogljivosti; zmogljivosti za izsleditev, označitev in sledenje teroristom na vseh področjih, tudi v kibernetnem prostoru; specialne sile; večnamenske sile za urjenje, opremljanje in svetovanje domorodnim silam, sodelovanje s partnerskimi državami, izvajanje neregularnega bojevanja in za podporo varnostnim, stabilizacijskim, tranzicijskim in obnovitvenim operacijam; zmogljivosti in organizacije za pomoč pri združevanju obveščevalnih podatkov z operacijami; jezikovno in kulturno zavedanje; nesmrtonosne zmogljivosti; zmogljivosti za urbano bojevanje; sredstva za takojšnje uničevanje bežečih nasprotnikov; zmogljivosti za delovanje na rečnih vodnih poteh; sposobnosti za učinkovito razlaganje o ameriških aktivnostih različnim občinstvom ter hkratno

hitro onemogočanje nasprotnikove propagande; združeno koordinacijo, postopke, sisteme in po potrebi poveljevanje in kontrolo za načrtovanje in izvedbo kompleksnih medresornih operacij; fleksibilne oblasti, ki bodo zmožne hitrega povezovanja držav v boju proti terorističnim mrežam (QDR 2006, 23–4).

Drugo fokusno področje, s katerim se bo v prihodnosti soočalo Ministrstvo za obrambo, so v QDR poimenovali Globinsko obraniti domovino (*Defending the Homeland in Depth*). Dokument navede številne vire ogrožanja ZDA, omenja, da bo Ministrstvo obdržalo odvrtačno držo in mora ostati zmožno premagati grožnje na daljavo ter hitro ublažiti posledice napada. Slednje velja tudi za naravne katastrofe. Cilj je, da se s časom okrepijo še druge institucije in njihove zmožnosti odzivanja na domače nesreče, s čimer se bo zmanjšala njihova odvisnost od podpore vojske (QDR 2006, 24–7).

Tretje fokusno področje se imenuje Oblikovati izbire držav na strateških križiščih (*Shaping the Choices of Countries at Strategic Crossroads*). ZDA si bodo prizadevale usmerjati korake glavnih in vzhajajočih svetovnih sil na način, ki bo pospeševal sodelovanje in skupne varnostne interese. Po drugi strani je potrebno biti pripravljen, če se katera izmed sil v prihodnosti odloči za sovražno pot. ZDA si bodo zato prizadevale, da so vse glavne in vzhajajoče sile vključene v mednarodni sistem kot konstruktivni akterji in odločevalci. Preprečevale bodo vsakršno diktiranje pogojev, odvrtačale vsakega vojaškega tekmeca od doseganja zmogljivosti za osvojitve regionalne hegemonije ali izvajanja sovražnih akcij proti ZDA in njenim zaveznicam. Uspešna omejevalna strategija (*hedging strategy*) zahteva izboljšanje zmogljivosti partnerskih držav in zmanjšanje njihove ranljivosti. ZDA bodo razvijale zmogljivosti, s pomočjo katerih bodo vsakega nasprotnika soočile s kompleksnimi in večdimenzionalnimi izzivi ter zapletle njegove ofenzivne načrte (QDR 2006, 27–31).

QDR nadaljuje, da se glede na opisani pristop prikazujejo potrebe po naslednjih vrstah zmogljivosti: varnostno sodelovanje in delovne aktivnosti, kot so recimo združena usposabljanja in višještabni pogovori za povečanje razumevanja, okrepitev zavezništev in jasno izražanje ameriških ciljev ter namenov; znatno izboljšano jezikovno in kulturno zavedanje za razvoj večjega razumevanja vzhajajočih sil in njihovih potencialnih pristopov do strateških odločitev;

nenehno opazovanje; zmogljivost hitre razmestitve sil, zbiranja, poveljevanja, načrtovanja, obnavljanja in ponovne uporabe združene bojne moči za pospešitev zagotovljenega uspeha; zmogljivosti za takojšen in množičen globalni udar za odvrnitev agresije in širši nabor možnih konvencionalnih odgovorov; varne širokopasovne komunikacije; povezana obramba proti raketnim sistemom kratkega, srednjega in medcelinskega dosega; zračno prevlado za obrambo pred naprednimi grožnjami; podmorske bojne zmogljivosti; zmogljivosti za oblikovanje in obrambo kibernetnega prostora; združene zmogljivosti poveljevanja in kontrole, ki so zmožne preživeti napade z orožji za množično uničevanje ter elektronske in kibernetne napade (QDR 2006, 31–2).

Četrto fokusno področje je Preprečevati pridobitev ali uporabo orožij za množično uničevanje (*Preventing the Acquisition or Use of Weapons of Mass Destruction*). QDR (2006, 33–4) izpostavi, da je glavni cilj ZDA onemogočiti sovražnim državam ali nedržavnim akterjem pridobitev orožij za množično uničevanje. To vključuje diplomatske in gospodarske ukrepe, lahko pa vsebuje tudi aktivne ukrepe in uporabo vojaške sile. Za boj proti orožju za množično uničevanje bo uporabljena preventivna dimenzija, kamor spada graditev globalnih partnerskih odnosov za preprečevanje širjenja orožja, onemogočanje prometa s tem orožjem, pomoč državam v boju proti orožju za množično uničevanje ter, v primeru neuspeha preventivne dimenzije, odgovorna dimenzija, v kateri je za učinkovit odgovor potrebno, da ZDA uporabijo vsa sredstva nacionalne moči.

Glede na štiri fokusna področja je Ministrstvo za obrambo ugotovilo, kakšne in kolikšne sile bo potrebovalo v celotnem spektru možnih scenarijev. Na podlagi tega bo zagotavljalo tri vrste sil: za obrambo domovine, za zmago v vojni proti terorju in izvajanje neregularnih operacij ter za izvajanje in zmago v konvencionalnih operacijah (QDR 2006, 36–9).

Tretje poglavje se imenuje Reorientirati zmogljivosti in sile (*Reorienting Capabilities and Forces*). QDR (2006, 41) pojasnjuje, da so na Ministrstvu za obrambo glede na štiri fokusna področja za prihodnost opredelili naslednje želene zmogljivosti: združene kopenske; specialne sile; združene zračne; združene pomorske; namenske sile za odvrčanje (*tailored deterrence*); sile za boj proti orožju za množično uničevanje; združene premične (*joint mobility*); sile za

obveščanje, opazovanje, izvidovanje ter vesoljske zmogljivosti; netcentrične; zmogljivosti združenega poveljevanja in kontrole. Reorientacija bo pomenila: preusmeritev od velikih, trajnih prekomorskih oporišč, k ekspedicijskim operacijam, ki koristijo manjše baze v tujini; od osredotočanja primarno na tradicionalne bojne operacije k večjim zmogljivostim upravljanja z asimetričnimi grožnjami; od združenih operacij do integriranih in celo medsebojno odvisnih (*interdependent*) operacij – ob hkratnem koncentriranju kumulativne moči združenih sil za dosego sinergijskih učinkov (ibidem). QDR za našete zelene zmogljivosti načrtuje modernizacijo z nakupi novih sistemov, izboljšanje delovanja sistemov in procesov, povečanje kapacitet enot, izboljšanje taktično-tehničnih zmogljivosti sistemov, preoblikovanje enot v skladu z načrtano reorientacijo (QDR 2006, 41–61). Po naši klasifikaciji večina teh ukrepov podpira sredstva trde moči. Od redkih elementov, ki podpirajo sredstva mehke moči, QDR načrtuje 33% povečanje enot za psihološke operacije in javne zadeve (QDR 2006, 45).

Četrto poglavje je Preoblikovati delovanje obrambnega ministrstva (*Reshaping the Defense Enterprise*) in govori o spremembah upravljanja, načrtovanja, organiziranja, spremembah poslovnih procesov, preoblikovanju podrejenih sistemov, kot sta logistična in medicinska oskrba (QDR 2006, 63–73).

Peto poglavje nosi naslov Pripraviti sile 21. stoletja (*Developing a 21st Century Total Force*). Pod besedno zvezo *Total Force* razume aktivne sile, rezervne sile, civilne uslužbence in pogodbenike (QDR 2006, 75). V tem poglavju QDR (QDR 2006, 78) na primer napoveduje, da bo Ministrstvo za obrambo podpiralo razvoj širšega jezikovnega znanja in kulturnega razumevanja svojih uslužbencev, kar je ključno za zmago v dolgi vojni in za spopad z izzivi 21. stoletja. Močno je potrebno povečati število osebja, ki obvlada ključne jezike, kot so arabski, farsi in kitajski ter napraviti te jezike dosegljive na vseh ravneh delovanja in odločanja – od strateške do taktične ravni.

Šesto poglavje se imenuje Doseči enotnost naporov (*Achieving Unity of Effort*). QDR (2006, 83) opozarja, da se Ministrstvo za obrambo ne more boriti samostojno proti sodobnim kompleksnim grožnjam. Uspeh zahteva enotno politiko: zmožnost vlade ZDA, da k skupni stvari pridobi vse elemente nacionalne moči doma ter da deluje v tesnem sodelovanju z zavezniki in partnerji v

tujini. Dokument (QDR 2006, 84) nadalje navaja, da enotnost naporov zahteva usklajenost strategij, načrtov in operacij s partnerji.

QDR v šestem poglavju izpostavi uvajanje več sredstev mehke moči. Najprej poleg okrepitve medresorskih operacij zahteva tudi povečanje sodelovanja z mednarodnimi zavezniki in partnerji (QDR 2006, 84–91). V nadaljevanju piše, da mora biti Ministrstvo pripravljeno uvesti novo skupino voditeljev, ki jim ne bo tuje delo v odročnih regijah po svetu, občevanje z lokalnimi in plemenskimi skupnostmi, prilagajanje tujim jezikom in kulturi ter sodelovanje z lokalnimi omrežji za pospeševanje ameriških in partnerskih interesov skozi osebne stike, prepričevanje in tihi vpliv – namesto zgolj skozi vojaško silo (QDR 2006, 89). Na podlagi operativnih izkušenj zadnjih štirih let, QDR 2006 poziva kongres, da vladi omogoči občutno večjo fleksibilnost pri sodelovanju s tistimi državami, ki se borijo proti terorizmu. Pri nekaterih državah se to začne z urjenjem, opremljanjem in svetovanjem njihovim varnostnim silam. Za druge je to lahko nudenje pomoči pri logistični podpori, opremljanju in transportu (QDR 2006, 89). Za zmago v dolgi vojni je potrebno povečanje zmogljivosti usposabljanja in izobraževanja tujih vojaških voditeljev v institucijah v ZDA. To je ključno za krepitev partnerstev in graditev osebnih stikov. Tuji voditelji, ki so deležni ameriškega izobraževanja in urjenja, pomagajo svojim vladam razumeti ameriške vrednote in interese ter pospešujejo voljnost za sodelovanje v skupni stvari. Našteje tudi vrste pomoči: zunanja pomoč, humanitarna pomoč, pokonfliktna stabilizacija in obnova, urjenje tujih policijskih sil, program vojaškega izobraževanja IMET (*International Military Education and Training*) in, kjer je potrebno, dobavljanje naprednih vojaških tehnologij zaveznikom in partnerjem (QDR 2006, 90–1).

Konec šestega poglavja QDR 2006 posveti strateškemu komuniciranju, ki je deklarirano sredstvo mehke moči. V dokumentu piše, da je zmaga v dolgi vojni odvisna od strateškega komuniciranja ZDA in njihovih mednarodnih partnerjev (QDR 2006, 91–2). Ministrstvo za obrambo podpira prizadevanja Ministrstva za zunanje zadeve za večje integriranje strateškega komuniciranja, tega vitalnega elementa nacionalne moči, kakor ga imenuje, v razne strategije zvezne vlade (QDR 2006, 92). QDR je identificiral zmogljivostne luknje na področju javnih zadev, obrambne podpore javni diplomaciji, vojaške diplomacije in informacijskih operacij, vključno s psihološkimi operacijami. Za zapolnitev teh lukenj, se bo Ministrstvo za obrambo osredotočilo na

ustrezno organiziranje, usposabljanje, opremljanje, oskrbovanje ključnih komunikacijskih zmogljivosti. V to bo vključen razvoj novih orodij in procesov za ocenjevanje, analiziranje in posredovanje informacij ključnim občinštvom, kot tudi izboljšanje jezikovnih veščin ter kulturnih znanj (QDR 2006, 92). V povzetku šestega poglavja je še enkrat zapisano, da ZDA ne bodo zmagale vojne proti terorizmu ali dosegle ključnih nacionalnovarnostnih ciljev zgolj z uporabo vojaških sredstev (QDR 2006, 92).

Štiriletna obrambna presoja 2010 (Quadrennial Defense Review Report – **QDR 2010**) nosi datum 01. februar 2010. Gre za prvo obrambno presojo, ki jo je Ministrstvo za obrambo izdalo v času predsedovanja predsednika Obame. Pričakujemo torej, da dokument odraža varnostno politiko vladajoče administracije in usmerja ameriško obrambo v smer, kakor jo opredeljuje Nacionalnovarnostna strategija 2010. QDR 2010 je sestavljen iz obsežnega povzetka, uvoda, šestih osrednjih poglavij, zaključka in ocene načelnika združenih štabov o štiriletni obrambni presoji.

Prvo poglavje je namenjeno obrambni strategiji in je tudi naslovljeno z *Defense Strategy*. Kot smo predvidevali za celoten dokument, avtorji že v prvem poglavju uporabljajo retoriko, ki nakazuje kombiniranje sredstev trde in mehke moči. Tako na več mestih omenjajo uporabo vseh sredstev ali elementov nacionalne moči. Ko pišejo o kompleksnem sodobnem varnostnem okolju in trenutnih operacijah, denimo zapišejo: "*Zavedajoč se, da vzdržen uspeh terja potrpežljivo in vztrajno uporabo vseh elementov ameriške in mednarodne moči, bomo nadaljevali z uporabo vojaške moči, kolikor bo potrebno za uničenje Al Kaide in njenih zaveznikov.*" (QDR 2010, 6). V nadaljevanju avtorji pišejo o ameriških interesih in vlogi ameriške vojaške moči. Naštejejo glavne interese – varnost, blaginja, široko spoštovanje univerzalnih vrednot, mednarodni red, ki podpira sodelovanje – in pojasnijo, da bodo ZDA pospeševale te interese s krepitevijo domačih ustanov in integracijo vseh elementov nacionalne moči, zunanjim delovanjem na podlagi vzajemnih interesov in vzajemnega spoštovanja ter promoviranjem mednarodnega reda, ki pospešuje ameriške interese na način, da ojača pravice in dolžnosti drugih narodov (QDR 2010, 9). Že kar naslednji odstavek je formuliran, kot bi ga napisal Joseph S. Nye ali kateri izmed zagovornikov uporabe pametne moči. Piše namreč: "*ZDA lahko vodijo le, če jim drugi zaupajo,*

da bodo zagovarjale njihove interese, poslušale njihove skrbi ter podpirale načela in vrednote mednarodne skupnosti.” (QDR 2010, 9).

Enako kot nacionalnovarnostna strategija 2010, tudi QDR 2010 zagovarja vojaško moč in v primeru potrebe napoveduje njeno uporabo. Jasno zapiše, da ameriški interesi in vloga v svetu zahtevajo oborožene sile z neprimerljivimi zmožnostmi in voljo naroda, da te sile uporabi v obrambo nacionalnih interesov in skupnega dobra (QDR 2010, 9). QDR nadaljuje, da imajo ZDA, kot globalna sila, za pospeševanje svojih nacionalnih interesov na razpolago širok nabor orodij. Kadar je možno, sledijo interesom skozi sodelovanje, diplomacijo, gospodarski razvoj in delovanje, z močjo ameriških idej in vrednot. Ko je bilo absolutno nujno, so ZDA in njihovi zavezniki pokazali pripravljenost in zmožnost zateči se k sili za obrambo svojih interesov ter skupnega dobra (QDR 2010, 10). Kadarkoli bo možno, bodo ZDA uporabile silo v mednarodno potrjeni koaliciji z zavezniki, mednarodnimi in regionalnimi organizacijami ter isto mislečimi državami, zavezanimi skupnim načelom. Ameriške oborožene sile bodo obdržale zmožnosti enostranskega in odločilnega delovanja po potrebi, vzdrževale bodo združene, vsevrstne vojaške zmogljivosti za zmago v širokem naboru kriz (QDR 2010, 10).

V poglavju o obrambni strategiji QDR 2010 opredeli ameriške obrambne cilje (*U.S. Defense Objectives*). Prvi cilj je Prevladati v današnjih vojnah (*Prevail in Today's Wars*). V dokumentu je zapisano, da prevladanje nad Al Kaido in Talibani v Afganistanu ter v mejnih regijah Pakistana, zahteva vsestranski pristop z uporabo vseh elementov nacionalne moči. Za doseg tega cilja načrtuje okrepitev ameriških sil v Afganistanu za dodatnih 52.000, hitro povečanje števila oborožitvenih sistemov, podpornih zmogljivosti, povečanje aktivnosti partnerskih držav, povečanje zmožnosti urjenja afganistanskih sil (QDR 2010, 11–12). Drugi obrambni cilj je Preprečiti in odvrniti konflikt (*Prevent and Deter Conflict*). Preprečevanje pojava groženj ameriškim interesom zahteva integrirano uporabo diplomacije, razvoja, obrambe, skupaj z obveščevalno dejavnostjo in notranjo varnostjo ter gospodarskimi orodji politike, v pomoč izgradnji zmogljivosti partnerjev za vzdrževanje in pospeševanje stabilnosti (QDR 2010, 13). QDR navaja, da bo tudi odvrčanje zahtevalo integracijo vseh vidikov nacionalne moči. Med ostalimi zmogljivostmi, bodo ZDA, kot ključno silo odvrčanja, vzdrževale jedrske zmogljivosti (QDR 2010, 14). Tretji obrambni cilj je Pripraviti se na uničenje nasprotnikov in uspeti v širokem

naboru kriz (*Prepare to Defeat Adversaries and Succeed in a Wide Range of Contingencies*), četrti cilj je Ohraniti in povečati prostovoljne sile (*Preserve and Enhance the All-Volunteer Force*) (QDR 2010, 15–16).

Drugo poglavje v QDR 2010 nosi naslov Uravnotežiti sile (*Rebalancing the Force*). Avtorji so izhajali iz obrambnih ciljev ZDA ter opredelili šest glavnih področij nalog (*mission areas*) ameriških oboroženih sil: obramba ZDA in podpora civilnim oblastem v domovini; uspeh v protiodporniških, stabilizacijskih in protiterorističnih operacijah; izgradnja varnostnih zmogljivosti partnerskih držav; odvrniti in premagati agresijo v nedostopnih (*anti-access*) okoljih; preprečiti širjenje in boriti se proti orožju za množično uničevanje; učinkovito delovanje v kibernetnem prostoru (QDR 2010, 17).

QDR za uspeh v protiodporniških, stabilizacijskih in protiterorističnih operacijah zagovarja: povečanje helikopterskih zmogljivosti; povečanje števila letalskih sistemov za zbiranje obveščevalnih podatkov, opazovanje in izvidovanje; razširitev zmogljivosti pridobivanja in analiziranja obveščevalnih podatkov; izboljšanje zmogljivosti za bojevanje proti improviziranim eksplozivnim sredstvom; razširitev in modernizacija flote letal AC-130; povečanje ključnih sredstev specialnih sil; povečanje izurjenosti navadnih sil (*general-purpose forces*) za delovanje v protiodporniških, stabilizacijskih in protiterorističnih operacijah; okrepitev sil za soočanje s civilnimi zadevami (*civil affairs capacity*); povečati regionalno strokovno znanje o Afganistanu in Pakistanu; okrepiti ključne podporne zmogljivosti za strateško komuniciranje (QDR 2010, 21–6).

Glede izgradnje varnostnih zmogljivosti partnerskih držav, QDR (2010, 26) navaja, da je to za ZDA še vedno izredno pomembna naloga. Aktivnosti varnostnega sodelovanja obsegajo bilateralna in multilateralna usposabljanja ter vaje, programa *Foreign Military Sales* in *Foreign Military Financing*, programe izmenjave častnikov, izobraževalne možnosti na profesionalnih vojaških šolah, tehnične izmenjave, pomoč tujim varnostnim silam pri izgradnji zmogljivosti in kompetenc.

QDR (2010, 42) opozarja, da morajo biti oborožene sile ZDA pripravljene izvajati raznolike operacije v različnih okoliščinah. Avtorji dokumenta so izdelali več kombinacij scenarijev, ki prikazujejo domet možnih ali pomembnih izzivov v prihodnosti. Na te scenarije so vezali zmogljivosti sil (QDR 2010, 42). Prvi scenarij: večja stabilizacijska operacija, odvracanje in uničenje visoko zmogljivega regionalnega agresorja in nudenje pomoči civilnim oblastem v odzivu na katastrofalen dogodek v ZDA. Ta scenarij posebej poudarja zmožnosti sil za uničenje razvitega nasprotnika in podporo domačemu kriznemu odzivanju (QDR 2010, 42–3). Drugi scenarij: odvracati in uničiti dva regionalna agresorja ter ob tem vzdrževati stanje povečane pripravljenosti ameriških sil v domovini in okolici. Ta scenarij posebej poudarja zmožnosti združenega bojevanja sil (QDR 2010, 43). Tretji scenarij: večja stabilizacijska operacija, dolgotrajna operacija odvracanja na ločenem vojskovališču, srednje velika protiodporniška naloga in nudenje razširjene pomoči civilnim oblastem v ZDA. Ta scenarij posebej poudarja potrebo po silah za protiodporniške, stabilizacijske in protiteroristične operacije (QDR 2010, 43). Glede na obrambne cilje ZDA in predvidene scenarije, v katerih bi lahko bile uporabljene ameriške oborožene sile, QDR v zaključku poglavja opredeli predvideno velikost in sestavo ameriških sil v letih 2011 – 2015 (QDR 2010, 45–7).

Tretje poglavje v QDR 2010 obravnava skrb za pripadnike – *Taking Care of Our People*. Dotakne se oskrbe in rehabilitacije ranjencev, načrtovanja pošiljanja pripadnikov na misije, pridobivanja in obdržanja kadra, podporo družinam pripadnikov, povečane uporabe rezervne sestave, profesionalnega razvoja novih vojaških voditeljev, razvoja delovne sile (QDR 2010, 49–56).

Četrto poglavje v QDR 2010 je poimenovano Krepitev odnosov (*Strengthening Relationships*). Avtorji navajajo, da doseganje strateških ciljev Ministrstva za obrambo zahteva tesno sodelovanje s ključnimi sogovorniki doma ter zavezniki in partnerji v tujini (QDR 2010, 57). Nadalje trdijo (QDR 2010, 57), da sta vzdrževanje obstoječih zavezništev in ustvarjanje novih partnerstev osrednja elementa varnostne strategije ZDA. Za vzpostavljanje in vzdrževanje mrež ter partnerstev bo potrebno učinkovito strateško komuniciranje. Amerika bo morala izboljšati svoje zmožnosti razumevanja tujih vlad in prebivalstva, njihovih skrbi, zaznavanja, odnosov, kakor tudi načinov, kako lahko njena sporočila in dejanja vplivajo na zaveznike in partnerje.

Premišljeno občevanje, komuniciranje in sodelovanje z zavezniki in partnerji ostaja ključno (QDR 2010, 57).

Peto poglavje obravnava delovanje Ministrstva za obrambo in nosi naslov *Reforming How We Do Business*. Osredotoči se na štiri glavna področja, ki potrebujejo reformo. Prvo področje je reforma varnostne pomoči (*Reforming Security Assistance*). V tem kontekstu QDR (2010, 73) opozarja, da je varnost ZDA neločljivo povezana z učinkovitostjo pomoči partnerjem in zaveznikom pri gradnji njihovih varnostnih zmogljivosti. Po mnenju QDR je bilo to področje dolgo zanemarjeno in je napočil čas, da se ga na podlagi naučenih izkušenj institucionalizira (QDR 2010, 74). Drugo področje je nabavljanje dobrin in storitev oziroma poraba denarja – *Reforming How We Buy* (QDR 2010, 75–81). Tretje področje je krepitev obrambne industrije – *Strengthening the Industrial Base* (QDR 2010, 81–4). Četrto področje je podnebje in energija – *Crafting Strategic Approach to Climate and Energy* (QDR 2010, 84–8).

Štiriletna obrambna presoja 2014 (Quadrennial Defense Review Report – **QDR 2014**) je izšla 04. marca 2014. To je druga štiriletna obrambna presoja administracije predsednika Obame. Že po prebiranju uvodnega povzetka in uvoda dokumenta bralec ugotovi, da je administracija napovedala močno krčenje obrambnega proračuna, zaradi česar avtorji štiriletne obrambne presoje goreče opozarjajo, kako nevarne posledice zna imeti takšen ukrep. QDR 2014 je tako osredotočen na pripravo Ministrstva za obrambo na prihodnost in na postavljanje prioritet v obdobju varčevanja (QDR 2014, 1).

Prvo poglavje v dokumentu se imenuje Prihodnje varnostno okolje (*Future Security Environment*). Tu avtorji pojasnijo, kakšni so varnostni trendi in kje se kažejo grožnje Združenim državam (QDR 2014, 3–8). Za delovanje v tem okolju se oprejo na ameriške prednosti in poiščejo priložnosti. Ponovno okrepljeno gospodarstvo bo ostalo temelj ameriške moči (QDR 2014, 9). Poudarijo, da so ameriška zavezništva in partnerstva, zgrajena na podlagi skupnih interesov in vrednot brez primere. Ljudje po svetu težijo k svobodi, enakosti, vladavini prava in demokratičnemu vladanju, ki ga uživajo ameriški državljani. Zavezništva bodo podprla zmoglosti ZDA, da se soočijo s prihodnjimi krizami. Ameriške oborožene sile bodo podpirale napredne tehnologije, inovacije, človeški kapital (QDR 2014, 9).

Drugo poglavje je namenjeno obrambni strategiji (*Defense Strategy*). Najprej opredeli osrednje nacionalne interese ZDA, prav tiste, ki jih opredeli že nacionalnovarnostna strategija 2010 (NSS 2010, 17) in jih potem povzemajo vsi kasnejši nacionalnovarnostni dokumenti: Varnost ZDA, njenih državljanov ter ameriških zaveznikov in partnerjev; Močno, inovativno in rastoče gospodarstvo v odprtem mednarodnem gospodarskem sistemu, ki pospešuje priložnosti in blaginjo; Spoštovanje univerzalnih vrednot doma in po svetu; Mednarodni red pod ameriškim vodstvom, ki pospešuje mir, varnost in priložnosti skozi močnejše sodelovanje (QDR 2014, 11).

Avtorji zapišejo, da je vojaška moč le eno izmed mnogih orodij, ki jih ima Amerika za zaščito svojih interesov. Omenijo tudi sredstva mehke moči: *"Kadarkoli je možno, si prizadevamo slediti našim interesom skozi diplomacijo, gospodarski razvoj, sodelovanje in delo ter skozi moč naših idej."* (QDR 2014, 11). Vseeno takoj v nadaljevanju sledi:

Če bo ogrožena varnost našega naroda, smo pripravljeni uporabiti silo, po potrebi tudi unilateralno. Poskrbeli bomo, da bodo naše oborožene sile ostale globalne, zmogljive in vzdržljive, tako da bo naša diplomacijo lahko vedno okrepila kredibilna vojaška sila. Pri uporabi vojaške sile bomo načelni in selektivni, uporabili jo bomo le v neizogibnih primerih in v skladu z vsemi zakoni ter ameriški interesi in vrednotami (QDR 2014, 11).

QDR 2014 gradi na obrambnih prioritetah, kakor so načrtane v dokumentu *Defense Strategic Guidance* iz 2012, in jih vključuje v širši strateški okvir. Obrambna strategija Ministrstva za obrambo tako poudarja tri stebre: zaščititi domovino; graditi varnost globalno; projicirati moč in zmagati odločilno (QDR 2014, 12).

Za zaščito domovine (*Protect the Homeland*) QDR 2014 izpostavlja boljše protiraketno obrambo; jedrsko odvrčanje z lastnimi jedrskimi silami, ki so jih ZDA pripravljene še zmanjšati; kibernetске zmogljivosti in obrambo; pripravljenost na morebitne neposredne napade iz zraka ali morja. Ob koncu poglavja omeni, da je najbolj zanesljiv način zaustavitve potencialnih napadov preprečitev, da se grožnja sploh razvije (QDR 2014, 13–16).

ZDA bodo gradile varnost globalno (*Build Security Globally*). Preusmerile bodo svoje delovanje v azijsko-pacifiško regijo, kjer bodo poglobljale varnostno sodelovanje s ključnimi zavezniki in partnerji ter nudile podporo regionalnim multilateralnim organizacijam. Nadaljevale bodo napore za stabilizacijo centralne in jugozahodne Azije, povečale delovanje v Indijskem oceanu. ZDA bodo ohranile globok, trajen interes za Bližnji vzhod; razvile bodo nove ali razširjene forume za izmenjavo stališč o grožnjah in priložnostih Zaliva. ZDA ostajajo aktivne tudi v drugih delih sveta; z zavezniki in partnerji si bodo prizadevale, da NATO ostane moderno in zmogljivo zavezništvo (QDR 2014, 16–19).

ZDA bodo projicirale moč in zmagale odločilno (*Project Power and Win Decisively*). Ključno za kredibilnost celotne varnostne strategije, bo obdržati superiorne zmogljivosti za projiciranje sile – pripravljene in izurjene enote, zmožnost hitrega premikanja enot iz ene lokacije na drugo ter zmožnost enot, da delujejo kjerkoli na svetu (QDR 2014, 19). Čeprav ameriške sile ne bodo več oblikovane za izvajanje obširnih, podaljšanih stabilizacijskih operacij, bodo obdržale znanje, nabrano v desetletju protiodporniških in stabilizacijskih operacij v Iraku in Afganistanu (QDR 2014, 19). Združene sile bodo pripravljene za spopad s čedalje bolj izkušenimi nasprotniki; v ta namen ne bodo vlagale samo v nove sisteme in infrastrukturo, pač pa bodo nadaljevale z razvojem inovativnih operativnih konceptov, ki bodo presenetili nasprotnikove strategije (QDR 2014, 19). Nujno za projiciranje moči in odločilne zmage, je obdržanje varnosti v vesolju. Ministrstvo si bo prizadevalo za večplasten pristop za odvrnitev napadov na vesoljske sisteme, pri čemer bo ohranilo zmožnost odgovora, če odvrčanje ne uspe (QDR 2014, 20). ZDA so zavezane k zagotovitvi zmogljivosti za doseganje odločilnih zmag v konfliktih na Bližnjem vzhodu. QDR 2014 navede, da je bila v zadnjih petih letih glavna prioriteta administracije na Bližnjem vzhodu preprečevanje Iranu, da pridobi jedrsko orožje, kar se je dosegalo z multilateralno, večzobo strategijo, ki je kombinirala diplomacijo, mednarodni gospodarski pritisk in namero, da vojaške opcije ostajajo na mizi. Skrbi zaradi iranskega destabilizacijskega vpliva, kot tudi negotova trajektorija širšega Bližnjega vzhoda, bodo zahtevale od ZDA in regionalnih partnerjev, da ohranijo zmogljivosti za premaganje agresije v tej nestanovitni regiji (QDR 2014, 21). Čedalje bolj pomembno je tudi vzdrževanje zmogljivosti projiciranja moči, ki lahko kljubuje ne samo državnim, pač pa tudi nedržavnim akterjem. ZDA bodo ohranjale svetovni (*worldwide*) pristop boja proti ekstremistom in terorističnim grožnjam z uporabo kombinacije gospodarskih,

diplomatskih, obveščevalnih, notranje-varnostnih (*law enforcement*), razvojnih in vojaških sredstev (QDR 2014, 21).

Kot smo že omenili, avtorji QDR 2014 opozarjajo, kako nevarne posledice bo imelo načrtovano krčenje proračuna za obrambo in varčevanje pri investicijah. Temu namenijo celotno peto poglavje (*Implications and Risks of Sequestration-Level Cuts*). Uvodoma tako zapišejo, da bi zaradi načrtovanih proračunskih rezov v fiskalnih letih 2015 in 2016 *"o/oborožene sile bile neuravnotežene in posledično premajhne ter ne dovolj moderne za izpolnjevanje zahtev varnostne strategije, kar vodi v tveganje za daljše vojne z večjim številom izgub za ZDA in zaveznike. Končno, nadaljnji proračunski rezi bi verjetno opogumili nasprotnike in spodkopali zaupanje zaveznikov in partnerjev, to pa vodi celo v bolj tvegano varnostno okolje, kot so mu ZDA priča danes."* (QDR 2014, 53). Na koncu poglavja še zapišejo, da če se fiskalno okolje ne izboljša, bodo združene sile do leta 2021 postale premajhne in ne dovolj moderne za polno izvajanje varnostne strategije (QDR 2014, 56).

Primerjava:

Iz primerjave štirih QDR je najbolj viden trend spreminjanja ameriške varnostne politike. Vsebinsko obsežni dokumenti, ki pokrivajo obravnavano časovno obdobje vladanja predsednikov Busha in Obame, vsebujejo zaznave aktualnih varnostnih izzivov ter predlagane rešitve in kot taki predstavljajo pomemben analitičen vir za oceno določenega obdobja.

Za QDR 2001 lahko trdimo, da ne omenja nobenega sredstva mehke moči in da uporaba mehke moči ni predvidena niti kot element obrambne strategije, strateških načel, operativnih ciljev, niti kot element, ki ga je vredno upoštevati v oblikovanju oboroženih sil za prihodnost. Najbolj se mehki moči približa, ko zagovarja zaščito prijateljev in zaveznikov, vendar ta zaščita ne vsebuje nobenih sredstev mehke moči, pač pa gola vojaška zavezništva, ki se jih brani z orožjem. QDR 2001 operacionalizira ideje in usmeritve, ki jih poda sicer kasnejša NSS 2002. Zmago v vojni proti terorizmu namerava doseči z vojaško silo. Recept za uspeh v vseh štirih obrambnih ciljih ZDA poišče v sredstvih trde moči – prisotnost oboroženih sil v čezmorskih regijah, razvoj vojaških zmogljivosti, širši nabor vojaških možnosti, vzdrževanje zmogljivosti za vsiljenje svoje volje.

QDR 2006 je dokument, ki je zelo očitno nastal na podlagi izkušenj iz Iraka in Afganistana, kjer so se pokazale pomanjkljivosti dotedanjih pristopov, potrebe po določenih zmogljivostih in možne rešitve. V dokumentu se zgodi prelom v razumevanju aktualnih konfliktov in povečanje pomembnosti sredstev mehke moči glede na QDR 2001. Brez zadržkov je zapisano, da nasprotnika ni možno premagati le z vojaško silo, da ga je potrebno diskreditirati v očeh podpornikov, da je potrebno uskladiti vse elemente nacionalne in mednarodne moči ter izboljševati zmožnosti razumevanja in občevanja s ključnimi občinami. Hkrati prepozna pomen strateškega komuniciranja in ugotavlja, da gre tudi za spopad idej. Še vedno se naslanja na sredstva trde moči, ki pa jih namerava uporabljati bolj fleksibilno in drugače kot dotlej.

Avtorji QDR 2010, v primerjavi s predhodnima QDR, najbolj očitno izpostavijo in zagovarjajo kombinacijo uporabe sredstev trde in mehke moči. Zavzemajo se za oborožene sile z neprimerljivimi zmožnostmi v svetu, pripravljeni so uporabiti to oboroženo silo, načrtujejo njeno povečanje in okrepitev. V kombinaciji s tem pa se zavedajo, da lahko ZDA vodijo le, če jim drugi zaupajo in da lahko uspejo tudi z močjo svojih idej in vrednot. Za prevlado v današnjih vojnah zagovarjajo vsestranski pristop z uporabo vseh elementov nacionalne moči, za preprečevanje konfliktov zahtevajo integrirano uporabo sredstev trde in mehke moči in za odvrčanje predvidevajo integracijo vseh vidikov nacionalne moči. Kombiniranje sredstev moči je pomembna tema v QDR 2010. Poleg tega avtorji posebno pozornost posvečajo vzdrževanju in ustvarjanju zavezništev, kar vidijo kot osrednji element varnostne strategije ZDA. V zvezi s tem izražajo potrebo po učinkovitem strateškem komuniciranju in potrebo po izboljšanju razumevanja tujih vlad in prebivalstva.

QDR 2014 nadaljuje z retoriko in rešitvami, ki jih ponuja QDR 2010, vendar je zaznamovana z načrtovanim krčenjem proračuna in posledično opozarjanjem avtorjev dokumenta na možne vplive na zagotavljanje varnosti. Avtorji ugotovijo, da je vojaška moč le eno izmed mnogih sredstev, ki jih imajo ZDA na razpolago, poudarijo pa, da so pripravljeni uporabiti silo, po potrebi tudi unilateralno. Boj proti terorizmu bodo nadaljevali z uporabo kombinacije sredstev trde in mehke moči.

3.3 Primerjava med nacionalnovojaškima strategijama iz 2004 in 2011

Nacionalnovojaška strategija ZDA iz leta 2004 (*The National Military Strategy of the United States of America – NMS 2004*) po besedah njenih avtorjev podpira cilje Nacionalnovarnostne strategije (NSS 2001, op. a.) in izvaja Nacionalnoobrambno strategijo (NMS 2004, 1). V tem primeru spet ugotovimo kronološko neskladje, saj je nacionalnoobrambna strategija izšla šele v letu 2005, torej eno leto po obravnavani nacionalnovojaški strategiji.

NMS 2004 opredeli tri strateška načela, ki vodijo razvoj koncepta združenih operacij in nakazujejo potrebne zmogljivosti združenih sil: 1. agilnost (*agility*) – je zmožnost hitre razmestitve, uporabe, vzdrževanja in premeščanja sil v geografsko ločene in okoljsko raznolike regije; 2. odločilnost (*decisiveness*) – pomaga poveljujočim uničiti nasprotnike, kontrolirati situacije in doseči dokončne izide; 3. integracija (*integration*) – zlitje in sinhronizacija vojaških operacij med zvrstmi oboroženih sil, drugimi vladnimi agencijami, komercialnim sektorjem, nevladnimi organizacijami in tujimi partnerji (NMS 2004, 7–8). Agilnost, odločilnost in integracija podpirajo istočasne operacije, uporabo premagujoče (*overmatching*) moči in zlitje ameriške vojaške moči z drugimi instrumenti moči (NMS 2004, 8).

Nacionalnoobrambna strategija (marec 2005, op. a.) postavlja štiri strateške cilje: obraniti ZDA pred direktnim napadom; zavarovati strateški dostop (*strategic access*) in obdržati globalno svobodo delovanja (*global freedom of action*); vzpostaviti ugodne varnostne razmere za blagohoten mednarodni red; okrepiti zaveznitva in partnerstva za boj s skupnimi izzivi (NMS 2004, 9).

NMS 2004 strateškim ciljem dodaja še tri nacionalne vojaške cilje: 1. Zaščititi ZDA (*Protect*) – z bojevanjem proti grožnjam blizu njihovemu izvoru, s ščitenjem strateških pristopov, z obrambnimi dejavnostmi doma, z ustvarjanjem globalnega protiterorističnega okolja (NMS 2004, 9–11); 2. Preprečiti konflikte in napade presenečenj (*Prevent*) – s sprednjo prisotnostjo in nastopanjem (*Forward Posture and Presence*), s podpiranjem varnosti (tu NMS omenja, da vojaške sile sodelujejo v aktivnostih varnostnega sodelovanja z namenom vzpostavitve pomembnih vojaških interakcij, graditve zaupanja in samozavesti med ZDA ter njihovimi

mednarodnimi partnerji in da ti, relativno majhni vložki, pogosto proizvedejo rezultate, ki daleč presežejo njihovo ceno), z odvrčanjem agresije (tu NMS med drugim omenja, da učinkovito odvrčanje terja načrt strateškega komuniciranja, ki poudarja pripravljenost ZDA za uporabo sile za zaščito svojih interesov) (NMS 2004, 11–13); 3. Premagati nasprotnike (*Prevail*) – doseči hitro zmago, zmagati odločilno, ob tem morajo biti združene sile zmožne prehoda od glavnih bojnih operacij v stabilizacijske operacije in na istočasno izvajanje obeh vrst operacij (NMS 2004, 13–14).

V tretjem poglavju NMS 2004 opredeli, kakšne so zelene lastnosti združenih sil (*A Joint Force for Mission Success*), kakšne naj bodo njihove funkcije in zmogljivosti. Značilno zanje je: popolna integriranost (*Fully Integrated*), ekspedicijske (*Expeditionary*), omrežene (*Networked*), decentralizirane (*Decentralized*), prilagodljive (*Adaptable*), z nadvlado odločanja (*Decision superiority*), smrtonosnost (*Lethality*) (NMS 2004, 15).

Peto poglavje v dokumentu obravnava združene sile prihodnosti (*Joint Vision for Future Warfighting*). Cilj združenih sil bo nadvlada v celotnem spektru operacij (FSD – *full spectrum dominance*) – zmožnost kontroliranja vsakršne situacije ali uničenja vsakršnega nasprotnika v razponu vojaških operacij (NMS 2004, 23). Dokument omenja nekaj tehničnih in organizacijskih projektov oziroma pobud, ki izboljšujejo združeno bojevanje in podpirajo transformacijo. Med pobudami je na primer Medagencijska integracija in delitev informacij (*Interagency Integration and Information Sharing*). Za medagencijsko integracijo pravi (NMS 2004, 24), da omogoča načrt strateškega komuniciranja, ki vključuje elemente javnih zadev in javne diplomacije. Poleg vojaških informacijskih operacij, ta načrt strateškega komuniciranja zagotavlja enotnost vsebin in sporočil, poudarja uspeh, natančno potrjuje ali izpodbija zunanje poročanje o ameriških operacijah in krepi legitimnost ameriških ciljev. Bojni poveljniki morajo biti aktivno vpleteni v razvoj, izvajanje in podporo kampanji strateškega komuniciranja.

Namen **Nacionalnovojaške strategije ZDA iz leta 2011** (*The National Military Strategy of the United States of America – NMS 2011*) je po besedah admirala Mullena, načelnika združenih štabov: "*Preskrbeti metode in načine, s katerimi bodo naše oborožene sile napredovale naše*

trajne nacionalne interese, kakor so opredeljeni v Nacionalnovarnostni strategiji 2010 ter dosegle obrambne cilje iz Štiriletne obrambne presoje 2010." (NMS 2011, predgovor načelnika).

NMS 2011 izpostavlja izredno pomembno vlogo vojaškega voditeljstva – *".../Medtem, ko bo moč naših oboroženih sil še naprej podpirala nacionalno varnost, moramo nenehno prilagajati načine, kako izvajamo svojo moč. Z voditeljstvom izvajamo poln spekter svoje moči za zaščito naših nacionalnih interesov in napredek mednarodne varnosti in stabilnosti.*" (NMS 2011, 1). Tudi podnaslov dokumenta se glasi *Ponovno opredeliti ameriško vojaško voditeljstvo (Redefining America's Military Leadership)*.

NMS 2011 je preprosto sestavljen dokument. Opredeli in razčleni štiri nacionalne vojaške cilje, ki izhajajo iz NSS 2010 in QDR 2010: zoperstaviti se nasilnemu ekstremizmu (*Counter Violent Extremizm*); odvrniti in premagati agresijo (*Deter and Defeat Aggression*); krepiti mednarodno in regionalno varnost (*Strengthen International and Regional Security*); oblikovati sile za prihodnost (*Shape the Future Force*) (NMS 2011, 4). V tretjem poglavju pride do ugotovitve, kakršno smo zasledili že v QDR 2006:

Zgolj vojaška moč ni dovolj za polno soočenje s trenutnimi kompleksnimi varnostnimi izzivi. Vojaška moč in naši drugi instrumenti državnštva so bolj učinkoviti, ko so uporabljeni skupaj. Trendi v strateškem okolju ne nakazujejo, da se bo to spremenilo. V tem 'svetu z večimi sečišči' (multi-nodal world) mora biti vojaški prispevek ameriškemu vodstvu več kot le v moči – biti mora v načinu izvajanja moči. In ne glede na naš vodstveni pristop, moramo svoje ključne vrednote vedno prikazovati s prepričevalno močjo primera. (NMS 2011, 5).

Prvi nacionalni vojaški cilj, zoperstaviti se nasilnemu ekstremizmu, bodo ameriške oborožene sile dosegale skozi sodelovanje z zavezniki. Pripravljene bodo najti, zajeti ali pobiti nasilne ekstremiste, kjerkoli se nahajajo (NMS 2011, 5–6). Zavedajo se, da to ni dolgoročna strategija, pač pa je potrebno podpirati in pospeševati celostne (*whole-of-nation*) pristope. Vojaška moč dopolnjuje gospodarski razvoj, upravljanje, vladavino prava – resnične temelje boja proti terorizmu. Na dolgi rok bodo nasilne ideologije na zadnje diskreditirane in premagane, ko se bo varno prebivalstvo odločilo, da zavrne ekstremizem in nasilje v zameno za bolj miroljubna

prizadevanja (NMS 2011, 6). ZDA bodo okrepile in razširile mrežo partnerstev ter s tem omogočile partnerskim zmogljivostim, da pripomorejo k varnosti. V boj proti ekstremizmu bodo vključile načela odvratanja, a se bodo pripravljene odzvati na vsakršen napad s celotnim spektrom vojaških zmogljivosti z ustreznim in umerjenim odgovorom ob času in na lokaciji, ki si jo bodo izbrale same. Vojaško silo bodo uporabljale v sodelovanju z drugimi instrumenti moči (NMS 2011, 6–7).

Drugi nacionalni vojaški cilj je odvrniti in premagati agresijo. Ameriške oborožene sile bodo jedrski napad nase, na zaveznike in partnerje odvracale z jedrskim orožjem, dokler bo jedrsko orožje obstajalo. Borile se bodo proti širjenju orožja za množično uničevanje, vzdrževale bodo močne konvencionalne sile za odvratanje. Podpirale bodo celostne (*whole-of-nation*) pristope odvratanja, ki za vplivanje na nasprotnike uporabljajo spojena gospodarska, diplomatska in vojaška orodja (NMS 2011, 7–8). Za premaganje nasprotnikove agresije bodo ZDA zagotavljale zadostne zmogljivosti. Prizadevale si bodo slediti mednarodnim standardom in bodo v skladu s tem, kadarkoli bo možno, uporabile silo v sodelovanju z zavezniki in partnerji, a si pridržujejo pravico, da po potrebi delujejo same (NMS 2011, 8).

Tretji nacionalni vojaški cilj je krepitev mednarodne in regionalne varnosti. Slednje zahteva, da so ameriške sile globalno razpoložljive in regionalno osredotočene. ZDA bodo ob podpori partnerskih držav ohranile sprednjo navzočnost (*forward presence*), dostop so skupnega, oporišč, pristanišč in letališč, pa je enak branjenju ameriških gospodarskih in varnostnih interesov po svetu. Globalna drža ostaja najmočnejša oblika ameriške zaveze in zagotavlja strateško globino (NMS 2011, 10).

Četrty nacionalni vojaški cilj je oblikovati sile za prihodnost. Kot navaja NMS (2011, 18) je ameriška, v vojni izoblikovana strategija, osredotočena na vzpostavitev modularnih, prilagodljivih sil za splošne potrebe (*general purpose*), ki se jih lahko uporabi v celotnem spektru vojaških operacij.

Primerjava:

NMS 2004 jasno opredeljuje strateška načela, strateške cilje in nacionalne vojaške cilje. Ob mnogih vojaških rešitvah za izzive prihodnosti, išče pomoč tudi v nekaterih sredstvih mehke moči. Za izpolnjevanje drugega nacionalnega vojaškega cilja – preprečiti konflikte in napade presenečenj – vidi možnost v vzpostavljanju vojaških interakcij in graditvi zaupanja in za učinkovito odvratanje agresije terja načrt strateškega komuniciranja.

NMS 2011 potrđi, kar je zapisano že v QDR 2010 in potem ponovljeno v QDR 2014 in se je pokazalo kot značilnost varnostne politike administracije predsednika Obame. ZDA so se pripravljene odzvati na vsakršen napad s celotnim spektrom vojaških zmogljivosti, vojaško silo bodo uporabljale v sodelovanju z drugimi instrumenti moči, odvratanje bodo izvajale tudi z jedrskim orožjem in pridržujejo si pravico, da delujejo same. Obenem pa se zavedajo, da vojaška moč ni dovolj za soočanje s trenutnimi varnostnimi izzivi, da je nujno sodelovanje z zavezniki in da morajo ZDA svoje ključne vrednote vedno prikazovati s prepričevalno močjo primera.

3.4 Evolucija vsebine nacionalnovarnostnih dokumentov

V tem podpoglavju se v celoti naslanjamo na Prilogo A z istoimenskim naslovom – Evolucija vsebine nacionalnovarnostnih dokumentov. Priloga je zasnovana kot kronološki pregled vsebine v tretjem poglavju analiziranih in primerjanih dokumentov. Iz njih smo pobrali tri tematske sklope, ki jih obravnavajo vsi dokumenti, kar nam omogoča primerjanje in ugotavljanje trendov. Prvi tematski sklop je zaznavanje virov ogrožanja. V dokumentih je to področje različno poimenovano: Nevarnosti za ZDA; Zaznane varnostne grožnje in varnostni trendi; Problemi sodobnega sveta ipd. Drugi tematski sklop je najobsežnejši in predstavlja vizijo, kam so na varnostnem področju namenjene ZDA, kakšne so njihove prioritete, kaj si želijo doseči. Gre za cilje, interese, strateška načela. V dokumentih so ti segmenti poimenovani na mnoge načine: Cilji na poti do napredka; Cilji obrambne politike; Vojaški cilji; poleg tega pa tudi Trajni nacionalni interesi; Ameriški interesi; in pa Strateška načela; Strateški pristop ipd. Tretji tematski sklop pokriva sile in zmogljivosti. Razkriva, s kakšnimi silami načrtujejo ZDA dosežati svoje cilje in interese. V dokumentih se ta sklop skriva pod imeni: Želene lastnosti združenih sil; Potrebne sile za prihodnost ipd. Ker analiziramo in primerjamo dokumente, ki so si v hierarhičnih razmerjih, se

določeni elementi ponekod ponavljajo, primerjava pa zaradi neenake osredotočenosti na obravnavane tematske sklope v dokumentih ni preprosta.

Trend zaznavanja groženj Združenim državam je v analiziranih dokumentih jasno razviden. NSS 2002 pod vplivom terorističnih napadov na ZDA nevarnosti vidi v mračnih omrežjih posameznikov, globalnih teroristih ter kombinaciji radikalizma in tehnologije (NSS 2002, uvod), v propadlih državah ter katastrofičnih tehnologijah v rokah nekaj zagrenjenec (NSS 2002, 1). QDR 2001 opazi, da se razvijajo regionalne sile in da prihaja do razpršitve moči k nedržavnim akterjem (QDR 2001, 4–5). NMS 2004 kot ključne vidike varnostnega okolja prepozna širši nabor nasprotnikov, bolj kompleksno in porazdeljeno vojskovališče ter razširjenost in dostopnost tehnologije (NMS 2004, 4–6). QDR 2006 ugotavlja, da sovražniki ZDA niso nacionalne države, temveč precej razpršena nedržavna omrežja in, izredno pomembno, zapiše, da trenutni spopad ne more biti dobljen samo z vojaško silo (QDR 2006, 9). Avtorji dokumentov iz časa Busheve administracije torej na podlagi pridobljenih bolečih izkušenj z bojišč Iraka in Afganistana ter spoznanih značilnosti dolge vojne, pridejo do ugotovitve, da samo uporaba vojaške sile ne bo zadostovala.

Obamova administracija še vedno zaznava nekatere grožnje iz preteklosti, a na vidiku že opaža nove. Med problemi sodobnega sveta, poleg vojn zaradi verske, etnične in plemenske identitete, jedrske nevarnosti, neenakosti in gospodarske nestabilnosti, vidi tudi uničenje okolja, prehransko negotovost in nevarnosti za javno zdravje (NSS 2010, 1). QDR 2010 opozarja na kompleksno in negotovo varnostno pokrajino, v kateri se hitrost sprememb še naprej stopnjuje in vidi vzpon novih sil, rastoč vpliv nedržavnih akterjev, širjenje orožja za množično uničevanje in drugih uničevalnih tehnologij (QDR 2010, 5). NMS 2011 opazi spreminjajočo se porazdelitev moči k svetu z večimi sečišči (NMS 2011, 2) in QDR 2014 v spreminjajočem se varnostnem okolju zazna nevarnost s strani novih tehnologij, novih centrov moči (QDR 2014, III). Grožnjo vidi tudi v režimih, kot sta severnokorejski in iranski, v šibkih državah od Sahela do Južne Azije ter v hitrem razvoju modernega vojskovanja, v katerem se čedalje bolj zastrujejo tekme v zraku, na morju, v vesolju, kibernetnem prostoru, skratka tam, kjer so še nedavno ZDA prevladovali (QDR 2014, III). Opazimo, da glavne varnostne skrbi Obamove administracije pomalem niso več

teroristične mreže, pač pa vse bolj novi centri moči, nove regionalne sile. Pojavi se strah pred izgubo hegemonске pozicije v svetu.

Trend formuliranja ciljev, interesov, strateških načel, se da iz obravnavanih dokumentov in Priloge A razločno razbrati. NSS 2002 zada naloge ameriškim oboroženim silam: Zavarovati zaveznike in prijatelje; Odvrniti prihodnje vojaško tekmovanje; Odvrniti grožnje in prisilo od ameriških interesov; Če odvrčanje spodleti, odločilno poraziti vsakega nasprotnika (NSS 2002, 29). Iste štiri točke se znajdejo v QDR 2001 pod nazivom Cilji obrambne politike (QDR 2001, 11) in enake, a nekoliko drugače formulirane cilje vsebuje NMS 2004 pod nazivom Vojaški cilji: Zaščititi ZDA (*protect*); Preprečiti konflikte in napade presenečenj (*prevent*); Premagati nasprotnike (*prevail*) (NMS 2004, 9-14). QDR 2001 oblikuje strateška načela, med katerimi sta na primer Prikazovanje ameriške vojaške moči (QDR 2001, 14). Slednje kot steber obrambne strategije, pod nazivom Projicirati moč in zmagati odločilno, postavlja tudi QDR 2014 (19–22).

NSS 2010 izpostavi trajne nacionalne interese: varnost – ZDA, njenih državljanov ter ameriških zaveznikov in partnerjev; Blaginja – močno, inovativno in rastoče gospodarstvo v odprtem mednarodnem gospodarskem sistemu, ki pospešuje priložnosti in blaginjo; Vrednote – spoštovanje univerzalnih vrednot doma in po svetu; Mednarodni red – pod ameriškim vodstvom, ki pospešuje mir, varnost in priložnosti skozi močnejše sodelovanje (NSS 2010, 17). Isto vsebuje QDR 2010 pod nazivom Ameriški interesi (QDR 2010, 9) in NMS 2011 pod nazivom Trajni nacionalni interesi (NMS 2011, 4). Eden izmed strateških pristopov za sledenje interesu spoštovanja vrednot je poimenovan Krepiti moč našega primera (NSS 2010, 36–7). In med strateškimi pristopi za doseganje interesa blaginje je Krepiti izobraževanje in človeški kapital (NSS 2010, 29–30). Spomnimo se, da oba omenjena pristopa spadata med sredstva mehke moči.

Trend v razvoju sil in zmogljivosti gre od namensko oblikovanih sil v 2001 pa do modularnih sil v 2011. QDR 2001 načrtuje sile: Za obrambo ZDA; Sprednjo odvrnitev agresije in prisile v ključnih regijah; Hitro premaganje agresije v prekrivajočih se glavnih konfliktih, ob čemer se predsedniku ohranja možnost, da zahteva odločilno zmago v katerem od teh konfliktov – vključno z možnostjo spremembe režima in okupacije; Izvajanje omejenega števila operacij manjšega obsega (QDR 2001, 17–23). NMS 2011 pa govori o silah za prihodnost, ki bodo

modularne, prilagodljive sile za splošne potrebe (*general purpose*), uporabne v celotnem spektru vojaških operacij (NMS 2011, 18). Te nove sile odražajo zavedanje o novem, kompleksnem, hitro spreminjajočem se varnostnem okolju.

4 UPORABA KOMBINACIJE TRDE IN MEHKE MOČI PROTI IRANU

ZDA so bile zaveznice iranskega šaha Mohameda Reze Pahlavija, ki je vladal od leta 1941 do odstavitve februarja 1979. Šah je bil antikomunist in ZDA so videle njegovo vladavino kot zid proti sovjetskemu vplivu v Perzijskem zalivu ter protiutež prosovjetskim arabskim režimom in gibanjem. Leta 1951 je šah za predsednika vlade imenoval nacionalista dr. Mohameda Mossadeqa. Avgusta 1953 ga je želel odstaviti, vendar so njegovi privrženci začeli z vstajo, zaradi katere je moral šah pobegniti iz države. Na oblast ga je vrnila šele vstaja, ki jo je podprla CIA. Šah si je prizadeval za modernizacijo Irana in orientiranje proti Zahodu, pri tem pa je marginaliziral tudi iransko šiitsko duhovščino. Leta 1964 je zaradi aktivnega nasprotovanja izgnal ajatolo Ruholaha Homeinija (Katzman 2012, 1). Po več mesecih protirežimskih demonstracij je moral januarja 1979 šah zapustiti Iran. Dva tedna zatem se je verski voditelj ajatola Homeini vrnil iz eksila. 1. aprila 1979 je bila razglašena Islamska republika Iran (US-Iran Relations: A brief guide). 4. novembra 1979 so radikalni študenti zasedli ameriško veleposlaništvo v Teheranu in zajeli tamkajšnje osebje. Kriza s talci je trajala 444 dni. V tem času so ZDA prekinile odnose z Iranom, uvedle prve gospodarske sankcije in poskusile z nasilno rešitvijo talcev, kar pa se je ponesrečilo. Osemdeseta leta so zaznamovale ugrabitve ameriških državljanov na Bližnjem vzhodu, za čemer je stal Iran; samomorilski napad na bazo ameriške mornariške pehote v Libanonu, v katerem je umrlo 241 ljudi in za kar so ZDA obtožile Iran; ameriška sestrelitev iranskega potniškega letala, v katerem je umrlo 290 potnikov in članov posadke. V obdobju predsedovanja predsednika Busha mlajšega in predsednika Obame se je po eni strani vrstilo obojestransko obtoževanje, ameriško zaostrovanje sankcij in uporaba kombinacije sredstev moči, po drugi strani pa tudi obojestranski signali po zblževanju in prvi pogovori (US-Iran Timeline Since 1979).

Zgodovina ameriških odnosov z Iranom po islamski revoluciji je izredno zapletena. Konflikt med državama traja že tako dolgo, da nekateri vzroki za napetosti postajajo irelevantni. Islamska republika je v zadnjih desetletjih obsojena na vlogo ameriškega zunanjepolitičnega sovražnika. Na tej točki se moramo vprašati, kje je po vsem tem času še vedno vzrok ameriškega konflikta z Iranom in česa je Islamska republika obtožena.

Nacionalnovarnostna strategija 2010 v poglavju o ameriških interesih omenja podpiranje bolj odgovornega Irana: *"Desetletja je Islamska republika Iran ogrožala varnost regije in ZDA in ni uspela izpolnjevati svojih mednarodnih obveznosti. Poleg svojega nedovoljenega jedrskega programa, nadaljuje s podpiranjem terorizma, izpodkopava mir med Izraelci in Palestinci ter odreka svojim ljudem univerzalne pravice."* (NSS 2010, 26). Dianne E. Rennack v uvodu svojega poročila kongresu omeni, katere elemente iranskega obnašanja si ZDA prizadevajo spremeniti z gospodarskimi sankcijami: podporo mednarodnemu terorizmu, nespoštovanje človekovih pravic, pridobivanje in razvijanje orožja in raket, vlogo v regionalni nestabilnosti, razvoj jedrskega programa (Rennack 2014, Summary). Cordesman v besedilu iz leta 2008 izpostavi z ameriškega vidika ključna vprašanja, ki jih je potrebno reševati, da bi pogajanja z Iranom uspela: zgodovina napetosti, obdolžitve, obtožb na obeh straneh; stališče, da je Ahmadinedžadovo predsedovanje in iransko vodstvo postalo precej bolj radikalno, represivno in težavno ter nadaljevanje ameriške podpore spremembi režima; ameriško obdolževanje, da Iran nadaljuje s podporo terorizmu – problem Izraela, Libanona in Sirije; iranske dejavnosti v Iraku in Afganistanu; iranska širša vloga v Zalivu in v regiji MENA (Bližnji vzhod in severna Afrika, op. a.); iransko jedrsko vprašanje (Cordesman 2008, 3).

Na katerih področjih imajo ZDA probleme z Iranom in kje želijo spremeniti njegovo obnašanje, raziskovalec najlažje ugotovi, ko prouči zgodovino ameriških gospodarskih sankcij nad Iranom in njihov vzrok. Cordesman opisuje, da se je prvo obdobje ameriških sankcij začelo pod predsednikom Carterjem leta 1979 kot odziv na islamsko revolucijo in krizo s talci. Predsednik Reagan je Iran imenoval 'sponzor mednarodnega terorizma' in s tem v zvezi razširil sankcije. Pod predsedniki Bushem st., Clintonom, Bushem ml., Obamo so administracije močno razširile sankcije zaradi in proti širjenju orožja za množično uničevanje (Cordesman in drugi 2012, 20–2). Po proučitvi gospodarskih sankcij lahko ugotovimo, da sta glavni ameriški obtožbi Irana: podpiranje terorizma in razvijanje orožja za množično uničevanje. Dianne E. Rennack na primer v svoji študiji o možnostih odprave gospodarskih sankcij opozarja, da lahko ameriški predsednik v skladu z zakonom odpravi večino sankcij nad Iranom, a šele, ko potrdi, da je iranska vlada prenehala s svojimi aktivnostmi na ključnih področjih terorizma in oboroževanja (Rennack 2014, 2).

Iranski jedrski program je glavni in najbolj nevaren vzrok konflikta med ZDA in Iranom. Preden si pogledamo, katera sredstva moči ZDA uporabljajo v tem konfliktu, je ustrezno, da naredimo pregled razvoja iranskega jedrskega programa. *The New York Times* na spletni strani v zvezi s tem vzdržuje interaktivno časovnico dogodkov s povezavami na vire in dodatno literaturo. Za pregled se bomo poslužili omenjene strani.

Iranski miroljubni jedrski program se je začel v obdobju šaha v 50-ih letih. Leta 1968 je Iran podpisal sporazum o neširjenju jedrskega orožja. Leta 1974 je zahodnonemška družba začela z gradnjo dveh jedrskih reaktorjev za proizvodnjo električne energije v kompleksu Bushehr 750 km južno od Teherana. Konec sedemdesetih let so ZDA postale zaskrbljene, da Iran morda goji ambicije po jedrskem orožju. S Homeinijevim prevzemom oblasti se je iranski jedrski program povsem ustavil, vendar ga je islamski voditelj leta 1984 med iraško-iransko vojno obudil in poiskal nemško pomoč za dokončanje reaktorjev v Bushehrju. Januarja 1995 je Iran objavil, da bo z Rusijo podpisal 800 milijonov dolarjev vredno pogodbo o dokončanju enega izmed bushehskih reaktorjev. Projekt je bil dokončan šele leta 2010. Julija 1996 je Clintonova administracija ob obveščevalnih podatkih, da bi lahko Iran poskušal tajno pridobiti jedrsko orožje, uvedla sankcije proti tujim podjetjem z investicijami v Iranu in Libiji. Leta 2002 so v javnost prišle informacije o skrivnem jedrskem programu, ki je vključeval ogromen kompleks za bogatenje urana v Natanzu in obrat za pridelavo težke vode v Araku. Verjetno v luči ameriškega napada na Irak, je iranski ajatola Hamenej leta 2003 zaustavil vse aktivnosti, ki bi lahko bile povezane s pridobivanjem jedrskega orožja, razen bogatenja urana. Iran je tudi dovolil strožji mednarodni nadzor nad svojimi jedrskimi obrati in se zaobljubil, da bo prenehal z bogatenjem urana. Januarja 2006, že pod novim predsednikom Ahmadinedžadom, je Iran znova začel z bogatenjem urana v kompleksu Natanz. Mednarodna agencija za jedrsko energijo (IAEA – *International Atomic Energy Agency*) je Iran prijavila Varnostnemu svetu OZN in izrazila dvom, da je iranski jedrski program namenjen izključno miroljubnim namenom. 26. avgusta 2006 je Iran, kljub pretečim sankcijam, odprl reaktor za proizvodnjo težke vode v Araku, s čimer si je omogočil pridobivanje plutonija. Decembra 2006 je VS OZN enoglasno potrdil prvi krog sankcij proti Iranu zaradi njegovega jedrskega programa. Leta 2008 so potekala brezplodna pogajanja z Iranom in septembra 2009 so na Zahodu razkrili iransko gradnjo podzemnega obrata za bogatenje urana. Marca 2012 je Iran objavil, da v kompleksu Natanz gradi 3000 modernih centrifug za

bogatenje urana. 27. septembra 2012 je izraelski premier Netanjahu v Generalni skupščini OZN opozoril, da je Iran le še pol leta od izdelave jedrskega orožja. 14. marca 2013 je ameriški predsednik Obama izjavil, da Iranu do izdelave jedrskega orožja manjka leto ali več. 9. aprila 2013 je iranski predsednik sporočil, da bo Iran povečal proizvodnjo urana. Aprila 2013 so izraelski uradniki opozarjali, da je Izrael pripravljen na vojaški udar proti iranski jedrski infrastrukturi. 15. junija 2013 je bil na volitvah v Iranu izvoljen zmerni klerik Hasan Rouhani, s katerim je zapihal nov veter v odnosih z Zahodom. 24. septembra 2013 je novi predsednik Rouhani v svojem prvem nastopu v OZN nastopil spravljivo in izjavil, da jedrsko orožje nima prostora v iranski prihodnosti. 27. septembra 2013 je ameriški predsednik Obama na tiskovni konferenci oznanil, da je imel z iranskim predsednikom telefonski pogovor, v katerem se je prepričal, da obstaja možnost sporazuma. To je bil prvi kontakt med voditeljema ZDA in Irana po letu 1979. 24. novembra 2013 so voditelji držav pogajalk z Iranom oznanili sprejetje dogovora, ki bo začasno zamrznil iranski jedrski program. Polletni zamrznitveni rok se je začel 20. januarja 2014 (Timeline On Iran's Nuclear Program).

4.1 Uporaba sredstev trde moči proti Iranu

4.1.1 Vojaška sila

Uporaba ameriške vojaške sile proti Iranu se je mnogokrat pojavila kot opcija za rešitev konflikta. Razen odkrite vojne, je bila sila v takšni ali drugačni obliki z ameriške strani že uporabljena.

Prva uporaba vojaške sile bi se morala zgoditi ob reševanju talcev na ameriškem veleposlaništvu v Teheranu, a je operacija tragično propadla. Gary Sick opisuje (Sick: The Carter Administration), da je Carterjeva administracija razmišljala o vojaški rešitvi talcev že od začetka krize, vendar se je operacija zdela neizvedljiva. Ko je v marcu 1980 iranski voditelj Homeini zavrnil izpogajan načrt rešitve krize, je Carter prekinil diplomatske odnose in tajno odobril kompleksen reševalni načrt. 52 talcev je bilo zaprtih v utrjenem kompleksu sredi sovražnega mesta in specialne sile so se mesece urile za nalogo. Operacija se je začela v noči iz 24. na 25. april 1980. Skupina osmih velikih vojaških transportnih helikopterjev, ki je poletela z ameriške

letalonosilke v Omanskem zalivu, naj bi se združila z letali, ki so prevažala pripadnike Delta force in zaloge, na lokaciji Desert One – majhnem opuščnem letališču kakšnih 320 km od Teherana. Skupina helikopterjev se je kmalu po vstopu v iranski zračni prostor znašla v ogromnem peščenem oblaku. Na enem helikopterju so se pojavili mehanski problemi in se je moral ustaviti, na drugem se je pojavila možnost počenega rotorja in se je obrnil malo pred ciljem, na tretjem so odkrili nepopravljivo hidravlično napako po pristanku na Desert One. Te napake so zmanjšale število operativnih helikopterjev pod zahtevanih šest in poveljujoči se je odločil, da operacijo prekine. Med premikanjem helikopterjev in prečrpavanjem goriva v temi, je eden zadel v krilo transportnega letala in oba letalnika sta zgorela. Umrlo je osem pripadnikov ameriških oboroženih sil. Predsednik Carter je zgodaj zjutraj po radiu oznanil neuspeh operacije in pojasnil, da je šlo za omejeno reševalno akcijo in ne za vojaško intervencijo.

Med iraško-iransko vojno 1980–1988 je med iranskimi in ameriški oboroženimi silami prišlo do več nevarnih incidentov. Crist (2009, 1–3) navaja, da se je leta 1984 vojna med Irakom in Iranom razširila v Perzijski zaliv. Da bi prisilil Iran v premirje, je Irak začel s tako imenovano tankersko vojno (*Tanker War*) oziroma napadi na iranske naftne tankerje. Iran se je odzval z napadi na ladje finančnih podpornikov Iraka, predvsem Kuvajta in Savdske Arabije. Kuvajt je decembra 1986 uradno zaprosil ZDA za registracijo nekaterih svojih tankerjev, ki bi s tem pluli pod ameriško zastavo in bili deležni zaščite ameriške mornarice. Ameriška stran je na to pristala s pomisleki in prvi kuvajtski tanker je bil registriran kot ameriški konec junija 1987. Z operacijo Earnest Will je ameriška mornarica pričela izvajati spremstva konvojev skozi Perzijski zaliv. Načrtovalci so predvidevali, da Iran ne bo tvegala vojne z direktnim izzivanjem konvojev.

Zaščita ameriške mornarice Irana ni odvrnila od napadov na konvoje. Connell (2013) našteva pet večjih pomorskih incidentov v obdobju 1987–1988. Že na plovbi prvega konvoja pod ameriško zaščito, 24. julija 1987, je kuvajtski tanker pod ameriško zastavo naletel na mino in utrpel manjšo škodo. Crist (2009, 3–4) v zvezi s tem incidentom omenja, da je bila v izogib napadom po nesreči, časovnica premikanja konvoja predčasno javno objavljena. Noč pred tem je iransko logistično plovilo položilo niz devetih min točno čez kurz gibanja konvoja. Connell (2013) nadalje navaja, da so 19. septembra 1987 ameriške sile napadle in zavzele iransko logistično ladjo Iran Ajr, potem ko so jo ujele pri polaganju min. Glede tega incidenta Crist (2009, 6)

navaja, da sta dva ameriška helikopterja opazovala ladjo in ko sta lahko potrdila, da polaga mine, sta odprla ogenj z raketami in mitraljezi, pri čemer so bili ubiti vsaj trije iranski mornarji. Connel (2013) nadaljuje, da so ameriške pomorske sile 19. oktobra 1987 uničile dve iranski naftni ploščadi na naftnem polju Rostam. Operacija je bila povračilo za iranski napad na Sea Island City, kuvajtski tanker pod ameriško zastavo. 14. aprila 1988 je ameriška fregata Samuel B. Roberts med nalogo spremljanja konvoja naletela na iransko mino in utrpela znatno škodo. Američani so se odzvali z uničenjem dveh iranskih naftnih ploščadi in onesposobljenjem ali potopitvijo več iranskih plovil. 03. julija 1988 je ameriška ladja USS Vincennes, menda po pomoti, sestrelila iransko potniško letalo Iran Air Flight 655, ki je letelo iz Bandar Abbasa proti Dubaju. Umrlo je 290 potnikov in članov posadke.

Kot poroča Hersh (2008), so specialne sile Združenih držav z odobritvijo predsednika izvajale čezmejne operacije v Iran iz južnega Iraka od leta 2007. Te operacije so vključevale ugrabljanje pripadnikov Al Quds, specialne enote Iranske revolucionarne garde, in njihovo zasliševanje v Iraku, ter preganjanje najbolj iskanih oseb (*high-value targets*) iz predsednikove vojne proti terorju, ki so bile zajete ali ubite. V tem poglavju zaradi kompleksnosti ne bomo raziskali specialne vojne med ameriškimi in iranskimi specialnimi enotami v času ameriške okupacije in vojne v Iraku od leta 2003 naprej. Iranska stran je v tem konfliktu podpirala iraške šiitske odporiške skupine in ZDA so v boju proti njim zasledovale tudi širše cilje, kot je zmaga nad odporniki v Iraku.

Nekdanji prvi mož Predstavniškega doma Newt Gingrich je v republikanski predsedniški debati 2011 na vprašanje, kakšna nevojaška sredstva bi ZDA lahko uporabile za soočenje z iranskim jedrskim programom, odgovoril, da bi za prekinitev in ustavitev tega programa sprožil maksimalne prikrite operacije, vključno z odstranitvijo znanstvenikov in uničenjem njihovih sistemov, vse to na prikrit in zatajljiv način. Pozval je tudi k čimvečji koordinaciji z Izraelci na način, ki bo omogočal skrajno povečanje pritiska na Iran (Pincus 2001). Metode, ki jih omenja politik Gingrich, uvrščamo pod vojaško silo. V strokovnih in poročevalskih krogih jih imenujejo prikrita vojna (*covert war*). Ugotovili smo, da prof. Žabkar našete metode pripisuje specialni vojni (*special warfare*). Za slednjo lahko rečemo, da med ZDA in Iranom poteka vsaj od iranske islamske revolucije naprej.

Ratner (2012) piše, da sta bila ZDA in Iran, tako v času Busheve kot Obamove administracije, vpletena v zasenčeno vojno, ki se zanaša bolj na tehnologijo in informacije od človeških virov (*human intelligence*) kot na konvencionalno orožje. Njune prikrite operacije vključujejo kibernetne napade, vohunjenje in visokotehnološke sabotaže.

Strmoglavljenje ameriškega vohunskega brezpilotnega letala RQ-170 Sentinel globoko v Iranu decembra 2011 je potrdilo ameriški intenzivni obveščevalni program, ki ga vodijo iz vojaških baz iz sosednjega Afganistana. Iranske oblasti so objavile, da je bilo brezpilotno letalo zaznano 225 km od afganistanske meje nad iranskim ozemljem in je bilo sestreljeno ali strmoglavljeno zaradi elektronskega vdora v njegov nadzorni sistem. Ameriške oblasti so to zanikale in zatrdile, da se je letalnik zrušil zaradi tehnične napake. Z zrušitvijo RQ-170 je v iranske roke prišla najmodernejša ameriška vohunska oprema, vključno s senzorji in radarji (Shane in Sanger 2011). Dehghan (2013) poroča, da je v sredo, 6. februarja 2013, iranska državna televizija objavila video posnetke in slike, ki naj bi jih iranska vojska pridobila in dekodirala iz leta 2011 strmoglavljenega ameriškega brezpilotnega letala.

ZDA so proti Iranu izvedle prvo neprekinjeno operacijo s kibernetnim orožjem. Prvič so uporabile kibernetna orožja za pohabljenje nasprotnikove infrastrukture in z računalniško kodo dosegle, kar je bilo poprej možno le z bombardiranjem ali fizično sabotažo. Program s kodnim imenom Olimpijske igre (*Olympic Games*), čigar glavni produkt je računalniški virus z imenom Stuxnet, se je začel v času administracije predsednika Busha, predsednik Obama pa ga je še pospešil. Virus Stuxnet so razvili računalniški strokovnjaki ameriške NSA in izraelske posebne enote 8200. Cilj je bil vdreti v računalnike, ki nadzorujejo delovanje centrifug za bogatenje urana v iranskem jedrskem kompleksu Natanz in iztiriti njihovo vrtenje. Vdor v sistem je s težavo uspel in prve centrifuge so se začele nekontrolirano vrteti leta 2008. V seriji napadov, že ko se je virus znašel na internetu in ko je zanj leta 2010 izvedela javnost, je bilo začasno onespobljenih 1000 od 5000 centrifug v Natanzu.ocene Obamove administracije so, da je sabotažni program vrnil iranski jedrski program nazaj za 18 mesecev do dveh let (Sanger 2012).

ZDA v specialni vojni z Iranom najbolj sodelujejo z Izraelom in njegovimi obveščevalnimi službami. Rezultat predvsem izraelskega delovanja naj bi bili številni atentati na glavne iranske

jedrske znanstvenike. Iranska stran je za te napade obtožila ZDA in Izrael. Po poročanju Scotta Shanea za New York Times iz januarja 2012, je bilo od leta 2007 ubitih pet iranskih jedrskih znanstvenikov. Napadi so bili večinoma izvedeni z magnetnimi bombami, ki so jih na avtomobile žrtev v gostem prometu pritisnili napadalci na motorjih. V januarju 2012 je bil izveden napad na enega izmed vodilnih mož jedrskega centra Natanz, zgodil pa se je manj kot dva meseca po skrivnostni eksploziji v iranski raketni bazi, kjer je umrl general, vodja iranskega raketnega programa, in še 16 ljudi (Shane 2012). Kdo dejansko stoji za napadi, ni znano. Seymour M. Hersh poroča, da bi to lahko bila iranska disidentska skupina Mujahideen-e-Khalq ali M.E.K. Pripadnike te organizacije, ki je na ameriški listi tujih terorističnih skupin, so od leta 2005 v Nevadi urili inštruktorji ameriških specialnih sil. M.E.K. naj bi že pred tem za protirežimske teroristične aktivnosti prejela pomoč v obveščevalnih podatkih in orožju. Pripadnike, ki so izvajali napade na iranske znanstvenike, naj bi izuril in finančno podpiral izraelski Mossad, obveščevalne podatke pa naj bi prejeli tudi od ZDA (Hersh 2012).

Med metodami za vplivanje na iranski režim je tudi podpora etničnim manjšinam in opoziciji znotraj Irana. Lowther in Freeman (2007) poročata, da ZDA tajno financirajo militantne etnične separatistične skupine v Iranu s ciljem kopičiti pritisk na iranski režim, da opusti svoj jedrski program. Uslužbenci CIE pomagajo opozicijskim militantnim skupinam izmed številnih manjšin v iranskih mejnih regijah. Operacije so sporne, ker vsebujejo sodelovanje z gibanji, ki svoje zamere do iranskega režima rešujejo s terorističnimi metodami. V mejnih regijah, kjer živijo etnične manjšine, je prišlo do vala nemirov z bombnimi napadi in atentati na vojake in uradnike. Incidente so izvajali Kurdi na zahodu, Azeri na severozahodu, Ahwazi Arabci na jugozahodu in Baluči na jugovzhodu. Finance za njihove separatistične namene prihajajo direktno iz tajnega proračuna CIE.

Leta 2007 je ameriški kongres potrdil zahtevo predsednika Busha po financiranju eskalacije prikritih operacij proti Iranu. Sredstva v višini 400 milijonov dolarjev so bila namenjena destabilizaciji iranske vladajoče garniture. Prikrite aktivnosti vsebujejo podporo manjšini Ahwazi Arabcev in Balučev ter disidentskim organizacijam. Vključujejo tudi zbiranje obveščevalnih podatkov o iranskem jedrskem oborožitvenem programu (Hersh 2008). Cockburn (2008) meni, da zaradi široke opredelitve namembnosti sredstev (tudi za atentate na izbrane uradnike) ni ovir,

da sredstva ne bi prišla do skrajnih skupin, kot so M.E.K, balučistanska sunitska Jandullah, do iransko-kurdskih nacionalistov.

Odkar se je s terorističnimi napadi v ZDA leta 2001 in s posledičnimi ameriškimi vojaškimi intervencijami v Afganistanu in Iraku bržkone začela nova doba v mednarodnih odnosih, je bila možnost vojaške rešitve iranskega problema vedno pri roki. Verjetnost ameriškega napada je nihala vzporedno z ameriško notranjepolitično situacijo, uspehi na bližnjevzhodnih vojskovališčih, razvojem iranskega oboroževalnega programa, potekom pogajanj z Iranom, vzporedno z razpoloženjem v Izraelu, bila pa je prisotna tako med predsedovanjem predsednika Busha, kot je še vedno v času predsednika Obame.

Nacionalnovarnostna strategija 2002 v zvezi z varnostnimi vprašanji ne omenja Irana, omeni pa Irak in večkrat Severno Korejo (NSS 2002). V dogajanju po 11. septembru 2001 je celo kazalo, da se odnosi med ZDA in Iranom ogrevajo, saj je Iran tiho nudil podporo ameriški operaciji v Afganistanu in ameriški državni sekretar se je v OZN zgodovinsko rokoval z iranskim zunanjim ministrom. Situacija se je povsem spremenila po razvpitem govoru predsednika Busha 29. januarja 2002 (How Iran Entered The 'Axis'). V vsakoletnem nagovoru kongresu (*State of the Union address*) je Bush na tako imenovano 'os zla' postavil Severno Korejo, Iran in Irak:

/.../ Naš drugi cilj je preprečiti režimom, podpornikom terorja, ogrožanje Amerike ali naših prijateljev in zaveznikov, z orožji za množično uničevanje. /.../ Iran si agresivno prizadeva pridobiti ta orožja in izvaža teror, medtem ko neizvoljenih nekaj zatira upanje iranskega ljudstva po svobodi. /.../ Države, kot so té, in njihovi teroristični zavezniki, tvorijo os zla, oborožujejo se, da bi ogrozili mir na svetu. /.../ Tesno bomo sodelovali s svojo koalicijo, da bi preprečili teroristom in njihovim državam podpornicam pridobitev materialov, tehnologije ter znanja za izdelavo in dostavo orožij za množično uničevanje. (President Delivers State of the Union Address 2002).

Kot poročata MacAskill in McGreal za *The Guardian*, je George W. Bush v svojih spominih priznal, da je Pentagonu naročil pripravo načrta za napad na iransko jedrsko infrastrukturo, s čimer bi vsaj začasno preprečili pridobitev jedrske bombe. Nekateri svetovalci v Bushevi administraciji so opozarjali, da bi uničenje prestižnega iranskega jedrskega projekta bodisi

pomagalo iranski opoziciji ali pa spodbudilo iranski nacionalizem proti ZDA. Bush se je odločal še med dvema drugima opcijama: neposrednimi pogajanjmi ZDA z Iranom ter pridružitvijo Evropi v mešanici pogajanj in sankcij, kar je nazadnje izbral. Dodal je še, da je bila možnost vojaške akcije vedno na mizi, vendar le kot zadnja možnost (MacAskill in McGreal 2010).

Nacionalnovarnostna strategija Obamove administracije iz leta 2010 večkrat omeni Iran. Tako recimo za Severno Korejo in Iran zapiše: *"Če bosta ignorirala svoje mednarodne obveze, bomo uporabili mnogovrstne načine, da povečamo njuno izolacijo in ju pripravimo k upoštevanju mednarodnih pravil o neširjenju jedrskega orožja."* (NSS 2010, 24). Predsednik Obama je, skladno s tem, v svojih govorih večkrat izjavil, da so za ZDA v reševanju iranskega vprašanja na mizi vse opcije. V letnem nagovoru kongresu leta 2012 je predsednik Obama izjavil: *"Naj ne bo nikakršnega dvoma: Amerika je odločena preprečiti Iranu pridobitev jedrskega orožja in za dosego tega cilja ne bom z mize umaknil nobene opcije!"* (Remarks by the President in State of the Union Address 2012). V nagovoru kongresu leta 2013 je glede Irana izjavil: *"Iranski voditelji morajo spoznati, da je sedaj čas za diplomatsko rešitev, saj je koalicija združena v eno v njenih zahtevah, da Iran izpolni svoje obveze, in naredili bomo vse, kar bo potrebno, da jim preprečimo pridobitev jedrskega orožja!"* (Remarks by the President in the State of the Union Address 2013). V nagovoru kongresu leta 2014 je bil predsednik Obama najbolj optimističen:

Ameriška diplomacija, podprta s pritiskom, je ustavila napredek iranskega jedrskega programa in zavrtela dele tega program nazaj – prvič v desetletju. Ko smo danes tukaj zbrani, je Iran pričel z odstranjevanjem svojih zalog visoko obogatene urana. Ne namešča več naprednih centrifug. Vsakodnevno inšpekcije brez primera pomagajo potrjevati, da Iran ne gradi bombe. In s svojimi zavezniki in partnerji sodelujemo v pogajanjih, kjer poskušamo miroljubno doseči naš skupni cilj: preprečiti Iranu pridobitev jedrskega orožja. /.../ Zaradi naše nacionalne varnosti moramo dati diplomaciji možnost, da uspe. Če iranski voditelji ne zgrabijo te priložnosti, bom prvi, ki bo zahteval dodatne sankcije in bom pripravljen uporabiti vse opcije, da Iranu preprečim izgradnjo jedrskega orožja (President Barack Obama's State of the Union Address 2014).

Predvsem v času vročice okrog možnosti enostranskega izraelskega vojaškega posega proti iranski jedrski infrastrukturi, so najvišji ameriški predstavniki zatrjevali, da bi ZDA lahko

uporabile tudi vojaško silo. Landler (2012) navaja, da je Obama pred sestankom z izraelskim premierom Netanjahujem posvaril Izrael pred preemtivnim napadom na Iran in poudaril, da bo njegova administracija uporabila silo le kot zadnjo možnost preprečiti Teheranu pridobitev jedrske bombe. Holland (2013) iz agencije Reuters povzema izjave, ki jih je ameriški predsednik podal za televizijsko hišo ABC v zvezi s krizo v Siriji. Obama je dejal, da se mora Iran izogniti mišljenju, da ZDA ne bodo sprožile vojaškega posredovanja v odgovor na Teheranov jedrski program zgolj zato, ker niso napadle Sirije. Dodal je še, da po njegovem mnenju lahko dosežeš dogovor, če imaš kredibilno grožnjo z vojaško silo kombinirano z nepopustljivo diplomacijo. S svojimi izjavami je precej razburil ameriški veleposlanik v Izraelu, Dan Shapiro, ko je za izraelski vojaški radio povedal: *"Bilo bi zaželeno rešiti to diplomatsko in z uporabo pritiska, namesto z vojaško silo. To pa ne pomeni, da ta opcija ni polno dosegljiva – ne samo dosegljiva, pač pa pripravljena. Potrebno načrtovanje je bilo izvedeno za zagotovitev, da je opcija pripravljena."* (US is ready to attack Iran, says ambassador). Blomfield (2012) meni, da je imel veleposlanikov izredno grob jezik namen podkrepiti Obamove izjave, da stoji za Izraelom. Shapiro je namreč Izraelcem zagotovil, da so se ZDA, v primeru neuspeha diplomacije, polno pripravljene zateči k vojaški sili in končati grožnjo, ki jo jedrsko oborožen Iran predstavlja judovski državi.

Plesch in Butcher v študiji iz leta 2007 prideta do zaključka, da so ZDA izvedle vojaške priprave za uničenje iranskega orožja za množično uničevanje, jedrske energije, režima, oboroženih sil, državnega aparata in gospodarske infrastrukture v nekaj dneh, če ne urah, ko bi predsednik George W. Bush izdal ukaz (Plesch in Butcher 2007, 70). Prepričani smo lahko, da imajo ameriške oborožene sile pripravljene in prenovljene načrte tudi v času administracije predsednika Obame.

O poteku, ciljih, posledicah morebitnega ameriškega vojaškega napada na Iran so bile izdelane številne študije in napovedi. Skupina uglednih ameriških strokovnjakov s področja nacionalne varnosti, visokih vojaških častnikov, senatorjev in politikov, med njimi recimo Zbigniew Brzezinski, Chuck Hagel, Richard L. Armitage, zbranih v projektu *The Iran Project*, se je podpisala pod študijo *Weighing Benefits and Costs of Military Action Against Iran*, ki je izšla leta 2012. Avtorji so prišli do nekaterih treznih zaključkov.

Po prepričanju skupine avtorjev iz *The Iran Project*, ZDA ne morejo preprečiti Iranu izdelave jedrskega orožja z vojaškim posegom, v katerem bi se zanašale na letalske udare, podprte s kibernetскими napadi, prikritimi operacijami in morda specialnimi silami. Razširjeni letalski napadi samih ZDA ali v sodelovanju z Izraelom, bi lahko uničili ali močno poškodovali šest najbolj pomembnih znanih jedrskih obratov v Iranu in vrnilo iranski jedrski program do štiri leta nazaj (Weighing Benefits and Costs of Military Action Against Iran 2012, 9). Če se ZDA odločijo za bolj ambiciozen cilj, kot je sprememba režima v Iranu ali zmanjšanje iranskega vpliva v regiji, potem bi bila potrebna celo še večja vključenost sil za zasedbo cele države ali njenega dela (Weighing Benefits and Costs of Military Action Against Iran 2012, 10). Avtorji navajajo naslednje prednosti vojaškega napada: poškodovanje ali uničenje glavnih iranskih obratov za bogatenje urana; poškodovanje iranskih vojaških zmogljivosti; prikaz resnosti in kredibilnosti ZDA; prispevek k omejevanju širjenja jedrskega orožja (Weighing Benefits and Costs of Military Action Against Iran 2012, 10–11). Navajajo tudi slabosti (stroške) vojaškega posega: neposredno iransko maščevanje ZDA; iranski napadi na Izrael; posredno iransko maščevanje (povračilo) ZDA; možen razpad težko pridobljene solidarnosti proti iranskemu jedrskemu programu; povečana možnost, da Iran postane jedrska država; globalna politična in gospodarska nestabilnost, vključno z motnjami v dobavi energije in varnosti; povzročena škoda ameriškemu globalnemu ugledu in povečana kredibilnost protiameriških ekstremističnih skupin (Weighing Benefits and Costs of Military Action Against Iran 2012, 11–13).

Cordesman in Toukan (2012, 19) v še bolj poglobljeni vojaški študiji prideta do podobne ugotovitve kot njuni kolegi v *The Iran Project*. Avtorja zapišeta, da odvisno od dodeljenih sil in trajanja zračnih napadov, ni verjetno, da bi letalska operacija sama zaključila iranski jedrski program. Možnost razpršenih zmogljivosti zaplete vsakršno oceno o potencialnem uspehu operacije in ne pojasni, kakšen bi bil končni učinek zračnega napada na iranske jedrske zmogljivosti.

V še eni študiji sta avtorja Blair in Jansson (2012), ob sodelovanju drugih strokovnjakov, za šest izbranih hipotetičnih scenarijev ameriškega ukrepanja proti Iranu izračunala, kakšni so globalni gospodarski učinki ameriških akcij proti Iranu. Prišla sta do zaključka, da bi trije scenariji, ki nas zanimajo v tej razpravi, nosili sledeče globalne gospodarske stroške: 'kirurški' letalski napadi

(*surgical strikes*) na jedrske zmogljivosti in vojaške instalacije približno 713 milijard ameriških dolarjev; obsežna bombna operacija (*comprehensive bombing campaign*) – ambiciozna zračna operacija, ki za cilje ne jemlje le jedrskih zmogljivosti, pač pa z napadi še na druge vojaške cilje poskuša omejiti iranske zmogljivosti za povračilne napade – približno 1,2 bilijona ameriških dolarjev; vsesplošna invazija (*full-scale invasion*), v kateri se ZDA namenijo napasti, okupirati in razorožiti Iran, približno 1,7 bilijona ameriških dolarjev (Blair in Jansson 2012, 3).

Uporaba ameriške vojaške sile v obliki vojaškega napada na Iran se, ob pretehtanju vseh dejavnikov, prikaže kot najmanj možna uporaba sredstev trde moči. Gospodarsko stanje v ZDA, pričakovani vrtoglavi stroški in negotov izid morebitnega vojaškega posredovanja, nenaklonjena domača in tuja javnost, znamenja političnih sprememb v Iranu, geografske, demografske, politične, vojaške in druge značilnosti Irana, in še serija drugih dejavnikov, govori proti napadu ZDA na Iran. Na podlagi analiziranih virov lahko trdimo, da se v sedanjih razmerah noben ameriški predsednik ne bo odločil za vojaški poseg proti Iranu. Seveda pa pričakujemo, da bo grožnja z vojaško silo oziroma vojaška sila v raznih pojavnih oblikah še naprej, vzporedno z gospodarskimi sankcijami, element pritiska na iranski režim.

4.1.2 Prisiljevalna diplomacija

Na spletni strani ameriškega zunanjega ministrstva je suhoparno obrazloženo, da so ZDA prekinile diplomatske odnose z Iranom leta 1980 po zasedbi ameriškega veleposlaništva v Teheranu, da z Iranom nimajo diplomatskih odnosov ter da ameriške interese v tej državi zastopa švicarsko veleposlaništvo in iranske interese v ZDA zastopa pakistansko veleposlaništvo (U.S. Relations With Iran 2013).

Kljub prekinjenim diplomatskim odnosom sprti državi ves čas na tak ali drugačen način vzdržujeta stike. Kronologijo pomembnejših diplomatskih pobud, aktivnosti oziroma odnosov, povzemam po spletni strani *The Iran Primer* ameriškega mirovnega inštituta (*The United States Institute of Peace*).

Kriza s talci na veleposlaništvu v Teheranu se je razrešila januarja 1981 po večtedenskih pogajanjih, kjer je mediatorja igrala Alžirija in kjer so se ZDA za izpustitev talcev zavezale, da bodo sprostile zamrznjena iranska sredstva in se ne bodo vmešavale v iranske notranje zadeve. 23. januarja 1984 je Reaganova administracija uvrstila Iran na seznam držav podpornic terorizma. Leta 1985 so Američani začeli skrivne pogovore z iransko stranjo, kar je pripeljalo do izmenjav, v katerih so ZDA v zameno za izpustitev posamično ugrabljenih ameriških državljanov Iran tajno oskrbovale z orožjem. O teh aktivnostih je javnost izvedela novembra 1986, kar je postalo odmevna afera Iran – Contra. Marca 1995 je iranska vlada ponudila milijardno pogodbo ameriški naftni družbi za razvoj dveh naftnih polj, vendar je bil posel blokiran zaradi Clintonovega podpisa ukaza o prepovedi ameriških vlaganj v iransko naftno industrijo. Junija 1996 so ZDA Iran obtožile sodelovanja v terorističnem napadu na ameriški vojaški kompleks Khobar Towers v Savdski Arabiji. 17. marca 2000 se je ameriška državna sekretarka Iranu opravičila za ameriško vlogo v strmoglavljenju demokratično izvoljenega premiera Mohammada Mossadegha leta 1953. Leta 2001 je Iran obsodil teroristične napade na ZDA, med napadom na Afganistan se je strinjal, da bo reševal ameriške pilote, ki bi strmoglavili na iransko ozemlje in iranski diplomati so sodelovali z zahodnimi pri oblikovanju nove afganistanske vlade. 29. januarja 2002 je predsednik Bush v letnem nagovoru kongresu Iran uvrstil na 'os zla'. Kmalu po ameriški invaziji na Irak, maja 2003, so ZDA preko švicarskega diplomata dobile iranske pogoje za dvostranske pogovore, vendar jih Američani niso vzeli resno. 8. maja 2006 je iranski predsednik Ahmadinedžad poslal predsedniku Bushu pismo na 18 straneh. 28. maja 2007 so imele ZDA in Iran prvi uraden pogovor na visoki ravni po 27 letih, in sicer v Bagdadu, v okviru varnostne konference za Irak. 06. novembra 2008 je predsednik Ahmadinedžad pisal novemu ameriškemu predsedniku Baraku Obami in mu čestital za zmago na volitvah. Maja in septembra 2009 je predsednik Obama poslal pismo ajatoli Hameneju. Decembra 2010 so se iranski predstavniki v Ženevi sestali s članicami Varnostnega sveta OZN in Nemčijo⁴ na pogajanjih o iranskem jedrskem programu. Januarja 2011 v Istanbulu so ponovna pogajanja med istimi udeleženkami propadla. V letu 2011 in začetku leta 2012 so ZDA in tudi druge države nad Iranom uvedle serijo novih sankcij. Diplomati skupine P5+1 so se z iranskimi predstavniki znova sestali na pogajanjih v Istanbulu 14. aprila 2012, 23.–24. maja v Bagdadu in 18.–19. junija v

⁴ Tako imenovane države P5+1 oziroma pet stalnih članic Varnostnega sveta OZN (*Permanent members*) in Nemčija (Iran and the P5+1: Solving the Nuclear Rubik's Cube). Stalne članice VS OZN so: Združene države Amerike, Rusija, Velika Britanija, Francija, Kitajska (op. a.).

Moskvi. V drugi polovici leta 2012 so ZDA nad Iranom spet uvedle serijo novih gospodarskih sankcij. 02. februarja 2013 je ameriški podpredsednik izjavil, da so ZDA pripravljene na neposredne pogovore z Iranom za razrešitev napetosti glede iranskega kontroverznega jedrskega programa. 26. februarja 2013 je skupina P5+1 opravila pogovore z Iranom v Kazahstanu. 21. marca 2013 je ajatola Hamenej izjavil, da ne nasprotuje neposrednim pogovorom z ZDA. Junija in julija 2013 so ZDA uvedle še dodatne sankcije. 27. septembra 2013 je ameriški predsednik Obama po telefonu poklical novega iranskega predsednika Hasana Rouhanija, kar je bila prva neposredna komunikacija med predsednikoma obeh držav po letu 1979. Jeseni 2013 so se nadaljevala pogajanja skupine P5+1 z Iranom in 24. novembra 2013 je bil dosežen začasen dogovor o šestmesečni ustavitvi iranskih jedrskih aktivnosti v zameno za skromno omilitev sankcij (US-Iran Timeline Since 1979 2013). 09.–12. januarja 2014 so se države P5+1 in Iran sestale v Ženevi in dosegle sporazum o začetku veljave združenega načrta (*Joint Plan of Action*), ki se je potem začel izvajati 20. januarja 2014. Agencija IAEA je izdala poročilo, da se Iran drži dogovorjenega in ZDA z EU so objavile, da so začele s postopki opustitve določenih sankcij. 20. marca 2014 je IAEA izdala drugo poročilo in na podlagi tega so ZDA 17. aprila objavile, da so začele s postopki za odmrznitev 450 milijonov dolarjev iranskih sredstev. 13.–16. maja 2014 so države P5+1 na Dunaju z Iranom začele pripravljati osnutek končnega sporazuma. Pogovori niso prinesli oprijemljivega uspeha, dogovor je bil, da se nadaljujejo junija (Iran Nuke Program 4: ABCs of Talks So Far 2014).

Da bi lahko bili ameriško-iranski odnosi drugačni, je kazalo v času po terorističnih napadih na ZDA septembra 2001 in vse do govora predsednika Busha, v katerem je Iran postavil na 'os zla' (President Delivers State of the Union Address 2002). Braude (2014) navaja Juana Zarateja, namestnika asistenta predsednika Busha, ki je izjavil, da sta bila odkritje iranskega obrata v Natanzu leta 2002 in poznejše odkritje skrivnega obrata blizu Koma prava vodnika za mednarodno skupnost in njeno zavedanje, da Iran po vsej verjetnosti koraka proti jedrskemu orožju. Jervis (2013) opozarja, da je Iran leta 2003 zaradi grožnje, ki jo je ustvaril ameriški napad na Irak, ustavil svoj jedrski program in da pritisk v tem primeru ni bil kontraproduktiven. Braude (2014) tako navaja Dennisa Rossa, veleposlanika in visokega uradnika v predsedniških administracijah zadnjih treh predsednikov, ki pravi, da je bil neodziv na iransko ponudbo v letu 2003 zamujena priložnost. Po Rossovem mnenju so Iranci na tisti točki nenadoma sprejeli

odločitev, da prenehajo z bogatenjem urana in hkrati prenesli zanimiv predlog, ki bi odprl razprave še o drugih vprašanjih, ne samo jedrskem.

Kronologija ameriško-iranskih odnosov, predvsem v obdobju odkar Iran predstavlja jedrsko grožnjo, se bere kot izmenična igra, kjer ZDA in zahodne sile uvedejo nad Iranom sankcije in dodaten pritisk, zatem sledi serija pogajanj in pogovorov, ki jim spet sledijo dodatne sankcije in pritisk.

Intenzivna pogajanja o iranskem jedrskem programu med državami P5+1 in Iranom so se začela leta 2012. Na strani zahodnih sil so bila podprta z latentno grožnjo ameriškega vojaškega napada in z realnimi gospodarskimi sankcijami ZDA in mednarodne skupnosti. Davenport (2013, 2) piše, da sta se, med prvim krogom političnih pogajanj na visokem nivoju v Istanbulu aprila 2012, obe strani strinjali, da bosta nadaljevali pogajanja na podlagi pristopa 'korak za korakom' (*step by step approach*) z recipročnimi dejanji. Na nadaljevalnih srečanjih sta strani predstavili svoje predloge, o katerih so potem tekli pogovori. Čeprav je bilo med predlogi veliko skupnih elementov, so se precej razhajali glede zaporedja dejanj, širine obravnavanih problemov in časovnice odprave sankcij.

Kot v svojem članku prikazuje Davenport (2013, 2), je Iran v pogajanjih leta 2012 zagovarjal reševanje vprašanja v 5 korakih. V prvem koraku je izhajal iz vodila (*Guidelines*), ki v prvi točki pravi, da Iran poudarja zaveze iz sporazuma NPT (o neširjenju jedrskega orožja ali *Non-Proliferation Treaty*, op. a.) in nasprotovanje jedrskemu orožju na osnovi *fatve* zoper jedrsko orožje Vrhovnega voditelja, v drugi točki pa terja, da države P5+1 priznajo in odkrito oznanijo iranske jedrske pravice, še posebej aktivnosti bogatenja urana na podlagi IV. člena NPT. V naslednjem koraku Iran predlaga ukrepe preglednosti (*Transparency Measures*), v katerih nadaljuje sodelovanje z IAEA in od P5+1 pričakuje odpravo enostranskih in večstranskih sankcij izven resolucij VS OZN. Nadalje je Iran predlagal korake za graditev zaupanja (*Confidence Building Steps*), v katerih bi pod nadzorom IAEA bogatil uran za potrebe TRR (teheranskega raziskovalnega reaktorja, op. a.) in P5+1 bi zaključila sankcije OZN ter umaknila iransko jedrsko vprašanje z dnevnega reda. V četrtem koraku bi Iranci krepili sodelovanje, kjer obstajajo skupni interesi, kot je denimo gradnja jedrskih elektrarn, raziskovalnih reaktorjev, jedrska varnost,

jedrska fuzija. V petem koraku bi še okrepili skupno sodelovanje na področju regionalnih izzivov, kot sta Sirija in Bahrajn, boj proti piratstvu in drogam.

Devenport (2013, 2) navaja tudi predloge skupine P5+1 iz iste serije pogajanj leta 2012. Skupina je od Irana pričakovala zaustavitev vseh aktivnosti bogatenja urana na 20-odstotno raven; premestitev vsega 20-odstotno obogatene urana v tretjo državo pod skrbništvo IAEA; zaprtje jedrskega obrata Fordow. V zameno za navedeno bi P5+1: zagotovila gorivne dele za teheranski raziskovalni reaktor; podprla tehnično sodelovanje IAEA za posodobitev in vzdrževanje varnosti v TRR; pregledala nekatere projekte tehničnega sodelovanja IAEA in predlagala njihov ponovni zagon; zagotovila medicinske izotope za bolnike z rakom v Iranu; sodelovala v pridobitvi raziskovalnega reaktorja na lahko vodo za pridobivanje medicinskih izotopov; ZDA bi bile pripravljene dovoliti varnostne preglede in popravila v Iranu za iransko civilno letalstvo ter dobaviti rezervne dele.

V času pogajanj je bilo v igri še več predlogov z obeh strani. Davenport (2013, 3) omenja iranskega zunanjega ministra, ki je 08. oktobra 2012 v intervjuju za *Der Spiegel* izjavil, da je Iran pripravljen ponuditi izmenjavo, v kateri bi prostovoljno omejil obseg programa bogatitve urana v zameno za zajamčeno oskrbo z gorivnimi palicami ter priznanje, da ima pravico bogatiti uran. Ta predlog Davenport (2013, 3) imenuje *Suspension for Recognition* (opustitev za priznanje) in omenja privlačnost predloga, ki bi lahko zadovoljil obe strani. Drugi predlog imenuje *Suspension for Suspension* (opustitev za opustitev), po katerem se Iran strinja, da opusti bogatenje na 20 odstotkov in P5+1 se strinja, da opusti nalaganje novih sankcij. Tak sporazum bi bil po Davenportovem mnenju (2013, 3) zmaga za obe strani in bi se tudi skladal z dogovorom o premikih 'korak za korakom'.

Glede jedrskih pogajanj z Iranom in uporabe prisiljevalne diplomacije je v strokovnih krogih izšla serija razprav in analiz. Jervis (2013) je zapisal, da grožnje in obljube, ki so jih ZDA uporabljale do Irana, po naravi niso nezdržljive: Washington pravi, da bo kaznoval Teheran za nadaljevanje jedrskega programa, a je pripravljen na sporazum, če se program ustavi. Logično bi ti dve komponenti lahko okrepili druga drugo, saj prva Iran potiska, druga pa vleče k sporazumu. Ampak žalostna zgodovina prisiljevalne diplomacije kaže, da se grožnje in obljube med sabo vse

prevečkrat spodbijajo, kot pa dopolnjujejo. Avtor (Jervis, 2013) nadalje trdi, da lahko stopnjevanje groženj zmanjša možnosti, da bodo obljube vzete resno. Povzročanje vse večje bolečine in podajanje jasnih groženj, da se bo to nadaljevalo, tudi sproži vprašanja ali povzročitelj bolečine res hoče dogovor in trpeči vladi zvišuje domače stroške popuščanja. Ko ZDA opominjajo, da so pripravljene bombardirati Iran, če se v pogajanjih ne bo odrekel svojemu jedrskemu programu, s tem sporočajo, da so stroški vojaške rešitve zanje znosni. Čeprav to zvišuje verodostojnost grožnje, lahko prav tako vodi Iran k sklepu, da so stroški bombardiranja za ZDA dovolj nizki, da naredijo vojaško operacijo atraktivnejšo, kot katerikoli drugi izid, razen popolne iranske predaje.

Innocent (2012) opozarja, da ZDA od Irana zahtevajo brezpogojno 'zaustavitev, zaprtje, znebitev' – torej, zaustavitev bogatenja urana, zaprtje obrata za bogatenje urana Fordow in znebitev vseh zalog 20-odstotno obogatene urana – kljub temu, da sporazum o neširjenju jedrskega orožja dovoljuje bogatenje urana za miroljubne namene. Zahtevati od Irana popolno kapitulacijo brez ublažitve sankcij, je maksimalistična pozicija brez možnosti uspeha. Avtorica (Innocent 2012) tudi opominja na enega najpomembnejših vidikov prisiljevalne diplomacije, in sicer, da se za sodelovanje nagraduje z vidnimi ugodnostmi in da država, ki sodeluje, te ugodnosti čuti.

Na pomanjkanje ponujenih ugodnosti opozarjajo tudi Cordesman in drugi (2012, 83), ki zapišejo, da morajo ZDA in zaveznice ponuditi Iranu spodbude za zaustavitev jedrskih aktivnosti ter pojasniti in upravičiti sankcije na način, ki ga bodo države v drugih regijah jasno razumele. Sankcije po njihovem mnenju niso dovolj. Iran mora spoznati, da bodo ZDA in druge države v pogajalski skupini ponudile spodbude v smislu bogatitve urana, dobave goriva, hitrega dviga sankcij, trgovine, investicij in razvoja energetskega sektorja. Če so sankcije 'palice', morajo ZDA poskrbeti, da obstajajo tudi realni in takojšnji korenčki. Avtorji (Cordesman in drugi 2012, 84) tudi svarijo, da se morajo ZDA izogibati agresivnega vmešavanja v obliki spreminjanja režima, temveč vzpostaviti strateško komunikacijo z iranskimi izseljenci in vzpodbujati iranska notranja gibanja k zmernosti in demokraciji.

Jervis (2013) trdi, da zgodovina ameriške politike do Irana v zadnjem desetletju otežuje kredibilnost ameriških groženj. Po eni strani so ZDA uvedle enostranske sankcije in spretno

pridobile podporo Evropejcev za stroge mednarodne sankcije, po drugi strani pa niso bombardirale Irana kljub ponavljajočemu se nespoštovanju resolucij OZN in ameriških politik. Iran prav tako ni spregledal, da ZDA niso napadle Severne Koreje, ko je razvila svoje jedrsko orožje, čeprav so večkrat ponovile močne grožnje. Še več, Washington si že celo večnost prizadeva prisiliti Iran v opustitev jedrskega programa, kar mu ni ravno v pomoč pri prikazovanju občutka nujnosti.

Braude (2014) navaja Nicholasa Burnsa, državnega podsekretarja v Bushevi administraciji, ki je zagovornik prisiljevalne diplomacije. Po njegovem mnenju je očitno, da se je Iran začel odzivati na kombinacijo gospodarskih in finančnih sankcij. Meni tudi, da so sankcije pomembno sredstvo za prepričanje iranske vlade v to, kako so zanjo veliko bolj v interesu pogajanja, kot čedalje večja izoliranost Irana od ostalega sveta. V kombinaciji z diplomacijo je to nujen korak pred odločitvijo za uporabo vojaške sile. Davenport (2013, 8) se strinja, da so mednarodne sankcije upočasnile iranski jedrski program in povečale pritisk na Teheran, da se odziva bolj naklonjeno na ponudbe P5+1, a sankcije, četudi se jih še bolj privije, ne morejo ustaviti iranskih jedrskih teženj. Vojaška opcija pa bi bila kontraproduktivna in draga, izključila bi diplomatske opcije, spodkopala mednarodno podporo sankcijam, zmanjšala izolacijo Irana in po vsej verjetnosti sprožila regionalno vojno, ki bi povzročila velikanske civilne žrtve in človeško trpljenje.

24. novembra 2013 sta skupina P5+1 in Iran dosegla začasni sporazum (*Joint Plan of Action*) o prvem koraku k vsestranski in preverljivi diplomatski rešitvi skrbi glede iranskega jedrskega programa. Prvi korak k tej rešitvi vključuje izvršitev serije prostovoljnih ukrepov na obeh straneh v trajanju šest mesecev. Za spremljanje izvajanja ukrepov se ustanovi združena komisija Irana in P5+1, za preverjanje ukrepov s področja jedrskih zadev se zadolži IAEA. Začasni sporazum tudi vključuje elemente za zadnji korak – doseči končno, vsestransko rešitev, ki privede do polne resolucije o skrbah mednarodne skupnosti glede iranskega jedrskega programa, vključno z resolucijami VS OZN. Pogajalski strani sta 10. januarja 2014 dosegli skupno razumevanje načinov izvedbe prvega koraka. Na podlagi tega sta se strinjali, da začneta z izvajanjem začetnih ukrepov prvega koraka 20. januarja 2014 (Factsheet 2014).

Začasni sporazum (*Joint Plan of Action*) določa, da Iran v šestih mesecih izvede naslednje prostovoljne ukrepe: od obstoječe količine 20-odstotno obogatenega urana zadrži polovico za izdelavo goriva za teheranski raziskovalni reaktor; osiromaši preostalo količino na ne več kot 5-odstotno obogatenost; razglasi, da v obdobju šestih mesecev ne bo bogatil urana na 5 odstotkov; razglasi, da ne bo izvajal nobenih nadaljnjih aktivnosti v obratih Natanz, Fordow in Arak; nobenih novih lokacij za bogatitev urana; nobene predelave ali gradnje obrata za predelavo; razširjen nadzor inšpektorjev IAEA in drugo (*Joint Plan of Action 2013*, 1–2). Začasni sporazum določa, da države P5+1 (v sporazumu imenovane E3/EU+3, op. a.) v šestih mesecih izvedejo naslednje prostovoljne ukrepe: prenehajo z nadaljnjim omejevanjem iranske prodaje surove nafte; omogočijo trenutnim iranskim kupcem nakup trenutno običajnih količin surove nafte; omogočijo vrnitev dogovorjene količine denarnih sredstev iz tujine; za omenjeno prodajo nafte ustavijo (*suspend*) sankcije ZDA in EU na s tem povezana zavarovanja in transportne storitve; ustavijo sankcije ZDA in EU na iranski petrokemični izvoz in s tem povezane storitve ter ustavijo sankcije na zlato in dragocene kovine in s tem povezane storitve; ustavijo sankcije ZDA nad iransko avtomobilsko industrijo in s tem povezane storitve; dovolijo oskrbo in montažo rezervnih delov za varnost letenja iranskega civilnega letalstva in s tem povezanih storitev; dovolijo z varnostjo povezane inšpekcije in popravila ter s tem povezane storitve; nobenih dodatnih sankcij VS OZN zaradi jedrskega vprašanja; nobenih dodatnih sankcij EU zaradi jedrskega vprašanja; ameriška stran se bo vzdržala uvajanja novih sankcij zaradi jedrskega vprašanja; ustanovijo finančni kanal za pospešitev humanitarnega trgovanja za iranske domače potrebe, pri čemer se uporabi s prodajo nafte pridobljena iranska sredstva v tujini; EU zviša dovoljeno višino transakcij za trgovanje z nesankcioniranim blagom (*Joint Plan of Action 2013*, 3).

4.1.3 Gospodarske sankcije

Ameriške sankcije nad Iranom so glavna oblika ameriške politike do te države od islamske revolucije leta 1979. Sankcije OZN in mednarodne skupnosti po drugi strani so relativno sodoben (od leta 2006) pojav. Cilji ameriških sankcij so se s časom spreminjali. Sredi 80-ih so z njimi poskušali prisiliti Iran k ustavitvi podpiranja terorizma in omejiti iransko strateško moč na Bližnjem vzhodu. Od sredine 90-ih so bile sankcije čedalje bolj osredotočene na prepričevanje in prisiljevanje Irana k omejitvi njegovega jedrskega programa na izključno civilno uporabo. Od

leta 2006, še posebej pa od 2010, se je tudi mednarodna skupnost pridružila ameriškim sankcijam za doseg tega cilja (Katzman 2014b, 1).

Dianne E. Rennack trdi, da je sistem gospodarskih sankcij nad Iranom bržkone najbolj kompleksen, kar so jih ZDA in mednarodna skupnost kadarkoli uvedle nad kakšno 'malopridno' državo. Iransko gospodarstvo je bilo nekoč vpeto v svetovno trgovanje, trge in bančništvo. Ko so se odnosi poslabšali, je ta popolna gospodarska integriranost ponujala na videz neomejene možnosti nalaganja gospodarskih omejitev in ustvarjanja točk, na katere je bilo možno izvajati pritisk za vrnitev Irana nazaj k upoštevanju mednarodnih pravil (Rennack 2014, 1).

Cordesman in drugi (2012, 20–1) razdelijo ameriško sankcioniranje Irana na dve obdobji. Prvo je med leti 1980 in 2009. Predsednik Carter je kot odziv na islamsko revolucijo in ugrabitev talcev na veleposlaništvu v Teheranu uvedel serijo gospodarskih sankcij z namenom kaznovati Iran in spremeniti njegovo obnašanje. Reaganova administracija je nadaljevala s tem trendom, Iran je imenovala 'podpornik mednarodnega terorizma', s čimer je postal neprimeren za razne oblike ameriške zunanje pomoči. V tem času je bil sprejet Zakon o nadzoru izvoza ameriškega orožja (*US Arms Export Control Act*). Predsednik H. W. Bush je nadalje podpisal pomemben zakon *The Iran-Iraq Arms Non-Proliferation Act*. Enostranske sankcije je nadalje razširila Clintonova administracija. Prepovedala je vsakršno ameriško sodelovanje v razvijanju iranske naftne industrije, razširila je sankcije na popolni trgovinski in investicijski embargo in sprejela je zakon *Iran and Libya Sanctions Act* (ILSA), s čimer je ameriško sankcijsko zakonodajo razširila še na tuja podjetja. ILSA je doživela razširitev med predsedovanjem Georgea W. Busha leta 2001 in še enkrat 2006, ko je bila preimenovana v *Iran Sanctions Act*. Leta 2006 je bil sprejet tudi zakon *Iran, North Korea, and Syria Non-Proliferation Act* (INKSNA). Avtorji (Cordesman in drugi 2012, 21-2) drugo obdobje ameriškega sankcioniranja Irana postavijo od leta 2010 naprej. Ko se je iranski jedrski program širil in se bližal proizvodnji jedrskega orožja, je Obamova administracija ob pomoči kongresa močno razširila ameriške enostranske sankcije. Leta 2010 je bil sprejet *Comprehensive Iran Sanctions, Accountability, and Divestment Act* (CISADA), ki je izrazilo pritisk na iransko naftno industrijo. Od leta 2010 so se ZDA osredotočile na iranski finančni in trgovinski sistem ter gospodarsko osamitev Irana.

Po mnenju Cordesman in drugi (2012, 1–3) je jeseni 2011 prišlo do občutnega premika v naravi in intenzivnosti sankcij nad Iranom. Odtlej sta ZDA in EU nenehno dodajali pritisk na Iran. 21. novembra 2011 je ameriško finančno ministrstvo celoten iranski finančni sektor, vključno s centralno in vsemi iranskimi bankami, imenovalo 'pralnice denarja' (*money laundering entities*); na isti dan je ministrstvo pod okriljem zakona CISADA uvedlo nov sveženj enostranskih sankcij nad iransko naftno industrijo, centralno banko, finančnim sektorjem, transportno infrastrukturo in dodalo serijo imen na seznam sankcioniranih posameznikov. Predsednik Obama je 31. decembra 2011 podpisal obrambni zakon za leto 2012 (*FY2012 National Defense Authorization Act*), v katerem so še dodatne sankcije za iransko centralno banko. Januarja 2012 je EU odločila, da s 01. julijem 2012 uvaja popoln embargo na uvoz iranske nafte in petrokemičnih proizvodov. Poleg tega je zamrznila premoženje iranske centralne banke v Evropi ter prepovedala trgovino z zlatom in drugimi materiali med EU in Centralno banko Irana. 06. februarja 2012 je predsednik Obama z ukazom zamrznil premoženje iranske vlade in vseh iranskih institucij v ZDA. Konec februarja 2012 je finančno ministrstvo še razširilo kaznovanje za tuje finančne institucije, ki zavedno izvajajo ali pospešujejo določene pomembne transakcije s Centralno banko Irana. Prav tako februarja 2012 je bil sprejet nov sveženj sankcij, ki se je osredotočal na globalno finančno telekomunikacijsko mrežo. V zvezi s tem in s sankcijami EU, so bile iranske finančne institucije 15. marca 2012 izključene iz svetovnega transakcijskega sistema SWIFT.

Spletna stran ameriškega finančnega ministrstva oziroma državne zakladnice (*The Department of the Treasury*), ki bdi nad iranskimi sankcijami, pojasnjuje, da program iranskih sankcij predstavlja izvršitev večih pravnih avtoritet. Nekatere so v obliki predsedniških izvršilnih ukazov (*executive orders*), druge so zakoni (*public laws* ali *statutes*), ki jih sprejme kongres. Slednji so nadalje kodificirani s strani OFAC (*Office of Foreign Assets Control* oziroma Urad za nadzor tujega premoženja) v njegovih uredbah, ki so objavljene v zbirniku CFR (*The Code of Federal Regulations*). Spremembe teh uredb so objavljene v zveznem registru (*Federal Register*). Poleg tega lahko OFAC uvede tudi resolucije VS OZN v zvezi z Iranom (Iran Sanctions).

Spletna stran ameriškega finančnega ministrstva najprej naniza 26 predsedniških izvršilnih ukazov, ki urejajo iranske sankcije. Navajam njihove številke z datumi začetka veljavnosti: 12170 (14. november 1979); ukaza 12205, 12211 (oba 17. april 1980); ukazi 12276, 12277,

12278, 12279, 12280, 12281, 12282, 12283, 12284 (vsi 23. januar 1981); 12294 (26. februar 1981); 12613 (29. oktober 1987); 12957 (16. marec 1995); 12959 (07. maj 1995); 13059 (20. avgust 1997); 13553 (29. september 2010); 13574 (23. maj 2011); 13590 (20. november 2011); 13599 (06. februar 2012); 13606 (23. april 2012); 13608 (01. maj 2012); 13622 (30. julij 2012); 13628 (09. oktober 2012); 13645 (01. julij 2013) (Iran Sanctions).

Nadalje naniza 10 zakonov (statutov), ki prav tako urejajo iranske sankcije: *National Emergencies Act* (NEA) 1976; *International Emergency Economic Powers Act* (IEEPA) 1977; *International Security and Development Cooperation Act* iz 1985 (ISDCA); *Antiterrorism and Effective Death Penalty Act* iz 1996 (AEDPA); *Iran Sanctions Act* iz 1996; *Trade Sanctions Reform and Export Enhancement Act* iz 2000 (TSRA); *Comprehensive Iran Sanctions, Accountability, and Divestment Act* iz 2010 (CISADA); *Iran Threat Reduction and Syria Human Rights Act* iz 2012; *National Defense Authorization Act For Fiscal Year 2012*; *Iran Freedom and Counter-Proliferation Act* iz 2012 (IFCA) (Iran Sanctions).

Finančno ministrstvo nadalje naniza štiri zvezne uredbe: 31 CFR Part 535 – *Iranian Assets Control Regulations*; 31 CFR Part 560 – *Iranian Transactions and Sanctions Regulations*; 31 CFR Part 561 – *Iranian Financial Sanctions Regulations*; 31 CFR Part 562 – *Iranian Human Rights Abuses Sanctions Regulations* (Iran Sanctions). Ob teh dodaja še 29 sprememb, dopolnitev zveznih uredb (*Federal Register Notices*) in pet resolucij VS OZN: 1696 (31. julij 2006); 1737 (23. december 2006); 1747 (24. marec 2008); 1803 (03. marec 2008); 1929 (09. junij 2010) (Iran Sanctions). Vsi naštetih dokumenti urejajo sankcije ZDA proti Iranu.

Zgolj iz kvantitativnih podatkov o številu posameznih pravnih aktov, ki urejajo sankcije nad Iranom, moremo razbrati intenzivnost in frekvenco uporabe gospodarskih sankcij kot sredstva trde moči v obdobju administracije predsednika Busha in administracije predsednika Obame. Glede na podatke ameriškega finančnega ministrstva (Iran Sanctions) je bilo v času predsedovanja Georgea W. Busha v zvezi z iranskimi sankcijami sprejetih 13 sprememb ali dopolnil zveznih uredb (*Federal Register Notices*) in VS OZN je sprejel štiri resolucije, s katerimi je sankcioniral Iran. Predsednik Obama je po drugi strani podpisal 9 izvršilnih zakonov, doslej so bili sprejeti trije zakoni in 16 sprememb, dopolnil zveznih uredb. VS OZN je v obdobju

predsedovanja predsednika Obame sprejel eno resolucijo, s katero je uvedel nove sankcije nad Iranom. Razlika v intenzivnosti dogajanja na področju sankcioniranja Irana v času ene in druge administracije je očitna. Predsednik Obama je izrazito bolj uporabil gospodarske sankcije za pritisk na Iran kot predsednik Bush oziroma, kakor je zapisal Fareed Zakaria: "*Obamova administracija je uvedla strahovit pritisk na Iran na različnih frontah – daleč večji pritisk, kot ga je bila Busheva administracija zmožna kadarkoli zbrati.*" (Zakaria 2012).

Cordesman in drugi (2012, 23) izpostavljajo glavne ameriške enostranske sankcije nad Iranom in njihovo vsebino. Izvršilni ukaz (*executive order* – EO) 12170 iz leta 1979 predsednika Carterja je blokiral vse premoženje iranske vlade in centralne banke pod jurisdikcijo ZDA. EO 12205 iz leta 1980 je vzpostavil embargo na ameriški izvoz v Iran in EO 12211 je vzpostavil prepoved vsega izvoza iz Irana ter preprečil ameriškim državljanom potovanje v Iran ali izvajanje kakršnihkoli finančnih transakcij v Iranu. *US Arms Export Control Act* iz 1986 je prepovedal prodajo ameriškega orožja Iranu in EO 12613 iz 1987 je prepovedal ves iranski izvoz v ZDA. Zakon *Iran-Iraq Arms Non-Proliferation Act* iz leta 1992 je sankcioniral vsako fizično ali pravno osebo, ki bi pomagala Iranu razviti ali pridobiti orožje za množično uničevanje oziroma destabilizirajoče število naprednega konvencionalnega orožja. Clintonova EO 12957 in EO 12959 iz 1995 sta prepovedala ameriškim podjetjem in državljanom vlaganje v ali razvijanje iranskih naftnih izdelkov, ne vključujoč naravni plin, oziroma prepovedala vso ameriško trgovino z Iranom in vlaganje v to državo. Bushev EO 13382 iz 2005 je zamrznil premoženje razširjevalcev orožja za množično uničevanje in njihovih podpornikov ter jih finančno izoliral. Zakon *Iran, North Korea, and Syria Non-Proliferation Act* iz 2006 je kaznoval pravne in fizične osebe za prenos (ali pridobitev iz Irana) prepovedane opreme in tehnologije, ki je pod mednarodnim nadzorom (*multilateral control list*). Obamov *Comprehensive Iran Sanctions, Accountability, and Divestment Act* iz 2010 (CISADA) sankcionira vsakogar, ki bi vložil več kot 20 milijonov dolarjev ali več v iransko naftno industrijo, vsakogar, ki Iranu priskrbi dobrine, storitve, tehnologijo ali informacije v vrednosti milijon dolarjev ali več za vzdrževanje ali razširitev iranske proizvodnje rafiniranih naftnih proizvodov, in vsakogar, ki bi v Iran izvozil za milijon dolarjev ali več vrednosti bencina ali dobavil za milijon dolarjev vrednosti dobrin oziroma storitev, ki bi pripomogle k iranski zmožnosti izvažanja bencina.

O tem, koliko so gospodarske sankcije pripomogle k začetku pogajanj in k sporazumu med zahodnimi silami in Iranom, so mnenja različna. Vsekakor ni možno spregledati, da so desetletja sankcij Iran občutno prizadela in da tega ne skrivajo niti najvišji predstavniki iranskih oblasti. Predsednik Ahmadinežad je po poročanju Zakaria (2012) v iranskem parlamentu izjavil, da so nedavne sankcije *".../ najbolj obsežne...sankcije kadarkoli /.../ "in da je to" /.../ najtežji nasilni gospodarski napad na en narod v zgodovini...vsak dan so vse naše bančne in trgovinske aktivnosti in sporazumi nadzorovani ter blokirani."*

Obstaja splošno mnenje, da sankcije ZDA in OZN pred letom 2013 niso dosegale ključnega strateškega cilja prisilitve Irana k preverljivi omejitvi njegovega jedrskega programa za izključno miroljubne namene. Več pogovorov med državami P5+1 in Iranom od leta 2006, vključno pet krogov pogovorov med letom 2012 in v začetku leta 2013, ni prineslo nobenega napredka. Sporazum JPA (*Joint Plan of Action*, op. a.) je načel to splošno mnenje, tako da mnogi strokovnjaki omenjajo iransko privolitev v JPA, kot dokaz bistvenega doprinosa sankcij k ustavitvi nadaljnjega razvoja iranskega jedrskega programa v zameno za relativno skromno popustitev sankcij. Po drugi strani nekateri strokovnjaki trdijo, da gre iranski podpis JPA pripisati manj sankcijam in bolj iranskemu zaznavanju ameriške fleksibilnosti – še posebej očitne ameriške pripravljenosti na sprejetje nekaj dolgoročnega iranskega bogatenja urana in prizadevanj za pomiritev z Iranom (Katzman 2014a, 4).

Katzman (2014a, 5) tudi analizira uspešnost sankcij v doseganju nekaterih ciljev. *Upočasnitev razvoja jedrskega in raketnega programa* – po mnenju avtorja so imele sankcije majhen vpliv na krotitev širjenja iranskega jedrskega programa ali na razvoj drugih naprednih vojaško uporabnih zmogljivosti. Analiza poročil IAEA pred sprejetjem JPA kaže, da je Iran nadaljeval z razvojem bolj naprednih centrifug in širitvijo jedrskega programa. *Omejitev vojaških zmogljivosti* – avtor ugotavlja, da je svetovna prepoved prodaje orožja Iranu preprečila modernizacijo iranskih bojnih letal in kopenskega oklepa s strani glavnih dobaviteljic, kot sta Rusija in Kitajska. Vseeno ima Iran dovolj domačih tehnoloških zmogljivosti, da je nadaljeval s povečevanjem dobave in dovršenosti svojih raket. *Zaustavitev podpore militantnim terorističnim gibanjem* – avtor (Katzman 2014a, 5–6) opozarja, da uradna poročila ne kažejo na zmanjšanje iranske pripravljenosti ali zmožnosti podpore militantnim gibanjem. Iran še vedno podpira režim v Siriji

ter oborožene skupine v Jemnu, Bahrajnu in palestinske skupine. *Izboljšanje stanja človekovih pravic* – Katzman (2014a, 6) se opira na poročila, ki kažejo majhno, če sploh kakšno, izboljšanje na tem področju v zadnjih letih. Navkljub temu je administracija predsednika Rouhanija spomladi 2014 izpustila 80 političnih zapornikov in predlagala novo listino državljskih pravic. *Krčenje iranskega gospodarstva* – na tem področju po mnenju avtorja (Katzman 2014a, 6) vlada strinjanje, da so imele sankcije močan vpliv, pripomogle so k izvolitvi Rouhanija in k iranskemu pristopu k JPA. Iranski BDP se je po podatkih ameriškega finančnega ministrstva v letu 2012 skrčil za 5 do 8 odstotkov, krčenje pa se je nadaljevalo tudi v 2013. Naftno-izvozni sektor, glavni motor iranskega gospodarstva, je bil bistveno prizadet. Izvoz nafte je upadel iz povprečnih 2,5 milijona sodčkov na dan leta 2011 na samo en milijon sodčkov na dan konec leta 2013.

Pogledi na vpliv sankcij na iransko gospodarstvo, finančni sektor in sploh na življenje navadnih ljudi so različni. Centralna banka Irana (CBI) v svojem letnem poročilu za obdobje 2012/2013 (islamsko leto 1391, op. a.) navaja, da je bilo to negotovo leto, v katerem je iransko gospodarstvo naenkrat brez svarila udarilo vse preveč notranjih in zunanjih sunkov. Posledica je bila visoko stagnacijsko in inflacijsko domače gospodarsko okolje (Annual Review 1391, 1). Poročilo postavlja gospodarske sankcije na tretje mesto vzrokov za slabo gospodarsko stanje. Navaja, da je stroga poostritev sankcij na iransko zunanjo menjavo in trgovinske posle močno dvignila stroške trgovanja s tujimi subjekti. Poostritev sankcij posebno na izvoz nafte je znižala iranske zaslužke iz zunanje menjave in povzročila hud padec vladnih proračunskih prihodkov, kar je posledično škodljivo vplivalo na gospodarsko rast in produktivnost. Rast BDP je z 5,8% leta 2010/11 upadla na 3,0% leta 2011/12 in na negativno stanje -5,8% v 2012/13. Nasprotno se je inflacija močno dvignila z 12,4% v 2010/11 na 21,5% v 2011/12 in na 30,5% v letu 2012/13 (Annual Review 1391, 1).

V raziskavi javnega mnenja agencije Gallup, ki je bila opravljena decembra 2012 in januarja 2013 v Iranu, je 56% vprašanih Irancev izjavilo, da so gospodarske sankcije močno udarile vsakdanje življenje v Iranu, 29% je odgovorilo, da so sankcije nanj vplivale do neke mere. Kljub teži sankcij, je 63% vprašanih odgovorilo, naj Iran nadaljuje z razvijanjem jedrskih zmogljivosti in 17% se ni strinjalo z nadaljevanjem tega razvoja (Younis 2013).

Poleg vidnih statističnih podatkov o vplivu sankcij na Iran, je potrebno upoštevati tudi humanitarne in druge posledice. Khanlarzadeh (2013) denimo izpostavlja številne letalske nesreče, ki so posledica izrabljenih letal, saj za Iran velja prepoved kupovanja rezervnih delov za njegovo letalstvo. Avtor tako omenja, da se je med letoma 2000 in 2011 zrušilo trinajst letal, pri čemer je umrlo vsaj 1224 ljudi. Drugi vidik je pomanjkanje zdravil in medicinske opreme. Vzrok za to je izključitev Irana iz bančnega transakcijskega sistema SWIFT in razvrednotenje iranske valute. Uvoz antibiotikov je bil zmanjšan za 20,7%, cena pa je narasla za 308%. Khanlarzadeh (2013) opozarja, da gospodarske sankcije ne ubijajo z bombami, pač pa postopno skozi pomanjkanje zdravil, osiromašenje in splošno nedostopnost osnovnih življenjskih dobrin. Podobne ugotovitve navaja tudi Shahabi (2012), ki je konec leta 2012 opozarjal, da se Iran premika v smer humanitarne katastrofe, da je vrednost iranske valute v tekočem letu padla za 80% in da so cene uvoženih strojev, zdravil in mnogih živil narasle izven dosega normalnih ljudi. Iran sam proizvede 97% potrebnih zdravil, vendar je odvisen od uvoženih sestavin, tako da so tudi doma proizvedena zdravila postala nedostopna. Ker najbolj naprednih zdravil ne izdelujejo generično, manjkajo prav zdravila za srčne bolezni, probleme s pljuči, bolezni ledvic in dializo, multiplo sklerozo, talasemijo, hemofilijo in mnoge oblike raka.

4.2 Uporaba sredstev mehke moči proti Iranu

4.2.1 Komuniciranje z javnostmi

Ključni instrumenti ameriške javne diplomacije so razne informacijske tehnologije, s katerimi dosega občinstva v avtokratskih in zaprtih državah. Nad temi bdi poseben odbor – *The Broadcasting Board of Governors* (BBG), ki je leta 1999 postal neodvisen organ za vse ameriško vladno ali s strani vlade financirano nevojaško, mednarodno obveščanje ali oddajanje (*broadcasting*) (BBG: History). Odbor ima pod svojim okriljem *Voice of America (VOA)*, *Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL)*, *Radio Free Asia (RFA)*, *The Office of Cuba Broadcasting (OCB – Radio in TV Martí)* in *Middle East Broadcast Networks (MBN – Alhurra TV in Radio Sawa)*. Od leta 2001 do 2009 je proračun odbora narasel od 450 na več kot 750 milijonov dolarjev in svetovno občinstvo od 100 na 175 milijonov (BBG Strategic Plan 2012 – 2016, Preface to the new BBG Strategy). Poslanstvo BBG se glasi: obveščati, pritegniti in povezati

(*inform, engage, connect*) ljudi na svetu v podporo svobodi in demokraciji. Odbor po pooblastilu kongresa skrbi za: 1. oskrbo s točnimi in celostnimi novicami; 2. predstavljanje ameriške družbe in kulture; 3. prikaz in razpravo o ameriški politiki (BBG Strategic Plan 2012 – 2016, 1). BBG ima, glede na njegov strateški načrt, velike ambicije: osredotočen na svoje poslanstvo in vtis, želi do 2016 postati vodilna mednarodna informacijska agencija (*news agency*) na svetu in do istega leta želi globalno tedensko dosegati 216 milijonov ljudi (BBG Strategic Plan 2012 – 2016, 2).

Radio Glas Amerike (*Voice of America – VOA*) je največja izmed mrež BBG in pokriva 80 odstotkov vsega ameriškega ciljnega medijskega občinstva. Prinaša priljubljene novice, informacije in kulturne programe v 45 jezikih ter vsak teden preko televizije, radia, spleta in mobilnih platform dosega več kot 164 milijonov ljudi po vsem svetu (BBG: Voice of America). Azimi (2007) poroča, da vsak večer ob osmih stotisoči Irancev preko satelitskih televizijskih postaj spremljajo program VOA v perzijsčini (*VOA Persian*, op. a.). VOA si je pridobil sloves uravnoveženega vira novic, še posebej v primerjavi z iransko državno televizijo in množico izseljenskih televizijskih postaj – v glavnem iz Los Angelesa. Po avtoričinem mnenju (Azimi 2007) je osnovna predpostavka VOA, da družbe, kamor oddaja svoj program, niso svobodne in najboljše, kar lahko storiš za njihovo osvoboditev je, da jim pokažeš, kaj je pošteno poročanje, ob tem pa jim še posreduješ dobre novice o ameriških vrednotah. Kakor je modri jeans spraval na kolena Sovjetsko zvezo, bodo ZDA uspevale s svojim primerom v Iranu.

VOA Persian je na primer v letu 2013 pokrival za iransko občinstvo dva strateška dogodka. obsežno je poročal z junijskih predsedniških volitev z razširjenim obveščanjem, neprestanimi svežimi novicami v živo preko Twitterja in Facebooka ter posebne spletne strani za čas volitev, kamor so Iranci lahko nalagali fotografije, video posnetke in zvočna sporočila. Program *Straight Talk* je preko aplikacije Skype predvajal intervju z nekdanjim iranskim predsednikom Sadrom, ki je sprejemal tudi vprašanja poslušalcev – nekatera direktno iz Irana. *VOA Persian* je prav tako podrobno poročal s celodnevним javljanjem v živo in analizami iz zasedanja Generalne skupščine OZN, kjer sta imela govore predsednika Obama in Rouhani. Posebna oddaja je potekala od 0930 do 1830, direktno so jo prenašale satelitske postaje, socialni mediji, predvajana je bila na internetu in proxy strežnikih, ustvarjenih za preslepitev iranske internetne blokade (BBG: Voice of America).

Pod družbo *Radio Free Europe/Radio Liberty* deluje *Radio Farda* (v jeziku farsi 'jutri'). Ustanovljen je bil v partnerstvu RFE/RL in VOA leta 1998 z začetnim proračunom 4 milijone dolarjev. Imenovan naj bi bil *Radio Free Iran*, vendar uradno nikoli ni dobil tega imena. *Radio Farda* oddaja 24 ur na dan, razpolagal pa je s proračunom 9,9 milijona dolarjev v letu 2010, 11,84 milijona v letu 2011 in 11,77 milijona v letu 2012 (Katzman 2012, 71–2). Na RFE/RL za leto ustanovitve *Radia Farda* sicer štejejo december 2002. Njihov program je dostopen preko radijskih valov (AM, SW, satelitsko), interneta (spletna stran, mobilni, družbeni mediji) in satelitske televizije. Radio ima 57 zaposlenih v Pragi, 2 v Washingtonu, ima 9 dopisnikov in še 28 samostojnih sodelavcev okrog po svetu. *Radio Farda* trdi, da kljub spletni cenzuri, mesečno na njihovo spletno stran vstopi 12 milijonov uporabnikov, od teh je ena tretjina iz Irana (RFE/RL's Radio Farda 2013).

Katzman (2012, 72) piše, da je VOA julija 2003 ustanovil *VOA Persian Service*, julija 2007 preimenovan v *Persian News Network (PNN)*. Vključuje radio, televizijo in internet. Menda je bila od PNN oddaj predvsem tedenska satirična oddaja *Parazit*, narejena po modelu *The Daily Show* ameriške mreže *Comedy Central*, med Iranci silno priljubljena in je nanje močno vplivala. V oddaji so se na satiričen način lotevali predsednika Ahmadinedžada in drugih ključnih politikov v Iranu. Katzman (2012, 73) navaja, da so bili stroški za PNN za leta 2010, 2011 in 2012 okrog 23 milijonov dolarjev.

Povečano uporabo sredstev mehke moči v odnosih z Iranom je napovedala ameriška državna sekretarka Hillary Clinton v intervjujih za *Voice of America* in BBC. Clintonova je napovedala uvedbo večih pobud, ki naj bi dosegle iransko prebivalstvo. Odprli naj bi 'Virtualno Ambasado' (*Virtual Embassy*), ki bi Irancem omogočala neposreden dostop do informacij o ZDA in njeni vladi, spodbujali naj bi mlade Irance, da se odločijo za študij v ZDA, gradili naj bi širše odnose z mladimi v Iranu (Iran Politik 2011a). Spletna stran ali tako imenovana Virtualna ambasada ZDA v Iranu je zaživela v začetku decembra 2011. Otvoril jo je uvodni video sekretarke Clintonove, ki pravi: "*To je platforma za komunikacijo med nami, odprto in brez strahu, o Združenih državah Amerike, o naših politikah, kulturi in Američanih. Prav tako lahko tu najdete informacije o priložnostih za študij v ZDA ali o pridobitvi vize, da nas pridete obiskati.*" (US Opens 'Virtual Embassy' for Iran 2011). Spletna stran res vsebuje vse informacije o možnostih študija, o viznem

režimu, potovanjih in potnih listih, poleg tega pa še o ameriškem političnem sistemu, o ameriškem načinu življenja, kjer denimo opisuje praznike in dogodke iz vsakdanjega življenja, podaja tudi novice o Iranu z ameriškim pogledom. Stran je možno prebrati v angleščini ali v iranskem farsi (Virtual Embassy of the United States).

Posebna oblika ameriške javne diplomacije z Iranom so vsakoletni nagovori ameriškega predsednika Obame iranskemu ljudstvu ob iranskem novem letu. Prvi video nagovor s perzijskimi podnapisi, ki mu Cooper in Sanger (2009) pravita 'prelomen' (*groundbreaking*) je ameriški predsednik podal 20. marca 2009, v času dvanajstdnevnega festivala Nowruz, s katerim Iranci obeležujejo novo leto. Po njunem mnenju je bil predsednikov nagovor del strategije poudarjanja pozitivnega sporočila Iranu pred predsedniškimi volitvami junija 2009.

Po prvem nagovoru iranskemu ljudstvu leta 2009 je to postalo stalna, vsakoletna praksa predsednika Obame. Vsak predsednikov nagovor nosi v sebi sporočilo, ki odraža duha časa v danem letu. Nagovor leta 2009 je bil, kot rečeno, prelomen. Ne samo, da je bil prvi tovrsten pristop, pač pa je predsednik Obama v njem izjavil: *"Rad bi govoril neposredno ljudstvu in voditeljem Islamske republike Iran."* In v nadaljevanju: *"Vemo, da ste velika civilizacija in vaši dosežki so zaslužili spoštovanje Združenih držav in sveta."* (Videotaped Remarks by the President in Celebration of Nowruz 2009). Da je predsednik državo imenoval Islamska republika Iran, si nekateri razlagajo za sprejemanje režima, priznanje islamske revolucije in odmik od poskusov zamenjave režima (Cordesman in drugi 2012, 78). V nagovoru predsednik Obama priznava, da med državama leži več resnih razlik, da so ZDA zavezane diplomaciji za rešitev obstoječih izzivov, Irancem in njihovim voditeljem slika prihodnost, kakršno bodo lahko dosegli z odgovornostjo in miroljubnimi dejanji (Cordesman in drugi 2012, 78). Obama pravi: *"Želim, da ljudstvo in voditelji Irana razumete prihodnost, za katero se zavzemamo. To je prihodnost obnovljenih izmenjav med našima narodoma ter večjih priložnosti za partnerstvo in trgovino. To je prihodnost, v kateri so stare delitve presežene, v kateri vi in vsi vaši sosedje ter širni svet lahko živi v večji varnosti in večjem miru."* (Cordesman in drugi 2012, 78).

V novoletnem nagovoru 2010 je bil predsednik Obama kritičen do iranskega vodstva zaradi neizpolnjevanja mednarodnih obveznosti v zvezi z jedrskim programom in zaradi nasilnega

zatrta demonstracij po iranskih predsedniških volitvah 2009. Obama je izjavil: *"Skupaj z mednarodno skupnostjo vam Združene države priznavajo pravico do miroljubne jedrske energije – vztrajamo samo, da se držite istih odgovornosti, kot veljajo za druge narode."* In o iranskih voditeljih: *"Obrnili so hrbte smeri, ki bi Irancem prinesla več priložnosti in veliki civilizaciji omogočila zasesti upravičeno mesto v skupnosti narodov."* (Remarks of President Obama Marking Nowruz 2010). Obama je v nadaljevanju še dejal:

Želim, da iransko ljudstvo razume, za kaj se zavzemamo. Združene države verjamejo v dostojanstvo vsakega človeškega bitja in v mednarodni red, ki upogiba lok zgodovine v smeri pravičnosti – prihodnost, v kateri lahko Iranci uveljavljajo svoje pravice, v celoti sodelujejo v svetovnem gospodarstvu in bogatijo svet skozi izobraževalne in kulturne izmenjave preko iranskih meja. To je prihodnost, za katero se zavzemamo (Remarks of President Obama Marking Nowruz 2010). Predsednik takoj zatem nadaljuje:

Zato bomo, kljub nadaljnjim razlikam z iransko vlado, ohranili zavezanost k bolj obetajoči prihodnosti za iransko ljudstvo. Na primer s povečevanjem priložnosti za izobraževalne izmenjave, tako da bodo lahko iranski študenti prišli na naše kolidže in univerze, ter naših naporov zagotoviti Irancem dostop do programske opreme in internetne tehnologije, ki jim bo omogočala komuniciranje med sabo in s svetom brez strahu pred cenzuro (Remarks of President Obama Marking Nowruz 2010).

V nagovoru leta 2011 se predsednik Obama dotakne nasilja iranskih oblasti nad lastnim ljudstvom. Tako pravi: *"To ne izkazuje moči, pač pa strah. Očitno je, ko se oblast tako boji lastnih državljanov, da jim niti ne dovoli svobode dostopanja do informacij in komuniciranja med sabo. Toda prihodnost Irana ne bo osnovana na strahu. Prihodnost Irana stoji na mladih ljudeh – na mladini, ki bo določila svojo lastno prihodnost."* (Remarks of President Obama Marking Nowruz 2011). Obama se še bolj obrne k iranski mladini: *"Vi, mladi Irana, nosite v sebi starodavno veličino perzijske civilizacije in moč, da zgradite državo, ki bo razumevajoča do vaših želja. Vaš talent, vaši upi in vaše izbire bodo oblikovale prihodnost Irana in pomagale razsvetliti svet. In čeprav se časi zdijo temni, vedite, da sem z vami."* (Remarks of President Obama Marking Nowruz 2011).

V nagovoru leta 2012 je predsednik Obama kritiziral iransko oblast zaradi omejevanja dostopa do informacij svojim državljanom. Dejal je:

Zaradi dejanj iranskega režima je okrog Irana padla elektronska zavesa – ovira, ki zaustavlja svoboden pretok informacij in idej v državo ter onemogoča ostalemu svetu koristi od sodelovanja z iranskim ljudstvom, ki ima toliko za ponuditi. Iransko ljudstvo naj ve, da Amerika išče dialog, da bi slišala vaša mnenja in razumela vaše želje. Prav zato smo vzpostavili Virtualno ambasado, kjer lahko sami spremljate, kaj ZDA pravijo in delajo. Uporabljamo farsi v programih Facebook, Twitter in Google Plus. In čeprav smo uvedli sankcije na iransko vlado, moja administracija izdaja nove usmeritve, s katerimi bo ameriškim podjetjem olajšala dobavljanje programske opreme in storitev za lažjo uporabo interneta iranskemu ljudstvu. (Remarks of President Obama Marking Nowruz 2012).

V nagovoru leta 2013, v vročici jedrskih sankcij in pogajanj, se je predsednik Obama obrnil na Iran s pozivi, koliko boljše bo njihovo življenje, če se iranska oblast spametuje. Najprej je dejal:

Iranski voditelji trdijo, da je njihov jedrski program namenjen za raziskave v medicini in pridobivanje elektrike. Kljub temu do danes niso bili zmožni prepričati mednarodne skupnosti, da so njihove jedrske aktivnosti zgolj v miroljubne namene. Zaradi tega je svet združen v odločnosti do tega vprašanja in zato je Iran sedaj tako izoliran. Iransko ljudstvo je plačalo visoko in nepotrebno ceno zaradi nepripravljenosti vaših voditeljev soočiti se s tem vprašanjem. (Statement by President Obama on Nowruz 2013).

In v nadaljevanju:

Najti rešitev ne bo lahka naloga. Če nam uspe, bo iransko ljudstvo začutilo koristi povečane trgovine in vezi z drugimi narodi, vključno z Združenimi državami. Če pa iranska oblast nadaljuje v svoji trenutni smeri, bo le še dodatno osamila Iran. To je sedaj izbira pred iranskimi voditelji. Upam, da izberejo boljšo pot – zaradi iranskega ljudstva in zaradi sveta. Zato, ker ni dobrega razloga, zakaj bi Iranci bili prikrajšani za možnosti, ki jih uživajo ljudje v drugih državah." (Statement by President Obama on Nowruz 2013).

V nagovoru leta 2014 je predsednik Obama optimističen; omeni zgodovinski telefonski pogovor s predsednikom Rouhanijem in začasni sporazum med državami P5+1 in Iranom iz novembra 2013. Obama vseeno opozarja:

Če Iran izpolni svoje mednarodne obveznosti, vemo, kam lahko vodi pot dialoga, večjega zaupanja in sodelovanja. To bo pomenilo več priložnosti Irancem za trgovanje in sklepanje vezi z ostalim svetom. Pomeni več gospodarske rasti in služb za Irance, še posebno mlade, ki sanjajo, da bi pustili svoj pečat v svetu. Pomenilo bo več priložnosti za iranske študente za potovanja v tujino in grajenje novih partnerstev, kar vam bo pomagalo uresničiti vaš neverjetni potencial. Na kratko, resnični diplomatski napredek to leto, lahko pomaga odpreti nove možnosti in blaginjo za iransko ljudstvo za prihodnja leta." (Statement by President Obama on Nowruz 2014).

Predsednik je še bolj optimističen: *"Prvič v mnogih letih imamo priložnost utreti novo pot. Če Iran zgrabi ta trenutek, lahko tokratni Nowruz zaznamuje ne samo začetek novega leta, pač pa novo poglavje v zgodovini Irana in njegove vloge v svetu – vključno z boljšimi odnosi z Združenimi državami in ameriškim ljudstvom, ukoreninjenimi v vzajemnem interesu in vzajemnem spoštovanju." (Statement by President Obama on Nowruz 2014).*

4.2.2 Izobraževanje in kultura

Obamova administracija ima izrazit občutek za prepoznavanje pomena izobrazbe za Irance in ugleda ameriških univerz v Iranu. Iranski najboljši in najbistrejši študenti, na primer iz teheranske univerze ali Sharifove tehnološke univerze, se ozirajo v tujino, še posebej v ZDA, za diplomskimi študiji in zaposlitvenimi priložnostmi. Novi pristop ameriške vlade bo pospešil ta proces in pripeljal najboljše iz iranskih univerz v Ameriko. Mnogi od teh Irancev se bodo po prejetju ameriške izobrazbe vrnil v domovino in verjetno končali na pomembnih položajih v vladi, gospodarstvu, akademskih vodah, medijih, umetnosti in v drugih sektorjih, kjer bodo vplivali na družbo (Iran Politik 2011b).

Kako se nova ameriška politika obrača k iranski mladini, za katero upa, da bo prinesla spremembe v Iranu, najbolje nakaže prav nagovor predsednika Obame iranskemu ljudstvu 20. marca 2011. Spletna stran *EducationUSA* pojasnjuje, da so ZDA kmalu po predsednikovem

nagovoru spremenile vizni režim za iranske študente. Od 20. maja 2011 lahko ustrezni prosilci in njihovi družinski člani zaprosijo in dobijo vize z veljavnostjo dveh let in večih vstopov v državo, namesto prejšnjih trimesečnih viz s samo enim vstopom. To iranskim študentom seveda omogoča večjo svobodo in možnost potovanja med študijem brez podajanja vlog za nove vize (EducationUSA Iran).

Iranci so bili nekoč močno zastopani med tujimi študenti v ZDA. Največje število jih je v Združenih državah študiralo v šolskem letu 1979/80, kar 51.310, potem je število močno upadalo in najnižjo raven doseglo v šolskem letu 1998/99 – 1.660 oseb. Trend naraščanja študentskih izmenjav v obdobju predsednikov Busha in Obame je bil sledeč: v šolskem letu 2000/01 je na ameriških šolskih ustanovah študiralo 1.844 iranskih državljanov oziroma -2,18% manj glede na prejšnje leto; 2001/02 je študiralo 2.216 oseb (+20,17%); 2002/03 je študiralo 2.258 oseb (+1,90%); 2003/04 je študiralo 2.321 oseb (+2,79%); 2004/05 je študiralo 2.251 oseb (-3,02%); 2005/06 je študiralo 2.420 oseb (+7,51%); 2006/07 je študiralo 2.795 (+15,50%); 2007/08 je študiralo 3.060 oseb (+9,48%); 2008/09 je študiralo 3.533 oseb (+15,46%); 2009/10 je študiralo 4.731 oseb (33,91%); 2010/11 je študiralo 5.626 oseb (+18,9%); 2011/12 je študiralo 6.982 oseb (+24,1%); 2012/13 je študiralo 8.744 oseb (+25,2%), kar pomeni, da so bili Iranci v tem šolskem letu na 15. mestu med državami po številu študentov na izmenjavi v ZDA. Med iranskimi študenti v 2012/13 je bilo 81,9% dodiplomskih (Open Doors fact Sheet: Iran).

Karim Sadjadpour v članku v reviji *Foreign Policy* (Sadjadpour 2012, 19) zanimivo navaja, s katerimi strahovi se spopada iranski vrhovni ajatola Hamenej. Ajatola naj bi bil globoko prepričan, da ZDA ne nameravajo spodkopati islamske republike z vojaškim vdorom, ampak da bodo napadle na kulturni in politični ravni in tako spodbudile 'žametno' revolucijo od znotraj. V nagovoru na državni televiziji leta 2005 je tako povedal: *"s/ovražniki Irana nas ne želijo napasti le s tanki, s puškami in z drugim orožjem, veliko bolj si želijo razširiti kulturne vrednote, ki vodijo v moralni razkroj."* Avtor članek zaključuje z ugotovitvijo, da Hamenejeva obsežna zbirka spisov in govorov razkriva, da se najbolj boji kulturnega orožja za množično uničevanje – Kim Kardashian in Lady Gaga sta strašljivejši od zmogljivega orožja in letalonosilk. Teheranu ne grozijo dejanja Amerike, ampak to, kar Amerika je – izprijena, postmodernistična kolonialna sila, ki si prizadeva vzpostaviti globalno kulturno hegemonijo.

Po Nyevi definiciji je kultura eden od treh osnovnih virov mehke moči države. Kulturne izmenjave sodijo v domeno kulturne diplomacije. Slednjo definirajo (Ivey, 1), kot tisto področje diplomacije, ki skrbi za vzpostavljanje, razvijanje in vzdrževanje odnosov z drugimi državami preko kulture, umetnosti in izobraževanja. Tradicionalno se kulturno diplomacijo uvršča kot podzvrst javne diplomacije. Kot se pritožujejo nekateri avtorji (Brown 2010), se kulturni diplomaciji v ZDA posveča premalo pozornosti in vse preveč se prepušča zasebnemu sektorju.

Za kulturne, športne in izobraževalne izmenjave v imenu ZDA skrbi Urad za izobraževalne in kulturne zadeve (*Bureau of Educational and Cultural Affairs*), ki spada pod zunanje ministrstvo, natančneje v Podsekretariat za javno diplomacijo in javne zadeve (*Under Secretary for Public Diplomacy and Public Affairs*) (About ECA). Po podatkih ameriškega zunanjega ministrstva je v okviru programa *people-to-people* z Iranom, od leta 2006 do 2009 čez 250 Irancev, med njimi umetnikov, športnikov in zdravstvenih strokovnjakov, sodelovalo v programih izmenjave v ZDA. Prek svojega programa *Sports United* je Urad za izobraževalne in kulturne zadeve v Ameriko pripeljal iranske nacionalne reprezentance iz košarke, vaterpola in dvigovanja uteži ter člane moške in ženske ekipe v namiznem tenisu. Na drugi strani so ZDA januarja 2007 v Iran poslale dvajsetčlansko ekipo rokoborcev na prestižno tekmovanje Takhi Cup. Februarja 2009 je Urad na mednarodno tekmovanje v badmintonu v Iran, na povabilo iranske badmintonske zveze, poslal dvanajstčlansko žensko badminton ekipo (*USA Women's Badminton Team to Visit Iran 2009*). Iran ameriški ženski badmintonski ekipi ni izdal viz za vstop v državo. Uradni odgovor iranskega zunanjega ministrstva je bil, da zaradi časovno dolgega postopka obravnave takšnih prošenj. Obisk ameriške badmintonske reprezentance bi bil prvi primer kulturne izmenjave pod novo predsedniško administracijo. Podlaga zanj je bila pripravljena v času Busheve administracije in njenih naporov od leta 2006 naprej za pospeševanje kulturnih, medicinskih in športnih kontaktov med obema državama (Erdbrink 2009).

Po mnenju Asgard in Slavin (2013, 3) so izmenjave med ZDA in Iranom, po plodnem obdobju med 1998 in 2004, ki ga je zatrla ameriška invazija na Irak ter izvolitev predsednika Ahmadinedžada v Iranu, znova zaživele v drugem mandatu predsednika Busha. Ključna za to oživitev izmenjav je bila ustanovitev pisarne *Iran Regional Presence Office* (IRPO) v Dubaju leta 2006. Preko pisarne IRPO so ZDA začele prve uradne programe kulturne diplomacije po letu

1979. V Washingtonu je aktivnosti vodilo zunanje ministrstvo z uradoma IIP in ECA. Asgard in Slavin (2013, 4) opisujeta več uspešnih programov izmenjav. Skozi *International Visitor Leadership Program (IVLP)* je bilo s pomočjo pisarne IRPO od novembra 2006 v ZDA sprejetih več sto iranskih umetnikov, športnikov, kulturnih in znanstvenih delavcev. Njihove delovne teme so bile: javno zdravstvo, izobraževanje, pomoč ob katastrofah, vladavina prava, učenje angleščine, dokumentarni film, glasba, vizualna umetnost, žensko podjetništvo, trajno kmetovanje in zloraba substanc. V prvem letu je IVLP program za Iran postal največji v regiji in med največjimi na svetu. Glede znanstvenih izmenjav Asgard in Slavin (2013, 6) navajata, da je bilo v zadnjem desetletju izvedenih sedemnajst delavnic o vprašanjih, kot so s hrano prenosljive bolezni, znanost o potresih, inženirstvo. Več kot 800 znanstvenikov iz stotih iranskih in ameriških ustanov se je udeležilo projekta nacionalne akademije znanosti (*National Academy of Sciences – NAS*) o s hrano prenosljivih boleznih, medtem ko so se tisoči udeležili predavanj fizično ali preko spleta. Hkrati je Ameriška zveza za napredek znanosti (*American Association for the Advancement of Science – AAAS*) v Iran pripeljala pet ameriških Nobelovih nagrajencev, ki so bili izredno dobro sprejeti. Avtorja (Asgard in Slavin 2013, 6) pišeta, da je bilo kljub naraščajočim napetostim zaradi jedrskega programa v letu 2012 izvedenih deset znanstvenih srečanj v Iranu, ZDA in v tretjih državah.

Delegacija ameriških režiserjev in filmskih igralcev iz Hollywooda je leta 2009, prvič po tridesetih letih, odpotovala v Teheran, kjer se je sestala z iranskimi filmskimi ustvarjalci. Iranska oblast je dogodek sicer takoj izkoristila in zahtevala opravičilo za obtožbe in žalitve do iranskega naroda v zadnjih treh desetletjih. Kot žalitev je svetovalec predsednika Ahmadinedžada navedel tudi film *300* iz leta 2007, ki Perzijce prikazuje kot barbare. Ameriški filmi so v Iranu priljubljeni vse od 50-ih let, po islamski revoluciji so bili prepovedani, vendar so bile piratske kopije filmov za zasebno uporabo ves čas zelo razširjene. Z dostopom do sicer prepovedane satelitske televizije od 90-ih let naprej, lahko Iranci gledajo bolj ali manj vse, kar želijo. Da bi zatrla črni trg, je oblast nekoliko omilila prepoved ameriških filmov. Od leta 2000 naprej izbira hollywoodske filme, ki se izkažejo za manj ogrožajoče državnemu ideologiji in jih sinhronizirane ter cenzurirane ponuja v videotekah in predvaja na državni televiziji (Fathi 2009).

Kot poseben poklon iranski filmski industriji, je leta 2012 na vsakoletni podelitvi nagrad oskar v Los Angelesu, iranski režiser Asghar Farhadi prejel oskarja za najboljši tujejezični film za svoj film *A Separation*. To je doslej prvi iranski film, ki je prejel oskarja (Grover 2012). Na ta posebni dogodek je opozoril tudi predsednik Obama med svojim nagovorom iranskemu ljudstvu leta 2012: *"Ni razloga, da bi bile Združene države in Iran ločena drug od drugega. Tukaj v ZDA Američani iranskega rodu uspevajo in močno prispevajo k naši kulturi. To leto je iranska produkcija 'A Separation' prejela najvišjo ameriško nagrado za tuji film."* (Remarks of President Obama Marking Nowruz 2012)

4.2.3 Pomoč in razvoj

Ameriška pomoč iranskemu ljudstvu se je med predsedovanjem predsednikov Busha in Obame v največji meri izvajala v obliki pomoči iranski opoziciji, disidentom, zagotavljanja svobode govora skozi neoviran dostop do interneta ipd. Kakor pišejo Cordesman in drugi (2012, 80–1) so se ZDA v tem obdobju za vplivanje na iransko javnost močno naslonile na informacijske kampanje ter podporo iranskim izseljencem in se sprijaznile, da bi vsaka odkrita podpora notranji opoziciji v Iranu povzročila resen odpor in podporo mnogih Irancev vladajočemu režimu. Po mnenju Cordesman in drugi (2012, 78) je jasno, da so se ZDA v zadnjem desetletju poslužile raznih načinov za zamenjavo ali modifikacijo iranskega režima. Administracija predsednika Busha se je zelo zavzemala za zamenjavo režima, čeprav je bilo to stališče bolj retorično kot stvarno. Zakon *Iran Freedom Support Act* iz leta 2006 je dovoljeval financiranje za aktivno promoviranje demokracije v Iranu in je dajal vtis, da bi ZDA lahko na tak način poskušale zrušiti iranski režim. Cordesman in drugi (2012, 78) nadalje pišejo, da je predsednik Obama na začetku glede zamenjave iranskega režima ubral bolj umirjen javni pristop. Odnos v Washingtonu se je spremenil po zaustavitvi jedrskih pogajanj in iranskem nasilnem zatrtju demonstracij po volitvah leta 2009. Obamova administracija je sicer kritizirala režim v Teheranu in podprla prodemokratska gibanja, a se je izognila pozivom po zamenjavi režima. Cordesman in drugi (2012, 81) omenjajo, da je od leta 2010 Obamova administracija razširila doseg svojih programov širjenja demokracije. Ob tradicionalnem financiranju novinarjev, aktivistov za človekove pravice, programov obiskov, se je administracija obrnila neposredno na posameznike, ki so v Iranu organizirani okrog apolitičnih vprašanj, kot so zdravstveno varstvo, okolje in

znanost. Washington je začel tvitati v farsiju in arabščini, pomagal je iranski opoziciji zaobiti vladne poskuse nadzora in prekinitve komunikacij.

Azimi (2007) poroča o obstoju *Democracy fund* (sklad za demokracijo, op. a.), ki je bil razkrit leta 2007 in je povzročil veliko kritik ne samo v Iranu, pač pa tudi v ZDA. Zaradi tega je ameriška državna sekretarka Condoleezza Rice 15. februarja 2006 pred senatnim odborom za zunanje odnose zahtevala 75 milijonov dolarjev za podporo svobodi in človekovim pravicam v Iranu. Azimi (2007) piše, da je bilo to tretje leto zahtev po tovrstnem financiranju, vendar so bile zahteve prejšnja leta precej manjše – od milijona pa do 11 milijonov dolarjev – 75 milijonov pa je bil občuten skok. Od zahtevanih sredstev naj bi bilo 36,1 milijona dolarjev namenjenih obstoječim televizijskim in radijskim programom, predvajanim v Iran, 10 milijonov bi porabili za javno diplomacijo in programe izmenjave, vključno za pomoč Irancem, ki upajo na študij v ZDA, z 20 milijoni bi podprli skupine civilne družbe – medije, nevladne organizacije – tako v Iranu kot izven.

Katzman (2012, 73) v svojem poročilu prikazuje dodeljena ameriška finančna sredstva za pospeševanje demokracije v Iranu (*Iran Democracy Promotion Funding*). V fiskalnem letu 2004 (FY2004) je bilo za te namene dodeljenih 1,5 milijona dolarjev; v FY2005 3 milijone; FY2006 11,5 milijona in naknadno še dodatnih 66,1 milijona (od zahtevanih 75 milijonov), od česar je bilo 20 milijonov namenjenih pospeševanju demokracije, 5 milijonov za javno diplomacijo usmerjeno v iransko prebivalstvo, 5 milijonov za kulturne izmenjave, 36,1 milijona za televizijo *Voice of America* in *Radio Farda*; FY2007 za Iran porabljenih 3,04 milijona; FY2008 60 milijonov, od teh 20 milijonov za *Voice of America*, 8,1 milijona za *Radio Farda* in 5,5 milijona za izmenjave z Iranom; FY2009 65 milijonov; FY2010 40 milijonov; FY2011 40 milijonov; FY2012 35 milijonov; FY2013 30 milijonov.

Oblika ameriške pomoči Iranu, ki je bila v državi prejemnici sprejeta bolj pozitivno in za katero lahko rečemo, da je delovala po načelih mehke moči, je humanitarna pomoč. Katzman (2014b, 4) omenja, da ameriški sankcijski zakoni ne prepovedujejo pomoči ob katastrofah. Tako so ZDA preko človekoljubnih organizacij darovale 125.000 dolarjev za pomoč žrtvam dveh potresov v Iranu v februarju in maju 1997; darovale so pomoč v vrednosti 350.000 dolarjev za žrtve potresa

22. junija 2002 in 5,7 milijona dolarjev (od vladnih zahtev za 32 milijonov) v pomoči za žrtve potresa decembra 2003 v iranskem mestu Bam, kjer je umrlo vsaj 40.000 ljudi. Ameriška vojska je takrat v Bam dostavila 68.000 kilogramov zalog.

Molavi (2014) piše, da so 29. decembra 2003 letala ameriškega zračnega letalstva pristala v jugovzhodnem Iranu z namenom dostave humanitarne oskrbe ter pomoči v iskanju in reševanju žrtev uničujočega potresa, ki je porušil starodavno mesto Bam na svilni poti. Zadnjič, ko so ameriška letala vstopila v iranski zračni prostor, je bilo leta 1980 ob poskusu reševanja ameriških talcev. Sedanja misija je združila iranske in ameriške vojake v človeško verigo za razlaganje odej, zdravil in hrane.

Kot kaže, so se ob naravnih katastrofah v Iranu organizirali predvsem Američani iranskega rodu, ki so želeli pomagati sorodnikom in drugim žrtvam. Gladstone (2012) tako poroča, da je v ameriški iranski skupnosti nastala precejšnja zmeda in zaskrbljenost, kako dostaviti finančna sredstva v Iran.

Ameriško ministrstvo za finance oziroma podrejen urad OFAC je februarja 2013 izdal prenovljena pojasnila o možnostih humanitarne pomoči Iranu glede na obstoječe sankcije. OFAC v tem dokumentu (Clarifying Guidance 2013, 2) opozarja, da so si ZDA že od začetka prizadevale, da sankcije ne bi prepovedovale dobave humanitarne pomoči in izvoza humanitarnih dobrin v Iran. S tem v zvezi je prodaja in izvoz skorajda vseh vrst hrane in zdravil v Iran široko odobrena in ne zahteva nobenih posebnih dovoljenj. Druge vrste humanitarnega izvoza so lahko podvržene posebnim dovoljenjem OFAC. V takšnih primerih, ko je ameriškim državljanom bodisi izrecno ali splošno odobreno sodelovanje v humanitarnem izvozu v Iran, je finančnim institucijam doma in v tujini po ameriških zakonih običajno dovoljeno izvesti vse finančne transakcije potrebne za podporo poslu. V nadaljevanju (Clarifying Guidance 2013, 4) dokument pojasnjuje, da je v času kriz in tragedij v Iranu ameriška vlada izvedla ukrepe za pospešitev humanitarne pomoči Iranu. V primeru potresov v Iranu je OFAC izdal začasna dovoljenja, ki so ameriškim državljanom dovoljevala doniranje nevladnim organizacijam za pomoč žrtvam potresov. V nadaljevanju (Clarifying Guidance 2013, 5) še pojasni, da so donacije ameriških državljanov v hrani in zdravilih, namenjene lažšanju človeškega trpljenja, izvzete iz sankcij na

trgovino med ZDA in Iranom, saj tovrstne donacije niso namenjene iranski vladi, finančnim institucijam ali katerikoli osebi, katere premoženje je blokirano.

Izmed obravnavanih sredstev mehke moči, je sklop ameriške pomoči in razvoja za Iran še najmanj obsežen. Vzrok bomo našli v dolgotrajni izoliranosti Irana od mednarodne skupnosti in v strogih sankcijah, ki onemogočajo izvedbo konkretnih projektov. Oblike pomoči so tako skoncentrirane na iransko izseljensko skupnost in večinoma prikrito financiranje iranske opozicije, kar v Iranu povzroča živčne reakcije oblasti in zaradi vtisa vmešavanja v iranske notranje zadeve ustvarja nasprotni učinek. Na področju pomoči in razvoja za Iran se zagotovo skrivajo ogromne rezerve mehke moči, s katero bi lahko ZDA ugodno vplivale na iransko ljudstvo. Predpogoj je razrahljanje sankcij, zgraditev zaupanja in dobrih odnosov z iranskim vodstvom ter v nadaljevanju pametno in kontrolirano izvajanje ljudem koristnih projektov.

5 SKLEP

Varnostna politika Združenih držav Amerike se je, od revanšističnega, nasilnega, unilateralnega obdobja po 11. septembru 2001 do bolj strpnega, previdnega in multilateralnega stanja trinajst let po tem, občutno spremenila. Vseeno sprememba ni take vrste, da bi lahko Nobelovega nagrajenca za mir, predsednika Baracka Obama, imenovali predsednik mehke moči in nepriljubljenega Georgea W. Busha morda predsednik trde moči. Že visoki uradniki Busheve administracije so namreč na podlagi neuspehov operacij v Iraku in Afganistanu ugotovili potrebo po več mehke moči v ameriški varnostni politiki in izrazili zahtevo po povečanju proračuna za zunanje ministrstvo – tako imenovano institucijo mehke moči. Obamova administracija je kombiniranje trde in mehke moči oziroma koncept pametne moči posvojila, tako da se je, po besedah visokega uradnika, znašel v osrčju njene zunanjepolitične vizije in postal gonilna sila zunanje politike v naslednjih letih.

Proučevanje v magistrskem delu je vodila naslednja teza:

Nacionalnovarnostni dokumenti ZDA so v obdobju predsednika Busha izrazito poudarjali uporabo trde moči. V primerjavi z njimi je administracija predsednika Obame v nacionalnovarnostnih dokumentih bolj poudarila mehko moč ter kombinacijo uporabe trde in mehke moči. V ameriškem konfliktu z Iranom je kombiniranje sredstev trde in mehke moči dobilo konkretno obliko kot prvina nove varnostne politike ZDA.

Iz primerjave načrtovane trde in mehke moči med Bushevo nacionalnovarnostno strategijo iz leta 2002 in Obamovo nacionalnovarnostno strategijo iz leta 2010 smo ugotovili, da se je Obamova administracija precej oddaljila od Bushevega zanašanja na vojaško in gospodarsko moč ter retorike 'kdor ni z nami, je proti nam'. Obamova strategija sporoča, da imajo ZDA še vedno najmočnejše vojaške sile, ki jih nimajo zadržkov uporabiti, a šele, ko bodo izčrpane vse druge možnosti in v dogovoru s svojimi zavezniki. Prepozna pomen prikazovanja pozitivnega zgleda v svetu, izrazito poudarja zvestobo svojim vrednotam, prepozna privlačnost svoje kulture in institucij ter podpira izmenjave med prebivalstvom. Predvideno uporabo sredstev mehke moči najdemo tudi v Bushevi strategiji, saj vendarle načrtuje učinkovito javno diplomacijo, povečanje razvojne pomoči, pomoč pri vzpostavljanju tujih sil in sistemov. Kljub temu je mehka moč v

nacionalnovarnostni strategiji iz leta 2002 potisnjena v ozadje in v dokumentu prevladuje retorika trde moči.

Spreminjanje ameriške varnostne politike je najbolj vidno iz primerjave štiriletnih obrambnih presoj. Za štiriletno obrambno presoj iz leta 2001 (QDR 2001) lahko trdimo, da ne omenja nobenega sredstva mehke moči in da uporaba mehke moči ni predvidena niti kot element obrambne strategije, strateških načel, operativnih ciljev, niti kot element, ki ga je vredno upoštevati v oblikovanju oboroženih sil za prihodnost. Zmago v vojni proti terorizmu namerava doseči z vojaško silo, recept za uspeh v vseh štirih obrambnih ciljih pa poišče v sredstvih trde moči.

V štiriletni obrambni presoji iz leta 2006 (QDR 2006), ki je zelo očitno nastala na podlagi izkušenj iz Iraka in Afganistana, se zgodi prelom v razumevanju aktualnih konfliktov in povečanje pomembnosti sredstev mehke moči glede na QDR 2001. Brez zadržkov je zapisano, da nasprotnika ni možno premagati le z vojaško silo, da ga je potrebno diskreditirati v očeh podpornikov, da je potrebno uskladiti vse elemente nacionalne in mednarodne moči ter izboljševati zmožnosti razumevanja in občejanja s ključnimi občinstvi. Prepozna pomen strateškega komuniciranja in ugotavlja, da gre tudi za spopad idej. Še vedno se naslanja na sredstva trde moči, ki pa jih namerava uporabljati bolj fleksibilno in drugače kot dotlej.

QDR 2010, prva štiriletna obrambna presoja Obamove administracije, najbolj očitno dotlej izpostavi in zagovarja kombinacijo uporabe sredstev trde in mehke moči. Zavzema se za oborožene sile z neprimerljivimi zmogljivostmi v svetu, pripravljena je uporabiti to oboroženo silo, načrtuje njeno povečanje in okrepitev. V kombinaciji s tem pa se zaveda, da lahko ZDA vodijo le, če jim drugi zaupajo in da lahko uspejo tudi z močjo svojih idej in vrednot. Za prevlado v današnjih vojnah zagovarja vsestranski pristop z uporabo vseh elementov nacionalne moči, za preprečevanje konfliktov zahteva integrirano uporabo sredstev trde in mehke moči in za odvrčanje predvideva integracijo vseh vidikov nacionalne moči. Poleg tega posebno pozornost posveti vzdrževanju in ustvarjanju zavezništev, kar vidi kot osrednji element varnostne strategije ZDA. V zvezi s tem izrazi potrebo po učinkovitem strateškem komuniciranju in potrebo po izboljšanju razumevanja tujih vlad in prebivalstva.

QDR 2014, druga štiriletna obrambna presoja Obamove administracije, nadaljuje z retoriko in rešitvami predhodne obrambne presoje. Iz nje izhaja, da je vojaška moč le eno izmed mnogih orodij, ki jih imajo ZDA na razpolago. Poudari, da so pripravljene uporabiti silo, po potrebi tudi unilateralno. Boj proti terorizmu bodo nadaljevale z uporabo kombinacije sredstev trde in mehke moči.

Načrtovano uporabo sredstev mehke moči smo zaznali že v nacionalnovojaški strategiji Busheve administracije iz leta 2004, saj poziva k vzpostavljanju vojaških interakcij ter graditvi zaupanja in za učinkovito odvrčanje agresije terja načrt strateškega komuniciranja. Obamova nacionalnovojaška strategija – NMS 2011 – pa potrди, kar je zapisano že v QDR 2010 ter ponovljeno v QDR 2014 in se je pokazalo kot značilnost varnostne politike administracije predsednika Obame. ZDA so se pripravljene odzvati na vsakršen napad s celotnim spektrom vojaških zmogljivosti, vojaško silo bodo uporabljale v sodelovanju z drugimi instrumenti moči, odvrčanje bodo izvajale tudi z jedrskim orožjem in pridržujejo si pravico, da delujejo same. Obenem pa se zavedajo, da vojaška moč ni dovolj za soočanje s trenutnimi varnostnimi izzivi, da je nujno sodelovanje z zavezniki in da morajo ZDA svoje ključne vrednote vedno prikazovati s prepričevalno močjo primera.

Po analizi in primerjavi temeljnih nacionalnovarnostnih dokumentov obeh administracij, lahko potrdim postavljeno tezo, da so nacionalnovarnostni dokumenti ZDA v obdobju predsednika Busha izrazito poudarjali uporabo trde moči. V primerjavi z njimi je administracija predsednika Obame v nacionalnovarnostnih dokumentih bolj poudarila mehko moč ter kombinacijo uporabe trde in mehke moči.

Ugotovili smo, da se sprememba varnostne politike ni zgodila z zamenjavo predsedniških administracij januarja leta 2009, ampak so se spremembe začele že v obdobju predsednika Busha. Ta moment je nakazan v nacionalnovojaški strategiji iz leta 2004, nedvoumno izražen pa v štiriletni obrambni presoji iz leta 2006. Obamova administracija je razumela trend spreminjanja varnostnega okolja, upoštevala ga je v svojih nacionalnovarnostnih dokumentih in s poudarjanjem kombinacije uporabe trde in mehke moči v mednarodnih odnosih našla svoj odgovor na izzive v novem varnostnem okolju. Glavna vsebinska sprememba, ki se je zgodila, je ugotovitev, da vojaška sila ni dovolj za zmago v sodobnem varnostnem okolju, pač pa je

potrebna integracija, sodelovanje vseh sredstev moči in da gre v vojni proti terorizmu v prvi vrsti za spopad idej.

Uporaba sredstev trde moči proti Iranu je bila aktualna za administracijo predsednika Busha, kakor je aktualna za Obamovo administracijo. Od Bushevega nagovora kongresu leta 2002, v katerem je Iran uvrstil na os zla in za cilj postavil preprečitev ogrožanja z orožji za množično uničevanje ter preprečitev pridobitve materialov, tehnologije in znanja za izdelavo in dostavo teh orožij, so ZDA okrepile svoja prizadevanja za zaustavitev iranskega jedrskega programa. Pristope, ki jih je ubrala Busheva administracija, je Obamova nadaljevala, jih še dodatno razvila in modernizirala.

Iz virov smo razbrali, da so specialne sile Združenih držav z odobritvijo predsednika izvajale čezmejne operacije v Iran iz južnega Iraka od leta 2007. Od istega leta naprej viri poročajo o atentatih na iranske jedrske znanstvenike. Prav tega leta je ameriški kongres potrdil zahtevo predsednika Busha po financiranju eskalacije prikritih operacij proti Iranu. Sredstva v višini 400 milijonov dolarjev so bila namenjena destabilizaciji iranske vladajoče garniture. V ta sklop je spadalo tudi financiranje militantnih etničnih separatističnih skupin v Iranu. Slednje je trdi obraz močno kritiziranega ameriškega programa demokratizacije Irana. Zaradi poskusov zrušitve režima se je iranska vladajoča garnitura še bolj oprijela jedrskega programa.

ZDA so proti Iranu izvedle prvo neprekinjeno operacijo s kibernetiskim orožjem. Prvič so uporabile kibernetiska orožja za pohabljenje nasprotnikove infrastrukture in z računalniško kodo dosegle, kar je bilo poprej možno le z bombardiranjem ali fizično sabotažo. Kibernetiski program se je začel v času administracije predsednika Busha, predsednik Obama pa ga je še pospešil.

Možnost ameriškega vojaškega napada na Iran je bila aktualna tako med predsedovanjem predsednika Busha, kot v času predsednika Obame, nihala pa je vzporedno z ameriško notranjepolitično situacijo, uspehi na bližnjevzhodnih vojskovališčih, razvojem iranskega oboroževalnega programa, potekom pogajanj z Iranom, vzporedno z razpoloženjem v Izraelu. George W. Bush je v svojih spominih priznal, da je Pentagonu naročil pripravo načrta za napad

na iransko jedrsko infrastrukturo, s čimer bi vsaj začasno preprečili pridobitev jedrske bombe in Barack Obama je večkrat izjavil, da so za rešitev iranskega vprašanja na mizi vse opcije.

Ugotovili smo, da ZDA Iranu ne morejo preprečiti izdelave jedrskega orožja z vojaškim posegom, v katerem bi se zanašale na letalske udare, podprte s kibernetскими napadi, prikritimi operacijami in morda specialnimi silami. Za uničenje iranskega jedrskega programa bi bila potrebna kopenska invazija in fizična zasedba države. Uporaba ameriške vojaške sile v obliki vojaškega napada na Iran se tako izkaže kot najmanj možna uporaba sredstev trde moči. Na podlagi analiziranih virov lahko trdimo, da se v sedanjih razmerah noben ameriški predsednik ne bo odločil za vojaški poseg proti Iranu.

Ameriška vojaška sila vzporedno z gospodarskimi sankcijami tvori glavno oporo izvajanju prisiljevalne diplomacije. Ugotovili smo, da se kronologija ameriško-iranskih odnosov, predvsem v obdobju odkar Iran predstavlja jedrsko grožnjo, bere kot izmenična igra, kjer ZDA in zahodne sile uvedejo nad Iranom sankcije in dodaten pritisk, zatem sledi serija pogajanj in pogovorov, ki jim spet sledijo dodatne sankcije in pritisk.

Prisila prisiljevalne diplomacije se je v drugem predsedniškem mandatu Baracka Obame izredno stopnjevala. Pogajanja pod senco čedalje težjih gospodarskih sankcij nad Iranom so končno prinesla preboj in sklenitev sporazuma, v katerem sta se obe strani zavezali k omilitvi svojih pozicij. Po mnenju nekaterih raziskovalcev je bilo prav to pogoj za napredek. Zahtevati namreč od Irana popolno kapitulacijo brez ublažitve sankcij, je bila maksimalistična pozicija brez možnosti uspeha.

Čeprav je Iran pod ameriški in pozneje še mednarodnimi gospodarskimi sankcijami že četrto desetletje, je pod Obamovo administracijo jeseni 2011 prišlo do občutnega premika v naravi in intenzivnosti sankcij. Odtlej sta ZDA in EU nenehno dodajali pritisk na Iran. Raziskovalci ugotavljajo, da je sistem gospodarskih sankcij nad Iranom bržkone najbolj kompleksen, kar so jih ZDA in mednarodna skupnost kadarkoli uvedle nad kakšno državo. Predsednik Obama je izrazito bolj uporabil gospodarske sankcije za pritisk na Iran kot predsednik Bush, tako da je priznani

politični analitik zapisal, da je Obamova administracija uvedla strahovit pritisk na Iran, daleč večji, kot ga je bila Busheva administracija zmožna kadarkoli zbrati.

Združene države so ob uporabi tradicionalnih sredstev trde moči krenile v očitno ofenzivo nad Iran še s sredstvi mehke moči. Posebnemu odboru ameriške vlade, ki usmerja vse aktivnosti obveščanja tujih javnosti, je od leta 2001 do 2009 proračun narasel od 450 na več kot 750 milijonov dolarjev. Velik del teh sredstev je bil namenjen prav za medijske ustanove, katerih ciljno občinstvo je iransko ljudstvo.

Svojevrsten, svež pristop je tudi vzpostavitev Virtualne ambasade, preko katere ZDA Irance obveščajo o življenju v Ameriki, možnostih študija in o vsebinah, za katere menijo, da so zanje v Iranu prikrajšani. Enako moderen pristop javne diplomacije je vsakoletni nagovor predsednika Obame iranskemu ljudstvu ob perzijskem novem letu. Na tak način ZDA preko sodobnih medijev in informacijskih tehnologij neposredno nagovarjajo Irance, v prvi vrsti mladino, ki predstavlja potencialno gonilo sprememb in tisti ogromen, vitalni del narodovega telesa, za katerega si predstavljajo, da je sit oblasti ostarelih, konzervativnih islamskih klerikov. To je drugi, mehki obraz programa demokratizacije Irana.

Kako ZDA snubijo iransko mladino in srednji sloj, je razvidno tudi iz ameriške politike študentskih in drugih izmenjav. Število iranskih študentov v ameriških šolskih ustanovah je v času Busheve administracije v osmih šolskih letih od 2001/02 do 2008/09 vsako leto povprečno naraslo za 8,7%. V času Obamove administracije je število iranskih študentov v štirih šolskih letih od 2009/10 do 2012/13 vsako leto povprečno naraslo za 24,77%.

Kot poseben poklon iranski filmski industriji in s tem iranski kulturi, je bil leta 2012 z ameriško filmsko nagrado oskar za najboljši tujejezični film nagrajen film iranskega režiserja. Ob zavedanju o priljubljenosti kinematografije v Iranu si lahko mislimo, da k podelitvi nagrade niso vodili le umetniški, pač pa tudi politični vzgibi.

Sredstvo mehke moči z največ potenciala za delovanje v Iranu, je po našem mnenju pomoč in razvoj. Ljudje si namesto lepih besed in sladkih snubljenj najbolj zapomnijo realno materialno

pomoč. Predpogoj za delovanje tega mehanizma na relaciji ZDA – Iran je razrahljanje sankcij, zgraditev zaupanja in dobrih odnosov z iranskim vodstvom ter v nadaljevanju pametno in kontrolirano izvajanje ljudem koristnih projektov. Zametek delovanja tega sredstva mehke moči je bila ameriška humanitarna pomoč ob katastrofalnem potresu v iranskem Bamu leta 2003.

V analizi konflikta ZDA z Iranom smo opazili vidno igro kombinacije sredstev trde in mehke moči. V tej igri razmerje med trdo in mehko močjo ni enakovredno. Občutno večjo težo nosijo sredstva trde moči. Ameriška vojaška sila je še vedno najmočnejša karta vsakega predsednika in gospodarske sankcije na rami prisiljevalne diplomacije so bile glavno sredstvo predsednika Obame za reševanje iranskega jedrskega vprašanja. Vzrok tiči tudi v naravi delovanja mehke moči, ki deluje na dolgi rok, z vplivanjem na prebivalstvo v drugi državi, z ustvarjanjem privlačne, zaželene podobe. ZDA v finalni fazi reševanja iranskega konflikta časa za dolgotrajno mehko vplivanje očitno niso več videle. Kljub temu so nastavile sistem, skozi katerega bo ob zmanjšani napetosti med državama v prihodnje možno precej bolj učinkovito delovanje s sredstvi mehke moči.

Pametno moč oziroma kombinacijo uporabe sredstev trde in mehke moči vidim kot novo prvino varnostne politike ZDA in ne kot novo varnostno politiko. Iz nacionalnovarnostnih dokumentov, iz evolucije pristopov v reševanju konflikta z Iranom ter iz izjav predsednika, njegove državne sekretarke in visokih državnih funkcionarjev smo razbrali, da je kombiniranje sredstev trde in mehke moči tista prvina varnostne politike, na katero ZDA stavijo, da jim bo omogočila upravljanje z grožnjami sodobnega časa. Obamova administracija nenazadnje v svoji nacionalnovarnostni strategiji upošteva prav tisto, kar so bodočemu predsedniku leta 2007 priporočili avtorji poročila o pametni moči.

ZDA so se v zadnjih letih začele obnašati bolj ameriško, torej bolj tržno naravnano in bolj všečno. Zavedajo se, da je USA blagovna znamka, ki jo morajo negovati, oglaševati in skrbeti za njen ugled. Svet je trg in svetovno prebivalstvo so potrošniki. Če potrošniki verjamejo v neoporečnost in kvaliteto blagovne znamke, ji bodo zaupali in jo kupovali. V mednarodnih odnosih to pomeni, da bodo ljudje in s tem države v mednarodni skupnosti zaupale in sledile Ameriki, če se bo obnašala v skladu s svojimi univerzalnimi vrednotami, če bo privlačna, kakor

zna biti in če je ne bo omadeževala lastna dvoličnost. V subjekte, ki jih privlačnost blagovne znamke ne uspe privabiti v neko dejanje pa lahko ZDA še vedno usmerijo svojo silno trdo moč in jih v dejanje prisilijo.

6 LITERATURA

1. *About ECA*. Bureau of Educational and Cultural Affairs. Department of State. Dostopno prek: <http://eca.state.gov/about-bureau> (30. junij 2014).
2. *About Fulbright*. Bureau of Educational and Cultural Affairs. Department of State. Dostopno prek: <http://eca.state.gov/fulbright/about-fulbright> (12. januar 2014).
3. *About IVLP*. Bureau of Educational and Cultural Affairs. Department of State. Dostopno prek: <http://eca.state.gov/ivlp> (12. januar 2014).
4. *About PEPFAR*. The U.S. President's Emergency Plan for AIDS Relief. Dostopno prek: <http://www.pepfar.gov/about/index.htm> (13. januar 2014).
5. *About the Office of Global Health Diplomacy*. Department of State. Dostopno prek: <http://www.state.gov/s/ghd/about/index.htm> (13. januar 2014).
6. *Annual Review 1391*. 2012/2013. Central Bank of the Islamic Republic of Iran. Dostopno prek: http://www.cbi.ir/SimpleList/AnnualReview_en.aspx (26. junij 2014).
7. Armitage, Richard L. in Joseph S. Nye, Jr. 2007. *CSIS Commission on Smart Power: a smarter, more secure America*. Washington, D.C.: Center for Strategic and International Studies. Dostopno prek: http://csis.org/files/media/csis/pubs/071106_csissmartpowerreport.pdf (02. julij 2012).
8. Asgard, Ramin in Barbara Slavin. 2013. *US-Iran Cultural Engagement: A Cost Effective Boon to US National Security*. Iran Task Force. Atlantic Council. Dostopno prek: http://www.atlanticcouncil.org/images/publications/us_iran_cultural_engagement.pdf (02. julij 2014).
9. Azimi, Negar. 2007. Hard Realities of Soft Power. *The New York Times*, 24. junij. Dostopno prek: http://www.nytimes.com/2007/06/24/magazine/24ngo-t.html?pagewanted=all&_r=0 (27. junij 2014).
10. *Barack Obama Biography*. Dostopno prek: <http://www.biography.com/people/barack-obama-12782369> (04. julij 2014).
11. Barnett, Michael in Raymond Duvall. 2005. *Power in Global Governance*. Cambridge Studies in International Relations. Cambridge: Cambridge University Press.
12. *BBG: History*. Broadcasting Board of Governors. Dostopno prek: <http://www.bbg.gov/about-the-agency/history/> (27. junij 2014).

13. *BBG Strategic Plan 2012 – 2016: Impact Through Innovation and Integration*. Broadcasting Board of Governors. Dostopno prek: http://www.bbg.gov/wp-content/media/2012/02/BBGStrategicPlan_2012-2016_OMB_Final.pdf (27. junij 2014).
14. *BBG: Voice of America*. Broadcasting Board of Governors. Dostopno prek: <http://www.bbg.gov/broadcasters/voa/> (27. junij 2014).
15. Blair, Charles P. in Mark Jansson. 2012. *Sanctions, Military Strikes, and Other Potential Actions Against Iran*. Federation of American Scientists. FAS Special Report. Dostopno prek: http://www.fas.org/_docs/2012_Iran_and_Global_Economy.pdf (02. junij 2014).
16. Blomfield, Adrian. 2012. US admits it has military plan to attack Iran. *The Telegraph*, 17. maj. Dostopno prek: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iran/9273251/US-admits-it-has-military-plan-to-attack-Iran.html> (30. maj 2014).
17. Braude, Joseph. 2014. A Retrospective on US Diplomacy Toward Iran. Huff Post Politics. *The Huffington Post*, 13. maj. Dostopno prek: http://www.huffingtonpost.com/joseph-braude/a-retrospective-on-us-dip_b_4956989.html (10. junij 2014).
18. Brown, John. 2010. America as a Shopping Mall? U.S. Cultural Diplomacy in the age of Obama. *The Huffington Post*, 09. junij. Dostopno prek: http://www.huffingtonpost.com/john-brown/america-as-a-shopping-mal_b_606233.html (30. junij 2014).
19. *Bureau of International Information Programs*. Department of State. Dostopno prek: <http://www.state.gov/r/iip/index.htm> (12. januar 2014).
20. *Bureau of Public Affairs*. Department of State. Dostopno prek: <http://www.state.gov/r/pa/index.htm> (13. januar 2014).
21. *CBS News*. 2009. Clinton: Use 'Smart Power' In Diplomacy, 18. junij. Dostopno prek: http://www.cbsnews.com/2100-250_162-4718044.html (06. julij 2012).
22. *Clarifying Guidance: Humanitarian Assistance and Related Exports to the Iranian People*. 2013. Department of the Treasury. Office of Foreign Assets Control, 07. februar. Dostopno prek: http://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Documents/hum_exp_iran.pdf (30. junij 2014).
23. Cockburn, Andrew. 2008. Secret Bush 'Finding' Widens War on Iran. *Counterpunch*, 2-4. maj. Dostopno prek: <http://www.counterpunch.org/2008/05/02/secret-bush-quot-finding-quot-widens-war-on-iran/> (26. maj 2014).

24. Connell, Michael. 2013. *Gulf II: Timeline of U.S. – Iran Encounters*. The Iran Primer, 12. marec. United States Institute of Peace. Dostopno prek: <http://iranprimer.usip.org/blog/2013/mar/12/gulf-ii-timeline-us-iran-encounters> (26. maj 2014).
25. Cooper, Helene in David E. Sanger. 2009. Obama's Message to Iran Is Opening Bid in Diplomatic Drive. *The New York Times*, 20. marec. Dostopno prek: http://www.nytimes.com/2009/03/21/world/middleeast/21iran.html?_r=0 (29. junij 2014).
26. Cordesman, Anthony H. 2008. *Iran and the US: Key Issues from an American Perspective*. Center for Strategic and International Studies. Dostopno prek: http://csis.org/files/media/csis/pubs/080110_iran.us.pdf (19. maj 2014).
27. Cordesman, Anthony H., Bradley Bosserman in Sam Khazai. 2012. *U.S. and Iranian Strategic Competition: The Sanctions Game: Energy, Arms Control, and Regime Change*. A Report of the CSIS Burke Chair in Strategy. Center for Strategic and International Studies. Dostopno prek: http://csis.org/files/publication/120426_Iran_Sanctions.pdf (04. avgust 2012).
28. Cordesman, Anthony H. in Abdullah Toukan. 2012. *Analyzing the Impact of Preventive Strikes Against Iran's Nuclear Facilities*. Center for Strategic and International Studies. Dostopno prek: http://csis.org/files/publication/120906_Iran_US_Preventive_Strikes.pdf (02. junij 2014).
29. Crist, David B. 2009. *Gulf of Conflict: A History of U.S. – Iranian Confrontation at Sea*. Policy Focus #95. The Washington Institute for Near East Policy. Dostopno prek: <http://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/PolicyFocus95.pdf> (26. maj 2014).
30. *Cultural Diplomacy*. Bureau of Educational and Cultural Affairs. Department of State. Dostopno prek: <http://eca.state.gov/programs-initiatives/cultural-diplomacy> (14. januar 2014).
31. *Cultural Heritage Center*. Bureau of Educational and Cultural Affairs. Department of State. Dostopno prek: <http://eca.state.gov/cultural-heritage-center> (12. januar 2014).
32. Dahl, Robert A. 1957. The Concept of Power. *Behavioral Science* 2 (3): 201-215. Dostopno prek: http://www.bibliotecajb.org/Portals/0/docs/Maestrias/Alta_Direccion_

- Publica/12.%20The%20Concept%20of%20Power%20%28Robert%20Dahl%29.pdf (13. september 2013).
33. Davenport, Kelsey. 2013. *Options for a Diplomatic Solution to the Iranian Nuclear Challenge*. Iran Nuclear Brief. The Arms Control Association, 09. januar. Dostopno prek: http://www.armscontrol.org/files/Iran_Brief_01_09_2013.pdf (16. junij 2014).
 34. *Department Organization Chart: image map May 2012*. Dostopno prek: <http://www.state.gov/documents/organization/187423.pdf> (09. januar 2014).
 35. *DIME: Information as Power*. US Army War College. Dostopno prek: <http://www.carlisle.army.mil/DIME/default.cfm> (21. november 2011).
 36. Dehghan, Saeed Kamali. 2013. Iran broadcasts footage 'extracted from CIA spy drone'. *The Guardian*, 7. februar. Dostopno prek: <http://www.theguardian.com/world/2013/feb/07/iran-footage-cia-spy-drone> (26. maj 2014).
 37. EducationUSA Iran. *Changes to Visa Validity for Iranian Student Applicants in F, J and M visa categories*. Dostopno prek: <http://www.educationusairan.com/visas> (29. junij 2014).
 38. Erdbrink, Thomas. 2009. Iran Denies Visas for U.S. Women's Badminton Team. *The Washington Post*, 05. februar. Dostopno prek: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/02/04/AR2009020400817.html> (30. junij 2014).
 39. Factsheet. 2014. *E3/EU+3 nuclear negotiations with Iran: Terms of the agreement on a Joint Plan of Action, including measures to be undertaken by the European Union*. European Union External Action. Bruselj, 17. januar. Dostopno prek: http://eeas.europa.eu/statements/docs/2013/131219_02_en.pdf (17. junij 2014).
 40. Fathi, Nazila. 2009. Despite Hopes of Hollywood Visit, Iran's Leaders Stick to the Same Script. *The New York Times*, 01. marec. Dostopno prek: http://www.nytimes.com/2009/03/02/world/middleeast/02visit.html?_r=1 (30. junij 2014).
 41. Ferfila, Bogomil, Anton, Grizold, Lance LeLoup in Paul, Phillips. 2003. *Politične institucije, politike in proračun: Severnoameriški razgledi. Politics, Policy and Budgeting: North American Perspectives*. Ljubljana: FDV.
 42. FM 3-05.130. September 2008. *Army Special Operations Forces Unconventional Warfare*. Washington, D.C.: Headquarters, Department of the Army. Dostopno prek: <http://www.fas.org/irp/doddir/army/fm3-05-130.pdf> (21. november 2011).

43. *Foreign Assistance*. Frequently Asked Questions. Dostopno prek: <http://www.foreignassistance.gov/web/FAQ.aspx> (13. januar 2014).
44. Gates, Robert M. 2007. *Landon Lecture*. Kansas State University Speech, 26. november. Dostopno prek: <http://www.defense.gov/speeches/speech.aspx?speechid=1199> (06. julij 2012).
45. George, Alexander L. 2003. Foreword. V *The United States and Coercive Diplomacy*, ur. Art, Robert J. in Patrick M. Cronin, vii-xiii. Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press. Dostopno prek: http://bookstore.usip.org/resrcs/chapters/1929223447_otherchap.pdf (17. februar 2012).
46. *George W. Bush*. Presidential Library and Museum. Dostopno prek: <http://www.georgewbushlibrary.smu.edu/en/The-President-and-Family/George-W-Bush.aspx> (04. julij 2014).
47. Gladstone, Rick. 2012. Confusion Over How to Aid Iran Quake Victims. *The New York Times*, 13. avgust. Dostopno prek: http://www.nytimes.com/2012/08/14/world/middleeast/sanctions-complicate-sending-aid-to-iran-quake-victims.html?_r=0 (30. junij 2014).
48. Grizold, Anton, ur. 1992. *Razpotja nacionalne varnosti: obramboslovne raziskave v Sloveniji*. Ljubljana: FDV.
49. Grizold, Anton in Bogomil Ferfila. 2000. *Varnostne politike velesil*. Ljubljana: FDV.
50. Grover, Ronald. 2012. Iran wins first Oscar with "A Separation." *Reuters*, 27. februar. Dostopno prek: <http://www.reuters.com/article/2012/02/27/us-oscars-aseparation-idUSTRE81Q06X20120227> (30. junij 2014).
51. Hay, Colin. 2002. *Political Analysis: A Critical Introduction*. New York: Palgrave.
52. Hersh M. Seymour. 2008. Preparing the battlefield: The Bush administration steps up its secret moves against Iran. *The New Yorker*, 6. julij. Dostopno prek: http://www.newyorker.com/reporting/2008/07/07/080707fa_fact_hersh?currentPage=all (25. maj 2014).
53. Hersh M. Seymour. 2012. Our Men In Iran? *The New Yorker*, 6. april. Dostopno prek: <http://www.newyorker.com/online/blogs/newsdesk/2012/04/mek.html#ixzz1rfY0i96w> (25. maj 2014).

54. *History and Mission of ECA*. Bureau of Educational and Cultural Affairs. U.S. Department of State. Dostopno prek: <http://eca.state.gov/about-bureau/history-and-mission-eca> (12. januar 2014).
55. Holland, Steve. 2013. Obama says Syria deal could offer lesson for Iran talks. *Reuters*, 15. september. Dostopno prek: <http://www.reuters.com/article/2013/09/15/us-syria-crisis-usa-idUSBRE98D09C20130915> (30. maj 2014).
56. Holsti, K. J. 1995. *International Politics: A Framework for Analysis*. Seventh Edition. New Jersey: Prentice-Hall International, Inc.
57. *How Iran Entered The 'Axis'*. Frontline. PBS. Dostopno prek: <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/tehran/axis/map.html> (28. maj 2014).
58. Innocent, Malou. 2012. *The Limits of Coercive Diplomacy with Iran*. CATO Institute. Dostopno prek: <http://www.cato.org/publications/commentary/limits-coercive-diplomacy-iran> (16. junij 2014).
59. *Iran and the P5+1: Solving the Nuclear Rubik's Cube*. 2014. International Crisis Group. Middle East Report No. 152, 09. maj. Dostopno prek: <http://www.crisisgroup.org/en/regions/middle-east-north-africa/iraq-iran-gulf/iran/152-iran-and-the-p5-plus-1-solving-the-nuclear-rubik-s-cube.aspx> (09. junij 2014).
60. *Iran Nuke Program 4: ABCs of Talks So Far*. 2014. United States Institute of Peace. The Iran Primer, 05. maj. Dostopno prek: <http://iranprimer.usip.org/blog/2014/may/05/iran-nuke-program-4-abcs-talks-so-far> (09. junij 2014).
61. Iran Politik. 2011a. *The Obama administration's "soft power" strategy on Iran*, 29. oktober. Dostopno prek: <http://www.iranpolitik.com/2011/10/29/news/obama-administration%E2%80%99s-%E2%80%9Csmart-power%E2%80%9D-strategy-iran/> (28. junij 2014).
62. Iran Politik 2011b. *Coercion, payment and attraction: the US "smart power" strategy toward Iran*, 07. november. Dostopno prek: <http://www.iranpolitik.com/2011/11/07/analysis/coercion-payment-attraction-smart-power-strategy-iran/> (29. junij 2014).
63. *Iran Sanctions*. U.S. Department of the Treasury. Resource Center. Dostopno prek: <http://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Pages/iran.aspx> (23. junij 2014).

64. Ivey, Bill. *Cultural Diplomacy and The National Interest*. Arts Industries Policy Forum. The Curb Center at Vanderbilt. Dostopno prek: <http://www.interarts.net/descargas/interarts673.pdf> (30. junij 2014).
65. Jentleson, Bruce. 2006. *Coercive Diplomacy: Scope and Limits in the Contemporary World*. Policy Analysis Brief. The Stanley Foundation. Dostopno prek: <http://www.stanleyfoundation.org/publications/pab/pab06CoerDip.pdf> (21. februar 2012).
66. Jervis, Robert. 2013. Getting to Yes With Iran: The Challenges of Coercive Diplomacy. *Foreign Affairs*, januar/februar. Dostopno prek: <http://www.foreignaffairs.com/articles/138481/robert-jervis/getting-to-yes-with-iran> (10. junij 2014).
67. *Joint Plan of Action*. 2013. Ženeva, 24. november. Dostopno prek: http://eeas.europa.eu/statements/docs/2013/131124_03_en.pdf (17. junij 2014).
68. Josten, Richard J. 2006. *Strategic Communication: Key Enabler for Elements of National Power*. IO Sphere. Joint Information Operations Warfare Command. Dostopno prek: http://www.au.af.mil/info-ops/iosphere/iosphere_summer06_josten.pdf (21. november 2011).
69. JP 1–02. *Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms*. 8. november 2010. Dopolnjeno 15. februar 2014. Dostopno prek: http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp1_02.pdf (19. marec 2014).
70. Katzman, Kenneth. 2012. *Iran: U.S. Concerns and Policy Responses*. Congressional Research Service. CRS Report for Congress RL32048, 26. junij. Dostopno prek: <http://www.fas.org/sgp/crs/mideast/RL32048.pdf> (22. julij 2012).
71. --- 2014a. *Achievements of and Outlook for Sanctions on Iran*. Congressional Research Service. CRS Report for Congress R43492, 22. april. Dostopno prek: <http://fpc.state.gov/documents/organization/225644.pdf> (25. junij 2014).
72. --- 2014b. *Iran Sanctions*. Congressional Research Service. CRS Report for Congress RS20871, 07. maj. Dostopno prek: <http://fas.org/sgp/crs/mideast/RS20871.pdf> (23. junij 2014).
73. Khanlarzadeh, Mina. 2013. The Effects of the Economic Sanctions Against Iran. *Jadaliyya.com*, 26. julij. Dostopno prek: <http://www.jadaliyya.com/pages/index/13200/the-effects-of-the-economic-sanctions-against-iran> (26. junij 2014).

74. Krueger, Nicholas R. 2011. *The 2011 National Military Strategy: Resetting a Strong Foundation*. National Security Watch, NSW 11-2. Dostopno prek: http://www.ausa.org/publications/ilw/ilw_pubs/Documents/NSW%2011-2-web.pdf (17. januar 2014).
75. Landler, Mark. 2012. Obama Says Iran Strike Is an Option, but Warns Israel. *The New York Times*, 02. marec. Dostopno prek: http://www.nytimes.com/2012/03/03/world/middleeast/obama-says-military-option-on-iran-not-a-bluff.html?pagewanted=all&_r=0 (26. avgust 2014).
76. Lowther, William in Colin Freeman. 2007. US funds terror groups to sow chaos in Iran. *The Telegraph*, 25. februar. Dostopno prek: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/1543798/US-funds-terror-groups-to-sow-chaos-in-Iran.html> (25. maj 2014).
77. Lukes, Steven. 2005. *Power: A Radical View*. Second Edition. New York: Palgrave Macmillan.
78. MacAskill, Evan in Chris McGreal. 2010. George Bush's memoirs reveal how he considered attacks on Iran and Syria. *The Guardian*, 8. november. Dostopno prek: <http://www.theguardian.com/world/2010/nov/08/george-bush-memoir-decision-points> (28. maj 2014).
79. Molavi, Afshin. 2004. *U.S. Humanitarian Response to Iran Earthquake Sparks New Debate on Relations*. Dostopno prek: <http://www.wrmea.org/wrmea-archives/259-washington-report-archives-2000-2005/march-2004/4994-us-humanitarian-response-to-iran-earthquake-sparks-new-debate-on-relations.html> (30. junij 2014).
80. Morgenthau, Hans. 1995. *Politika med narodi: borba za moč in mir*. Ljubljana: DZS.
81. Nye, Joseph S., Jr. 2004. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs. Kindle 3G edition.
82. --- 2010. The future of soft power in US foreign policy. V *Soft Power and US Foreign Policy: Theoretical, Historical and Contemporary Perspectives*, ur. Parmar, Inderjeet in Michael Cox. London, New York: Routledge. Kindle 3G edition.
83. --- 2011. *The Future of Power*. New York: PublicAffairs. Kindle 3G edition.
84. NMS 2004. *The National Military Strategy of the United States of America*. 2004. A Strategy for Today; A Vision for Tomorrow. Office of the Chairman. Joint Chiefs of Staff.

- Washington, D.C. Dostopno prek: <http://www.defense.gov/news/mar2005/d20050318nms.pdf> (20. marec 2014).
85. NMS 2011. *The National Military Strategy of the United States of America*. 2011. Redefining America's Military Leadership. Office of the Chairman. Joint Chiefs of Staff. Washington, D.C. Dostopno prek: <http://www.army.mil/info/references/docs/NMS%20FEB%202011.pdf> (20. marec 2014).
86. NSS 2002. *The National Security Strategy of the United States of America*. September 2002. Washington: White House. Dostopno prek: <http://merln.ndu.edu/whitepapers/USnss2002.pdf> (08. julij 2012).
87. NSS 2010. *National Security Strategy*. Maj 2010. Washington: White House. Dostopno prek: http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf (21. november 2011).
88. *Office of U.S. Foreign Assistance Resources*. Dostopno prek: <http://www.state.gov/f/index.htm> (09. januar 2014).
89. O'Hanlon, Michael E. in David Petraeus. 2013. *Fund – Don't Cut – U.S. Soft Power*. The Brookings Institution. Dostopno prek: <http://www.brookings.edu/research/opinions/2013/04/30-us-soft-power-ohanlon-petraeus> (21. julij 2014).
90. *Open Doors Fact Sheet: Iran*. Open Doors Data. Fact Sheets by Country: 2013. Institute of International Education. Dostopno prek: <http://www.iie.org/en/Research-and-Publications/Open-Doors/Data/Fact-Sheets-by-Country/2013> (29. junij 2014).
91. Pincus, Walter. 2011. GOP candidates embrace covert action in Iran. *The Washington Post*, 14. november. Dostopno prek: http://www.washingtonpost.com/world/national-security/gop-candidates-embrace-covert-action-in-iran/2011/11/13/gIQAQqGEJN_story.html (25. maj 2014).
92. Plesch, Dan in Martin Butcher. 2007. *Considering a war with Iran: A discussion paper on WMD in the Middle East*. Centre for International Studies and Diplomacy. University of London. Dostopno prek: <http://www.cisd.soas.ac.uk/Files/docs/11202639-iran-study-07.07.pdf> (30. maj 2014).
93. *President Barack Obama's State of the Union Address*. 2014. Office of the Press Secretary, 28. januar. Washington D.C.: The White House. Dostopno prek:

- <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/01/28/president-barack-obamas-state-union-address> (30. maj 2014).
94. *President Delivers State of the Union Address*. 2002. The President's State of the Union Address, 29. januar. Washington D.C.: Office of the Press Secretary. Dostopno prek: <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html> (28. maj 2014).
 95. *Programs&Initiatives*. Bureau of Educational and Cultural Affairs. Department of State. Dostopno prek: <http://eca.state.gov/programs-initiatives> (14. januar 2014).
 96. *Public Diplomacy: Strengthening US Engagement With the World: A Strategic Approach for the 21st Century*. 2010. Office of the Under Secretary of State for Public Diplomacy and Public Affairs. Dostopno prek: http://uscpublicdiplomacy.org/pdfs/PD_US_World_Engagement.pdf (11. januar 2014).
 97. *QDR 101: What You Should Know*. Department of Defense. Dostopno prek: http://www.defense.gov/home/features/2014/0314_sdr/qdr/docs/QDR_101_FACT_SHEET_January_2010.pdf (19. marec 2014).
 98. *QDR 2001*. Quadrennial Defense Review Report. 30. september 2001. Washington D.C.: Department of Defense: Dostopno prek: <http://www.defense.gov/pubs/qdr2001.pdf> (15. avgust 2012).
 99. *QDR 2006*. Quadrennial Defense Review Report. 6. februar 2006. Washington D.C.: Department of Defense: Dostopno prek: <http://www.defense.gov/qdr/report/report20060203.pdf> (24. februar 2014).
 100. *QDR 2010*. Quadrennial Defense Review Report. 1. februar 2010. Department of Defense: Washington D.C. Dostopno prek: <http://www.defense.gov/qdr/qdr%20as%20of%2026jan10%200700.pdf> (13. marec 2014).
 101. *QDR 2014*. Quadrennial Defense Review Report. 4. marec 2014. Washington D.C.: Department of Defense: Dostopno prek: http://www.defense.gov/pubs/2014_Quadrennial_Defense_Review.pdf (27. marec 2014).
 102. Ragin, Charles C. 2007. *Družboslovno raziskovanje: enotnost in raznolikost metode*. Ljubljana: FDV.

103. Ratner, Ari. 2012. *The U.S. – Iran Covert War*. The Iran Primer. United States Institute of Peace. Dostopno prek: <http://iranprimer.usip.org/blog/2012/dec/20/us-iran-covert-war> (25. maj 2014).
104. *Remarks by the President in State of the Union Address*. 2012. The White House. Office of the Press Secretary, 24. januar. Dostopno prek: <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2012/01/24/remarks-president-state-union-address> (30. maj 2014).
105. *Remarks by the President in the State of the Union Address*. 2013. The White House. Office of the Press Secretary, 12. februar. Dostopno prek: <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/02/12/remarks-president-state-union-address> (30. maj 2014).
106. *Remarks of President Obama Marking Nowruz*. 2010. The White House. Office of the Press Secretary, 20. marec. Dostopno prek: <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-obama-marking-nowruz> (29. junij 2014).
107. *Remarks of President Obama Marking Nowruz*. 2011. The White House. Office of the Press Secretary, 20. marec. Dostopno prek: <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/03/20/remarks-president-obama-marking-nowruz> (29. junij 2014).
108. *Remarks of President Obama Marking Nowruz*. 2012. The White House. Office of the Press Secretary, 20. marec. Dostopno prek: <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2012/03/20/remarks-president-obama-marking-nowruz> (29. junij 2014).
109. Rennack, Dianne E. in Robert D. Shuey. 1999. *Economic Sanctions to Achieve U.S. Foreign Policy Goals: Discussion and Guide to Current Law*. CRS Report for Congress. Congressional Research Service: The Library of Congress. Dostopno prek: <http://fpc.state.gov/documents/organization/101727.pdf> (17. februar 2012).
110. Rennack, Dianne E. 2014. *Iran: U.S. Economic Sanctions and the Authority to Lift Restrictions*. Congressional Research Service. CRS Report for Congress R43311, 04. februar. Dostopno prek: <http://www.fas.org/sgp/crs/mideast/R43311.pdf> (19. maj 2014).
111. *RFE/RL's Radio Farda*. 2013. Radio Free Europe/Radio Liberty, 03. december. Dostopno prek: http://www.rferl.org/info/Radio_Farda/186.html (28. junij 2014).
112. Russett, Bruce in Harvey Starr. 1996. *Svetovna politika: izbira možnosti*. Ljubljana: FDV.
113. Sadjadpour, Karim. 2012. Ajatola med rjuhami. Foreign Policy. V *Global*, julij 2012: 16-19).

114. Sanger, David E. 2012. Obama Order Sped Up Wave Of Cyberattacks Against Iran. *The New York Times*, 01. junij. Dostopno prek: <http://www.nytimes.com/2012/06/01/world/middleeast/obama-ordered-wave-of-cyberattacks-against-iran.html?pagewanted=all> (24. julij 2012).
115. Shahabi, Mehrnaz. 2012. Sanctions Are Destroying Iranian Society. *Global Research*, 11. december. Dostopno prek: <http://www.globalresearch.ca/sanctions-are-destroying-iranian-society/5315115> (26. junij 2014).
116. Shapiro, Andrew J. 2009. *Political-Military Affairs: Smart Power Starts Hear*. Keynote Address to ComDef 2009, 09. september. Washington, DC: U.S. Department of State. Dostopno prek: <http://www.state.gov/t/pm/rls/rm/128752.htm> (26. avgust 2014).
117. Shane, Scott. 2012. Iran Adversaries Said To Step Up Covert Actions. *The New York Times*, 11. januar 2012. Dostopno prek: <http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9D0DE1DB1631F931A25752C0A9649D8B63> (25. maj 2014).
118. Shane, Scott in David E. Sanger. 2011. Drone Crash in Iran Reveals Secret U.S. Surveillance Effort. *The New York Times*, 7. december. Dostopno prek: <http://www.nytimes.com/2011/12/08/world/middleeast/drone-crash-in-iran-reveals-secret-us-surveillance-bid.html> (26. maj 2014).
119. Sick, Gary. *The Carter Administration*. The Iran Primer. United States Institute of Peace. Dostopno prek: <http://iranprimer.usip.org/resource/carter-administration-0> (26. maj 2014).
120. Snow, Donald M. in Eugene Brown. 1996. *The Contours of Power: An Introduction to Contemporary International Relations*. New York: St. Martin's Press.
121. *Sports Diplomacy*. Bureau of Educational and Cultural Affairs. Department of State. Dostopno prek: <http://eca.state.gov/programs-initiatives/sports-diplomacy> (12. januar 2014).
122. *Statement by President Obama on Nowruz*. 2013. The White House. Office of the Press Secretary, 18. marec. Dostopno prek: <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/03/18/statement-president-obama-nowruz> (29. junij 2014).
123. *Statement by President Obama on Nowruz*. 2014. The White House. Office of the Press Secretary, 20. marec. Dostopno prek: <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/03/20/statement-president-obama-nowruz> (29. junij 2014).

124. Timeline On Iran's Nuclear Program. *The New York Times*. Dostopno prek: http://www.nytimes.com/interactive/2013/03/20/world/middleeast/Iran-nuclear-timeline.html?_r=1&#/#time243_7199 (27. maj 2014).
125. *Under Secretary for Public Diplomacy and Public Affairs*. Dostopno prek: <http://www.state.gov/r/> (09. januar 2014).
126. *U.S. Department of State: Diplomacy in Action*. Dostopno prek: <http://www.state.gov/> (11. januar 2014).
127. *U.S. Relations With Iran*. 2013. Bureau of Near Eastern Affairs, 28. avgust. Dostopno prek: <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/5314.htm> (04. junij 2014).
128. *US-Iran Relations: A brief guide*. 2013. BBC News Middle East, 28. september. Dostopno prek: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-24316661> (10. maj 2014).
129. *US-Iran Timeline Since 1979*. 2013. United States Institute of Peace. The Iran Primer, 17. november. Dostopno prek: <http://iranprimer.usip.org/blog/2013/nov/17/us-iran-timeline-1979> (12. maj 2014).
130. *US Opens 'Virtual Embassy' for Iran*. 2011. Voice of America, 05. december. Dostopno prek: <http://www.voanews.com/content/us-opens-virtual-embassy-for-iran-135129423/173325.html> (28. junij 2014).
131. US is ready to attack Iran, says ambassador. *The Telegraph*, 17. maj 2012. Dostopno prek: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iran/9271615/US-is-ready-to-attack-Iran-says-ambassador.html> (30. maj 2014).
132. *USA Women's Badminton Team to Visit Iran*. 2009. US Department of State, 02. februar. Dostopno prek: <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2009/02/115825.htm> (30. junij 2014).
133. *Videotaped Remarks by the President in Celebration of Nowruz*. 2009. The White House. Office of the Press Secretary, 20. marec. Dostopno prek: <http://www.whitehouse.gov/video/The-Presidents-Message-to-the-Iranian-People/#transcript> (29. junij 2014).
134. *Virtual Embassy of the United States*. Dostopno prek: <http://iran.usembassy.gov/index.html> (28. junij 2014).
135. Walt, Stephen M. 2005. *Taming American Power: The Global Response to U.S. Primacy*. New York, London: W. W. Norton & Company, Inc.

136. *Weighing Benefits and Costs of Military Action Against Iran*. 2012. The Iran Project. Dostopno prek: <http://www.scribd.com/doc/106806148/IranReport-092412-Final> (02. junij 2014).
137. *Who We Are*. United States Agency for International Development. Dostopno prek: <http://www.usaid.gov/who-we-are> (13. januar 2014).
138. Wilson, Ernest J. III. 2008. *Hard Power, Soft Power, Smart Power*. The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science. Dostopno prek: <http://www.ernestjwilson.com/uploads/Hard%20Power,%20Soft%20Power,%20Smart%20Power.pdf> (06. februar 2012).
139. Younis, Mohamed. 2013. *Iranians Feel Bite of Sanctions, Blame U.S., Not Own Leaders*. Gallup, 07. februar. Dostopno prek: <http://www.gallup.com/poll/160358/iranians-feel-bite-sanctions-blame-not-own-leaders.aspx> (26. junij 2014).
140. Zahran, Geraldo in Leonardo Ramos. 2010. From hegemony to soft power: Implications of a conceptual change. V *Soft Power and US Foreign Policy: Theoretical, Historical and Contemporary Perspectives*, ur. Parmar, Inderjeet in Michael Cox. Routledge: London, New York. Kindle 3G edition.
141. Zakaria, Fareed. 2012. Iran's Growing State of Desperation. *FareedZakaria.com*, 04. januar. Dostopno prek: <http://fareedzakaria.com/2012/01/04/irans-growing-state-of-desperation/> (25. junij 2014).
142. Žabkar, Anton. 2003. *Marsova dediščina*. Temelji vojaških ved, 1. knjiga. Ljubljana: FDV.

Priloga A: Evolucija vsebine nacionalnovarnostnih dokumentov

NSS 2002	QDR 2001	NMS 2004	QDR 2006	NSS 2010	QDR 2010	NMS 2011	QDR 2014
<i>The National Security Strategy of the United States of America</i>	<i>Quadrennial Defense Review Report</i>	<i>The National Military Strategy of the United States of America</i>	<i>Quadrennial Defense Review Report</i>	<i>National Security Strategy</i>	<i>Quadrennial Defense Review Report</i>	<i>The National Military Strategy of the United States of America</i>	<i>Quadrennial Defense Review Report</i>
september 2002	september 2001	2004	februar 2006	maj 2010	februar 2010	februar 2011	marec 2014
<p>Nevarnosti za ZDA: Mračna omrežja posameznikov (<i>shadowy networks of individuals</i>) (NSS 2002, uvod); Teroristi globalnega dosega (NSS 2002, uvod); Največja nevarnost leži na križiščih med radikalizmom in tehnologijo (NSS 2002, uvod); Amerika je danes manj ogrožena od osvajalskih držav, kot od propadlih. Manj je ogrožena od flot in armad, kot je od katastrofičnih tehnologij v rokah nekaj zagrenjenecv (NSS 2002, 1);</p> <p>Cilji na poti do napredka: Politična in ekonomska svoboda; Miroljubni odnosi z drugimi državami; Spoštovanje človeškega dostojanstva (NSS 2002, 1).</p>	<p>Zaznane varnostne grožnje in varnostni trendi: Geografska oddaljenost nudi manjšo varnost; Razvoj regionalnih sil; Šibke/propadle države; Razpršitev moči k nedržavnim akterjem; Razvoj in vzdrževanje regionalnih varnostnih ureditev; Raznolikost virov in nenapovedljivost lokacij konfliktov; Hiter razvoj vojaških tehnologij; Porast širjenja orožja za množično uničevanje; Pojav novih področij vojaškega tekmovanja; Povečan potencial za napačne presoje in presenečenja (QDR 2001, 3–7).</p> <p>Cilji obrambne politike: Zavarovati zaveznike in prijatelje; Odvrniti prihodnje vojaško tekmovanje; Odvrniti grožnje in prisilo od ameriških interesov; Če odvrtačenje spodleti, odločilno poraziti vsakega nasprotnika (QDR 2001, 11).</p>	<p>Ključni vidiki varnostnega okolja: Širši nabor nasprotnikov; Bolj kompleksno in porazdeljeno vojskovališče; Razširjenost in dostopnost tehnologije (NMS 2004, 4–6).</p> <p>Vojaški cilji: Zaščititi ZDA (<i>protect</i>); Preprečiti konflikte in napade presenečenj (<i>prevent</i>); Premagati nasprotnike (<i>prevail</i>) (NMS 2004, 9–14).</p>	<p>Bojevanje dolge vojne: Sovražniki, s katerimi se soočamo, niso nacionalne države, temveč precej razpršena nedržavna omrežja (QDR 2006, 9). V nasprotju s podobo vojne, ki jo imajo mnogi, ta spopad ne more biti dobljen samo z vojaško silo (QDR 2006, 9).</p> <p>Fokusna področja: Premagati teroristične mreže; Globinsko obraniti domovino; Oblikovati izbire držav na strateških križiščih; Preprečevati pridobitev ali uporabo orožij za množično uničevanje. (QDR 2006, 19).</p>	<p>Problemi sodobnega sveta: Vojne zaradi ideologij so zamenjale vojne zaradi verske, etnične in plemenske identitete; Jedrske nevarnosti so se namnožile; Neanakost in gospodarska nestabilnost sta se okrepili; Uničenje okolja, prehranska negotovost in nevarnosti za javno zdravje se čedalje bolj porazdeljujejo; Ista orodja, ki ljudem omogočajo grajenje, omogočajo tudi uničevanje (NSS 2010, 1).</p> <p>Trajni nacionalni interesi: Varnost – ZDA, njenih državljanov ter ameriških zaveznikov in partnerjev; Blaginja – močno, inovativno in rastoče gospodarstvo v odprtem mednar. gospodarskem sistemu, ki pospešuje priložnosti in blaginjo; Vrednote – spoštovanje univerzalnih vrednot doma in po svetu; Mednarodni red – pod ameriškim vodstvom, ki pospešuje mir, varnost in priložnosti skozi močnejše sodelovanje (NSS 2010, 17).</p>	<p>Kompleksno okolje: ZDA se soočajo s kompleksno in negotovo varnostno pokrajino, v kateri se hitrost sprememb še naprej stopnjuje (QDR 2010, 5). Vzpon novih sil, rastoč vpliv nedržavnih akterjev, širjenje orožja za množično uničevanje in drugih uničevalnih tehnologij, ter serija trajnih in prikazujočih se trendov postavljajo globoke izzive mednarodnemu redu (QDR 2010, 5).</p> <p>Ameriški interesi: Varnost; Blaginja; Široko spoštovanje univerzalnih vrednot; Mednarodni red, ki pospešuje naše interese v krepitvijo pravic in dolžnosti vseh narodov (QDR 2010, 9).</p> <p>Obrambni cilji: Prevladati v današnjih vojnah; Preprečiti in odvrniti konflikt; Pripraviti se na uničenje nasprotnikov in uspeti v širokem naboru kriz; Ohraniti in povečati prostovoljne sile (QDR 2010, 11–16).</p>	<p>Strateško okolje: Spreminjajoča se porazdelitev moči nakazuje evolucijo k svetu z večimi sečišči (<i>multi-nodal world</i>), za katerega so bolj značilne menjajoče se koalicije, osnovane na diplomatski, vojaški in gospodarski moči, kot okorelo varnostno tekmovanje med nasprotujočima si blokoma (NMS 2011, 2).</p> <p>Trajni nacionalni interesi: Varnost ZDA, njenih državljanov ter ameriških zaveznikov in partnerjev; Močno, inovativno in rastoče gospodarstvo v odprtem mednarodnem gospodarskem sistemu, ki pospešuje priložnosti in blaginjo; Spoštovanje univerzalnih vrednot doma in po svetu; Mednarodni red pod ameriškim vodstvom, ki pospešuje mir, varnost in priložnosti skozi močnejše sodelovanje (NMS 2011, 4).</p> <p>Nacionalni vojaški cilji: Zoperstaviti se nasilnemu ekstremizmu; Odvrniti in premagati agresijo; Krepiti mednarodno in regionalno varnost; Oblikovati sile za</p>	<p>Hitro spreminjajoče se varnostno okolje: Nove tehnologije, novi centri moči, svet, ki postaja vedno bolj spremenljiv, nepredvidljiv in v nekaterih primerih bolj ogrožajoč za ZDA. Izzivi ostajajo dinamični in nepredvid., še posebej od šibkih državah, ki se raztezajo od Sahela do Južne Azije. Medtem se hitro razvija moderno vojskovanje, čedalje bolj se zaostrujejo tekme na vojskovališčih – zraku, morju, vesolju, kibernetnemu prostoru – kjer so v zadnjih konfliktih ameriške sile prevladovale (QDR 2014, III).</p>

<p>Za uresničevanje ciljev bodo ZDA: Branile prizadevanja po človeškem dostojanstvu; Krepile zaveznitva za uničenje globalnega terorizma, si prizadevale za preprečitev napadov nase in na svoje prijatelje; Sodelovale z drugimi proti regionalnim konfliktom; Preprečile nasprotnikom ogrožanje z orožjem za množično uničevanje; Pričele novo dobo globalne gospodarske rasti skozi svobodne trge in prosto trgovanje; Razširile krog razvoja z odpiranjem družb in vzpostavljanjem demokratične infrastrukture; Razvile področja sodelovanja z drugimi glavnimi centri globalne moči; Preoblikovale ameriške nacionalnovarnostne institucije za soočenje z izzivi in priložnostmi 21. stoletja (NSS 2002, 1–2).</p> <p>Naloga za ameriške oborožene sile: Zavarovati zaveznike in prijatelje; Odmrtni prihodnje vojaško tekmovanje; Odmrtni grožnje in prisilo od ameriških interesov; Če odvrtačanje spodleti, odločilno poraziti vsakega nasprotnika (NSS 2002, 29).</p>	<p>Strateška načela: Upravljanje s tveganji; Na zmogljivostih temelječ pristop; Braniti ZDA, prikazovati ameriško vojaško moč; Krepiti zaveznitva in prijateljstva; Vzdrževati ugodna regionalna ravnotežja; Razviti širok nabor vojaških zmogljivosti; Preoblikovati obrambo (QDR 2001, 13–16).</p> <p>Potrebno je oblikovati sile: Za obrambo ZDA; Sprednjo odmrtnitev agresije in prisile v ključnih regijah; Hitro premaganje agresije v prekrivajočih se glavnih konfliktih, ob čemer se predsedniku ohranja možnost, da zahteva odločilno zmago v katerem od teh konfliktov – vključno z možnostjo spremembe režima in okupacije;</p> <p>Izvajanje omejenega števila kriznih operacij manjšega obsega (<i>smaller-scale contingency operations</i>) (QDR 2001, 17–23).</p>	<p>Strateška načela, ki vodijo razvoj koncepta združenih sil: Agilnost (<i>agility</i>); Odločilnost (<i>decisiveness</i>); Integracija (<i>integration</i>) (NMS 2004, 7–8).</p> <p>Želene lastnosti združenih sil: Popolna integriranost; Ekspedicijske; Omrežene; Decentralizirane; Prilagodljive; Nadvlada odločanja; Smrtonosnost (NMS 2004, 15).</p>	<p>Potrebne sile za prihodnost: Sile za obrambo domovine; Sile za zmago v vojni proti terorju in izvajanje neregularnih operacij; Sile za izvajanje in zmago v konvencionalnih operacijah (QDR 2006, 35–9).</p> <p>Želene zmogljivosti v prihodnosti: Združene kopenske sile; Specialne sile; Združene zračne sile; Združene pomorske sile; Namenske sile za odvrtačanje (<i>tailored deterrence</i>); Sile za boj proti orožju za množično uničevanje; Združene premične (<i>joint mobility</i>) sile; Sile za obveščanje, opazovanje, izvidovanje ter vesoljske zmogljivosti; Netcentrične sile; Zmogljivosti združenega poveljevanja in kontrole (QDR 2006, 41–61).</p>	<p>Strateški pristop za sledenje nacionalnim interesom: <u>Varnost</u> Okrepiti domačo varnost in prožnost; Razbiti, razdejati in premagati Al Kaido ter njene podružnice v Afganistanu, Pakistanu in okrog po svetu; Uporaba sile po potrebi; Ukiniti širjenje jedrskih in bioloških orožij ter zavarovati jedr. materiale; Pospeševati mir, varnost in priložnosti na širšem bližnjem vzhodu; Vlagati v zmogljivosti močnih in zmožnih partnerjev; Zavarovati kibernetki prostor. <u>Blaginja</u> Krepiti izobraževanje in človeški kapital; Povečati znanost, tehnologijo, inovacije; Doseči uravnoteženo in vzdržno rast; Pospešiti vzdržen razvoj; Pametnejša uporaba davkoplač. denarja; <u>Vrednote</u> Krepiti moč našega primera; Pospeševanje demokracije in človekovih pravic v tujini; Pospeševanje dostojanstva z zagotavljanjem osnovnih potreb; <u>Mednarodni red</u> Zagotavljati močna zaveznitva; Graditi sodelovanje z drugimi centri vpliva; Krepiti institucije in mehanizme sodelovanja; Vzdrževati široko sodelovanje glede ključnih globalnih izzivov (NSS 2010, 17–50).</p>	<p>Glavna področja nalog (mission areas) ameriških oboroženih sil: Obramba ZDA in podpora civilnim oblastem v domovini; Uspeh v protiodporniških, stabilizacijskih in protiterorističnih operacijah; Izgradnja varnostnih zmogljivosti partnerskih držav; Odmrtni in premagati agresijo v nedostopnih (<i>anti-access</i>) okoljih; Preprečiti širjenje in boriti se proti orožju za množično uničevanje; Učinkovito delovanje v kibernetnem prostoru (QDR 2010, 17–39).</p>	<p>prihodnost (NMS 2011, 4–20).</p> <p>Sile za prihodnost: Ameriška, v vojni izoblikovana strategija, je osredotočena na vzpostavitev modularnih, prilagodljivih sil za splošne potrebe (<i>general purpose</i>), ki se jih lahko uporabi v celotnem spektru vojaških operacij (NMS 2011, 18).</p> <p>Združene sile morajo zagotavljati dostop (<i>access</i>), svobodo manevra in zmožnost izvajanja sile na vseh področjih: Kopno, Morje, Zrak; Vesolje; Kibernetki prostor. Združene jedske sile bodo še naprej podpirale strateško stabilnost z vzdrževanjem zmogljivosti za zagotovljen sekundarni udar. Združene specialne sile bodo ostale decentralizirane in fleksibilne, ohranjale regionalno strokovno znanje in vzdrževale širok nabor zmogljivosti za podporo boju proti terorizmu (NMS 2011, 18–19).</p>	<p>Stebri ameriške obrambne strategije: Zaščititi domovino; Graditi varnost globalno; Projicirati moč in zmagati odločilno (QDR 2014, 13–22).</p> <p>Zaščita ključnih prioritet: Zaščititi domovino z: - boljšo protiraketno obrambo; - lastnimi jedrskimi zmogljivostmi; - kibernetki zmogljivostmi; - obramba zračnega prostora, obal, državnih meja; - podpora civilnim oblastem (QDR 2014, 32–4).</p> <p>Gradnja varnosti globalno: - azijsko-pacifiška regija; - Bližnji vzhod; - Evropa; - Afrika; - Latinska Amerika (QDR 2014, 34–6).</p> <p>Projekcija sile in odločilna zmaga – vzdrževanje premoči na področju: - zrak/morje; - kopenske sile; - vesolje; - protiterorizem in specialne operacije; - precizni udari (precision strike); - obveščevalna, nadzorovalna, izvidovalna domena (ISR); - ohranjanje prožnosti (QDR 2014, 36–8).</p>
--	--	--	--	---	---	---	---